

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

KUUMA-kuntien tilinpäätösanalyysi kuntaliitosten näkökulmasta

Nieminen, Iisak

2013 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

KUUMA-kuntien tilinpäätösanalyysi kuntaliitosten näkökulmasta

Iisak Nieminen
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2013

lisak Nieminen

KUUMA-kuntien tilinpäätösanalyysi kuntaliitosten näkökulmasta

Vuosi 2013 Sivumäärä 74

Opinnäytetyössä tutkittiin KUUMA-kuntien taloutta tilinpäätösanalyysin avulla. Tavoitteena tutkimuksessa oli selvittää millainen on KUUMA-kuntien taloudellinen kunto tilinpäätösanalyysin perusteella ja miten näiden kuntien talous oli kehittynyt vuosina 2009 - 2011. Tunnuslukujen arvojen perusteella vertailtiin millainen KUUMA-kuntien talous oli vertailtaessa KUUMA-kuntia keskenään ja kriisikunnan tunnuslukujen arvoihin. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaisia KUUMA-kuntien tulevaisuuden mahdolliset kuntaliitokset olisivat talouden näkökulmasta. Tutkimus oli tehty hyväksikäyttäen KUUMA-kuntien tilinpäätöksiä ja osalle kuntien talousjohtajista tehtyjä haastatteluita. Tutkimusmenetelmänä tässä opinnäytetyössä painottuivat laadulliset menetelmät kuitenkin yhdistäen niihin myös määrällisen tutkimuksen menetelmiä.

Kuntien talouden tarkastelu on sen suuren merkityksen johdosta tärkeää kaikkina aikoina. Erityisen ajankohtaiseksi tutkimuksen teki lähiaikoina todennäköisesti tapahtuvat kuntaliitokset, joissa KUUMA-kunnat ovat osallisina. Tutkimuksen tarkoituksena oli antaa kuntien johdolle, talousjohdolle ja alueen kuntalaisille tietoa oman kunnan ja lähialueen kuntien taloudesta sekä vertailuperustaa oman kunnan taloudelle.

Tutkimuksen tuloksina saadaan selville, että KUUMA-kuntien talous on vuosina 2009 - 2011 tunnuslukujen perusteella pääasiassa hyvällä tasolla. KUUMA-kuntien talous on pääasiassa kehittynyt tarkasteluajanjakson aikana ja vertailtaessa KUUMA-kuntien tunnuslukuja kriisikunnan tunnuslukuihin huomataan, että KUUMA-kuntien talous on huomattavasti paremmassa kunnossa. Kuntaliitokset eivät KUUMA-kuntien talouden kannalta ole tällä hetkellä välttämättä hyvä vaihtoehto, tai ainakin niihin liittyy paljon haasteita. Pakkoliitokset välttääkseen KUUMA-kuntien johtajat ovat kuitenkin ehdottaneet kuntaselvityksiä, jotka toteutuessaan antavat hyvät edellytykset KUUMA-kuntien terveen talouden ylläpitämiseksi tulevaisuudessa.

Iisak Nieminen

KUUMA-municipalities' financial analyses from a consolidation of municipalities point of view

Year	2013	Pages	74
------	------	-------	----

In this thesis I researched the KUUMA-municipalities financial situation by doing financial analysis. The goal in this thesis was to research the financial situation of KUUMA-municipalities by doing financial analysis. Other goals in this thesis were to figure out how the financial situation of these towns has developed from the year 2009 to year 2011. I also compared the financial situation of these towns with each other and to a town that is in a financial crisis. The last goal in this study was to figure out the financial conditions of possible municipal mergers that KUUMA-municipalities will be a part of. This study was made by exploiting KUUMA-municipalities' financial statements and the interviews made to some of the chief financial officers of KUUMA-municipalities. As a research method I used mainly qualitative methods but I also added features of quantitative methods.

It is at all times important to analyze the financial condition of towns, because of its wide influence. This study was especially current because of the municipal mergers that KUUMA-municipalities will very likely be a part of in the near future. This study aimed to give the general managements, the financial managements and the citizens of KUUMA-municipalities information on their hometowns financial situation and information to compare their hometowns financial situation to other towns nearby.

As results of the study it can be stated that the financial situation in KUUMA-municipalities was good between years 2009 and 2011, according to the calculated key figures. The financial situation in KUUMA-municipalities has mainly developed during the three years period. Comparing the calculated key figures to a town in financial crisis it can be stated that KUUMA-municipalities' finances are in good condition. From a financial point of view, municipal mergers are not the best way to operate at the moment for KUUMA-municipalities or at least it includes many challenges. But to avoid forced municipal mergers, the municipal managers of KUUMA-municipalities have proposed researches about municipal mergers that, if realized, will allow KUUMA-municipalities to retain their good financial situation in the future.

Financial analysis, municipal mergers, KUUMA-municipalities, finance of a town

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Kunnan talous.....	10
2.1	Kunnan tulot	11
2.2	Kunnan menot	13
2.2.1	Kunnan tehtävät.....	13
2.2.2	Kunta julkisen sektorin osana	14
3	Kunnan tilinpäätös	16
3.1	Kannattavuus.....	17
3.2	Maksuvalmius	19
3.3	Vakavaraisuus	20
3.4	Omatulorahoitusaste	21
3.5	Kuntien keskinäinen vertailu	22
3.5.1	Benchmarking	22
3.5.2	Balanced scorecard	23
3.6	Kunnan menestys ja kriisi.....	24
4	Kuntaliitokset ja niiden talouden tarkastelu	25
5	Tilinpäätösten tunnusluvut ja analysointi	27
5.1	Kerava	28
5.2	Hyvinkää	31
5.3	Järvenpää.....	34
5.4	Tuusula.....	36
5.5	Nurmijärvi	38
5.6	Kirkkonummi	40
5.7	Mäntsälä	43
5.8	Vihti	45
5.9	Sipoo.....	47
5.10	Pornainen.....	50
5.11	Kriisikunta Raasepori	53
5.12	KUUMA-kuntien talouden vertailu	55
5.12.1	Tunnuslukujen vertailu	56
5.12.2	Tunnuslukujen vertailu kriisikuntaan	57
6	KUUMA-kuntien mahdolliset kuntaliitokset talouden näkökulmasta	58
7	Johtopäätökset	60
	Lähteet	65
	Kuviot..	69
	Taulukot	70
	Liitteet.....	71

1 Johdanto

Kuntien talouden johtaminen on yksi merkittävimmistä seikoista kuntien menestyksen kannalta. Kuntien tilinpäätöksistä ja niitä analysoimalla saadaan merkittävää tietoa kuntien kannattavuudesta, maksuvalmiudesta, vakavaraisuudesta ja omatulo-rahoitusasteesta. Näin voidaan arvioida kuntien taloudellista kuntoa ja tehdä johtopäätöksiä myös kuntien lähitulevaisuuden taloudesta. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan KUUMA-kuntien taloudellista kuntoa lähinnä tunnuslukujen perusteella ja selvitetään KUUMA-seutuun kuuluvien kuntien tulevaisuuden mahdollisten kuntaliitosten vaikutuksia taloudellisesta näkökulmasta.

Kuntien talouden seuraaminen ja tilinpäätösten analysointi on tärkeää. Kuntien taloudellisella menestyksellä on merkitystä paitsi kunnille itselleen, niin kuntien taloudellinen menestys vaikuttaa myös koko valtion talouteen. Kunnan hyvällä taloudella on vaikutusta kuitenkin ennen kaikkea kuntalaisiin, ja taloudellisesti hyvin hoidettu kunta pystyy luomaan hyvinvoinnin perustan kuntalaisilleen. Tässä opinnäytetyössä tarkasteltavat mahdolliset kuntaliitokset on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen aihe, ja kuntaliitoksissakin taloudellisilla seikoilla on keskeinen merkitys. Siten talouden tarkastelu myös tästä näkökulmasta on erittäin tärkeää. En tunne, että vastaavanlaista tutkimusta tarkasteltavasta kohderyhmästä olisi aiemmin tehty, joten tällä saralla opinnäytetyöni tuo varmasti jotain uutta kuntien johdoille ja kuntalaisille oman kuntansa talouden tarkasteluun.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on löytää vastaukset tutkimuskysymyksiin ja sen perusteella saada hyvä kuva KUUMA-kuntien taloudellisesta kunnosta. Opinnäytetyöni päätutkimuskysymykset ovat:

- millainen on KUUMA-kuntien taloudellinen kunto tilinpäätösanalyysin ja ennen kaikkea tunnuslukujen arvojen perusteella?
- millaisia ovat KUUMA-kuntien mahdolliset kuntaliitokset talouden näkökulmasta?

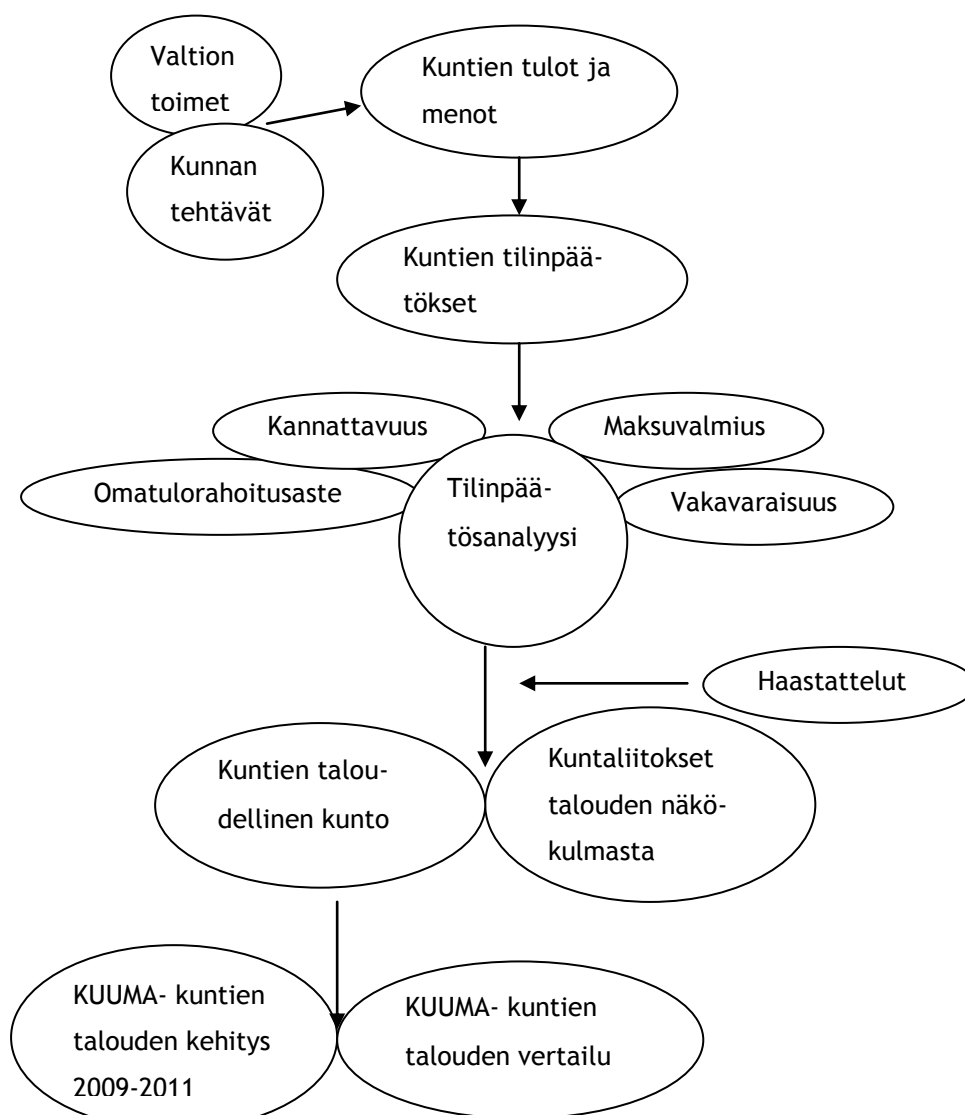
Opinnäytetyöni alakysymyksinä on selvittää:

- millainen on KUUMA-kuntien kannattavuus, maksuvalmius, vakavaraisuus ja omatulo-rahoitusaste?
- miten KUUMA-kuntien tunnusluvut ovat kehittyneet 2009-2011?
- millaisia KUUMA-kuntien tunnusluvut ovat keskinäisessä vertailussa ja vertailtaessa kriisikunnan vastaaviin tunnuslukuihin?

Tutkimuskysymyksiin vastaamalla opinnäytetyössä on tavoitteena tarjota KUUMA-kuntien taloushenkilöstölle, muulle johdolle sekä asiasta kiinnostuneille alueen kuntalaisille materiaalia oman kuntansa talouden tarkasteluun. Lisäksi työni tarkoituksena on antaa eväitä toiminnan kehittämiseen ja tarjota mahdollisuuden verrata oman kunnan taloutta muihin maantieteelli-

sesti vastaavalla alueella toimiviin kuntiin sekä luoda vertailuperustaa oman kunnan taloudellisesta kunnosta suhteessa kriisikunnan taloudelliseen kuntoon. Toisena merkittävänä tavoitteena on antaa tietoa tulevaisuuden mahdollisten kuntaliitosten hyvistä ja huonoista puolista talouden näkökulmasta.

Opinnäytetyö etenee siten, että johdannossa käydään läpi opinnäytetyötäni tutkimuskysymyksiä ja tavoitteita sekä perehdytetään lukija yleisesti kunnan toimintaan. Työn kolme ensimmäistä lukua luovat opinnäytetyöni teoreettisen viitekehksen. Teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään kunnan taloutta, tilinpäätöstä ja siitä laskettavia tunnuslukuja sekä kuntaliitoksia. Työn tutkimuksellisessa osiossa tehdään KUUMA-kuntien tilinpäätösanalyysiä, tarkastellaan tunnuslukujen kehitystä vuosina 2009-2011 ja tehdään vertailua kuntien tunnuslukujen arvojen välillä. Lisäksi tarkastellaan kuntaliitoksia, joissa KUUMA-kunta on ainakin yhtenä osapuolena. Opinnäytetyöni viimeinen luku käsittää tutkimuksen johtopäätökset.

Kuvio 1: Opinnäytetyön viitekehys

Opinnäytteen aihe rajataan käsittelemään KUUMA-seudun kymmentä kuntaa, yhtä kriisikuntaa ja KUUMA-seudun kuntien kanssa mahdollisiin kuntaliitoksiin osallistuvia kuntia. Tilinpäätösten tarkasteluajanjaksoksi on rajattu kolme vuotta vuodesta 2009 vuoteen 2011. Kolme vuotta antaa melko hyvän kuvan kunnan taloudesta. Yhtä vuotta tarkastelemalla ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä johtuen muun muassa talouden suhdanneherkkyydestä.

Tutkimuksellisesti tämä opinnäytetyö yhdistää sekä empiirisen että teoreettisen tutkimuksen yhdistämällä teorian esimerkkien avulla todellisuuteen ja teorian vahvistaessa empiiristä aineistoa. Opinnäytetyö on pääasiassa laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen piirteet näkyvät työssä muun muassa siten, että aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohdaisesti ja siten pyritään löytämään yllättäviä seikkoja. Myös määrällisen tutkimuksen piirteitä on, kuten syy-seuraussuhteiden löytäminen ja vertailu. Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus täydentävät opinnäytetyössäni toisiaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 165 & 191; Tutkimusstrategiat.)

Kuntaa ja kunnan perusrakenteita ohjaavat pitkälti kuntalaiset, heidän odotuksena ja toiveensa tällä hetkellä sekä tulevaisuudessa. Kuntien pyrkimyksenä tuleekin olla asukkaidensa hyvinvoinnin edistäminen sekä alueensa kestävä kehityksen turvaaminen, mikä on samalla kunnan toiminta-ajatus. Kunnan tulee ottaa huomioon ja tasapainoilla kuntalaisten odotusten mutta myös esimerkiksi valtion toimien kanssa. Kunta muodostuu itsehallinnollisista oikeuksista, kunnan alueesta ja kuntalaisista. Itsehallinto kunnan kannalta näkyy muun muassa verotusoikeutena ja oikeutena päättää, mitä vapaaehtoisia palveluita kuntalaisille tarjotaan. Kunnalle määriteltyyn alueeseen liittyy paitsi mahdollisuuksia, niin myös velvollisuuksia. Mahdollisuuksina on saada esimerkiksi houkutelua yrityksiä alueelleen ja näin kasvattaa verotuloja, mutta velvollisuuksina on hoitaa muun muassa kunnan infrastruktuuria. (Lauslahti 2003, 34-35 & 41.) Kunnan kolmannen osan muodostavat kuntalaiset. Kuntalaisia ovat kuntalain 4 §:n (1995/365) mukaan paitsi kunnan asukkaat, niin myös kunnassa kotipaikkaansa pitävät yhteisöt, säätiöt ja laitokset. Kuntalaisiksi luetaan myös he, jotka hallitsevat tai omistavat kiinteää omaisuutta kunnan alueella. Kaikkien kuntalaisten hyvinvoinnin tasapuolinen edistäminen on yleensä mahdotonta, koska kuntalaisten kirjo on hyvin laaja. Kuntalaiset voivat olla esimerkiksi vauvoja, vanhuksia, opiskelijoita, työttömiä, yksityisyrittäjiä tai suuryrityksiä. (Lauslahti 2003, 39.) Näin ollen kaikkien kuntalaisten yksilöllisten tarpeiden huomioonottaminen ja kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen on eri yhteisöjen ja kunnan asukkaiden yhteinen asia, jonka puolesta tehdään yhdessä töitä (Hyvinvoinnin edistäminen 2013). Kuntalaisilla on kuntiensä jäseninä monenlaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Kuntalaisten oikeuksiin kuuluvat muun muassa kunnallisvaaleissa äänestämisen ja oikeus julkisten palveluiden käyttämiseen. Velvollisuuksina kuntalaisilla on muun muassa verovelvollisuus. Kuntalainen voi oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa lisäksi toimia erilaisissa rooleissa, kuten virkamiehenä, valtuutettuna tai palveluiden asiakkaana, esimerkiksi kirjastopalveluiden asiakkaana. (Lauslahti 2003, 39-41.)

Kuten edellä mainittiin, on kunnan toiminta-ajatuksena asukkaidensa hyvinvoinnin edistäminen ja alueensa kestävä kehityksen varmistaminen. Toiminta-ajatuksen hyvinvointia voidaan tarkastella kuntalaisen kannalta hyvinvointivaltion tavoitteiden näkökulmasta. Hyvinvointivaltion käsitettä purettaessa kunnan hyvinvointitehtävään ja edelleen kuntalaisen näkökulmaan hyvinvoinnista voidaan tähän liittää muun muassa tasavertaisuus muiden asukkaiden kanssa, turvallisuus sekä mahdollisuus työntekoon ja peruspalveluihin. Toiminta-ajatuksen pohjalle rakentuva mutta syvällisemmin kunnan toiminnan periaatteista kertoo kuntapalveluidea, joka rakentuu neljästä osatekijästä. Osatekijät ovat kunta, kuntalainen, kuntalaisten tarvitsemat palvelut ja viimeisenä osatekijänä on kunnan johtamisjärjestelmä. Näiden neljän osatekijän tulee olla keskenään tasapainossa, ja on myös syytä muistaa, että kuntalainen on toiminnan punainen lanka eri osa-alueissa. Kunta sen sijaan määrittää ja rajoittaa juridista johtamisaluetta. Palveluiden tarjonta määritetään kuntalaisten tarpeiden mukaan, johtamisjärjestelmä pyrkii täyttämään kunnan velvoitteet ja kehittämään toimintaa. (Lauslahti 2003, 35-39.)

KUUMA-seutuun kuuluu kymmenen kuntaa jotka ovat Kerava, Hyvinkää, Järvenpää, Tuusula, Nurmijärvi, Kirkkonummi, Mäntsälä, Sipoo, Vihti ja Pornainen. Tässä opinnäyteyössä ei ole tarkoitus tarkemmin paneutua näiden kuntien väliseen yhteistyöhön, jossa pyrkimyksenä on alueen kilpailukyyn ja vetovoiman lisääminen. (Metropolialueen kilpailukykyinen KUUMA-seutu 2013.) Tähän opinnäytetyöhön on valittu tämä pääkaupunkiseudun ympäristöön muodostuva kymmenen kunnan yhtenäinen alue, johtuen näiden kuntien maantieteellisesti samankaltaisesta sijainnista, mikä luo edellytykset kuntien tunnuslukujen keskinäiselle vertailulle. Anttosen (2011, 78) tekemässä haastattelututkimuksessa yhdeksi neljästä tärkeimmästä kuntien menestystekijäksi nimettiin sijainti. KUUMA-kuntien kohdalla tämä tekijä on erittäin hyvin vertailukelpoinen kuntien kesken. Toinen selkeästi tämän alueen kuntia yhdistävä tekijä on kuntien asukasmäärä, joka oli vuonna 2011 Sipoon 18 526 asukkaasta Hyvinkään 45 527 asukkaaseen, ja näin ollen KUUMA-seudun kuntien asukasmäärät ovat melko tasaiset. Ainoan poikkeuksen asukasmäärässä muodostaa Pornainen reilun 5000 asukkaan kuntana. (Kuntien tunnusluvut 2011.) Näillä kunnilla on myös muita yhdistäviä tekijöitä kuin maantieteellinen sijainti ja kohtalaisen tasainen asukasmäärä. Muita yhdistäviä tekijöitä ovat matala työttömyysaste, joka oli vuonna 2011 kaikissa KUUMA-seudun kunnissa huomattavasti matalampi kuin koko maan keskiarvo (Kuntien tunnusluvut 2011). Seudun kuntia yhdistää myös muun muassa muuttovoittoisuus, hyvät liikenneyhteydet pääkaupunkiseudulle, mikä on yhteydessä kuntien sijaintiin, ja kuntien vireä yritystoiminta (KUUMA-seutu).

2 Kunnan talous

Kunnan talouden tulee olla vakaalla pohjalla, jotta voitaisiin taata kunnan menestys, kuntalaisten hyvinvointi sekä kehittää kuntaa kestäväällä tavalla. Kunnan talous on hyvin muutosherkkä. Muutosherkkyyteen vaikuttavat suhdanteiden lisäksi ennen kaikkea valtion toimet. Valtio voi esimerkiksi yhteisöveron jako-osuuksien tai verovähennysten korotusten muutoksilla vaikuttaa kunnan tulonmuodostukseen merkittävästi. Pienissä kunnissa herkkyyks muutoksille korostuu suuriin kuntiin verrattuna, sillä pienessä kunnassa voi jo pelkästään muutaman kuntalaisen vaativaa erikoissairaanhoidon vaativa tapaus aiheuttaa suuren loven talouteen. Kunnan taloudellisen menestyksen rakentamisessa keskeisessä asemassa on kunnan johto. Talousjohtamista tulisi siirtää enemmän johdon tueksi perinteisestä näkemyksestä, jossa talousjohtaminen on yhdistetty taloussuunnitteluun, kirjanpitoon ja tilinpäätöksen laadintaan. (Lauslahti 2003, 60-63.)

Julkisen sektorin yksikkönä kunnan talouteen kuuluu talouden tasapaino eli kunnan tulee hoitaa sille annettuja ja kunnan vapaaehtoisia tehtäviä saamallaan rahoituksella. Taloudellisesti voidaan miettiä, että vaakakupeissa on tehtävien hoitamisesta aiheutuvat menot ja tehtävien hoitamiseen saadut tulot ja näiden kahden vaakakupin tulee olla tasapainossa. Tuloslaskelmasta voidaan tarkastella kuntatalouden tasapainoa, ja alijäämäinen tulos voidaan tulkita siten, että kunnan talous ei ole tasapainossa. Kunnan taloudessa tulot muodostuvat monesta eri lähteestä, ja samoin menot syntyvät kunnan tehtävien hoitamisesta, jotka voidaan hoitaa eri tavoin. Näin ollen kunnan talouden tasapaino on monitulkintainen ilmiö, jossa on otettava huomioon eri asioita. (Sinervo 2009, 152-153.)

Kunnan talouden valvonta on tärkeää, koska uskottava talouden valvonta luo luottamusta kunnan toimintaa kohtaan. Kunnan talouden valvonta voidaan jakaa sisäiseen valvontaan ja ulkoiseen valvontaan. Sisäisessä valvonnassa kunnan johto pyrkii varmistamaan, että kunnan organisaatio toimii haluamallaan tavalla ja sisäisellä valvonnalla pyritään myös saamaan oikeat ja riittävät tiedot kunnan haluamien päämäärien saavuttamiseksi. Kunnan sisäinen valvonta koostuu tarkkailusta, tarkastuksesta ja luottamushenkilöseurannasta. Kunnan ulkoinen valvonta muodostuu tilintarkastajista, tarkastuslautakunnasta ja kunnan asukkaista. Näiden lisäksi kunnan talouden ulkoista tarkastusta tekevät myös valtion sektoriviranomaiset sekä EU-valvonta. Asukkaiden valvonta perustuu oikeuteen tehdä kunnallisvalitus ja hallinnon julkisuusperiaatteeseen. (Säilä, Hellén-Toivanen, Pakkanen, Kääriäinen & Urrila 2008, 51-52, 65.) Tilintarkastajien tekemää tarkastusta kuntalain 73 §:n (1995/365) mukaan on tarkastaa onko kunnan tilinpäätös laadittu niiden määräysten ja säännösten mukaisesti, jotka koskevat tilinpäätöksen laatimista, ja ilmenevätkö tilinpäätöksestä oikeat ja riittävät tiedot kunnan tilikauden taloudesta, toiminnasta, taloudellisista vastuista ja talouden kehityksestä. Muita tilintarkastajien tehtäviä on esimerkiksi tarkastaa, onko lakia noudatettu kunnan hallintoa

hoidettaessa. Tarkastuslautakunnan keskeisimpiä tehtäviä kuntalain 71 §:n (1995/365) mukaan on muun muassa alijäämän kattamiseen liittyvä arviointi. Tarkastuslautakunnan on arvioitava, voidaanko kunnan talous saada tilikaudella tasapainoon, jos kunnalla on taseessa olemassa kattamaton alijäämä. Lisäksi on arvioitava voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyyttä alijäämän kattamiseksi.

2.1 Kunnan tulot

Kunnan tulot muodostuvat useammasta eri lähteestä, ja kunnittain on suuria eroja, kuinka suuren osan kukin tulonlähde kunnan tuloista muodostaa. Tulonmuodostuksen eroista huolimatta kuntien on pyrittävä varmistamaan tulovirtansa pystyäkseen tarjoamaan kuntalaisilleen hyvinvointipalveluita. Kunnat saavat tuloja toimintatuloina, verotuloina, valtionosuuksina sekä muina tuloina. (Lauslahti 2003, 81; Suorto 2008, 17.) Kuntia yleisesti tarkasteltaessa huomataan, että niiden tuloista keskimäärin noin puolet muodostuu verotuloista, joista kunnallisvero muodostaa suurimman osan. Kuntien toimintatulot sekä kuntien saamat valtionosuudet muodostavat suunnilleen yhtä suuren osan kuntien tuloista ja loput kuntien tuloista muodostuvat muista tuloista, mutta kuntien väliset vaihtelut ovat siis suuria. (Kuntien ja kuntayhtymien menot ja tulot 2006-2011 2012; Suorto 2008, 17.)

Toimintatulot muodostavat merkittävän osan kunnan tuloista. Toimintatuloja kunnat saavat myyntituloista, maksuista, joita peritään kuntalaisilta ja toimintatuloja tuovat myös erilaiset tuet ja avustukset. Myyntitulot muodostavat suurimman osan kuntien toimintatuloista, ja toimintatuloista juuri myyntitulojen lisäämiseen kunnilla on suurimmat mahdollisuudet. Kunnat voivat tarjota palveluitaan yrityksille tai toisille kunnille ja tällä tavalla saavuttaa myyntituloja. Yleinen esimerkki myytävästä palvelusta on työterveydenhuolto. Kuntalaisilta perittävien maksujen määräytymisperusteissa on eroja. Julkisoikeudellinen maksu on lakiin perustuva maksu, ja esimerkki tästä on terveyskeskusmaksut. Yksityisoikeudellisesta maksusta päättää esimerkiksi kunnan valtuusto, ja esimerkki yksityisoikeudellisesta maksusta on kaupungin vuokra-asunnon vuokra. (Lauslahti 2003, 84-85; Suorto 2008, 17.)

Kunnan suurimman tuloerän muodostavat verotulot, jotka voidaan jakaa kunnallisveroon, yhteisöveroon, kiinteistöveroon ja kuntien halutessaan perimään koiraveroon. Kuntien verotulojen ennustettavuuteen liittyy useita vaikeuksia ja siksi kuntien toiminnan suunnitteleminen pitkällä tähtäimellä on vaikeaa. Kuntien kohtaamia haasteita ovat suhdanteiden muutokset, jotka vaikuttavat suhdanneherkkiin yrityksiin ja siten kuntien yhteisöverotuloihin. Toinen merkittävä ennustettavuutta heikentävä tekijä ovat valtion toimet, joita käsitellään kappalessa 2.2.2 laajemmin. Valtion toimet näkyvät voimakkaasti kuntien kaikissa verotuloissa. Muita huomioitavia tekijöitä ovat muun muassa asukasluvun muutokset, työttömyysaste ja inflaation muutokset. Verotulojen kasvun aikaansaamiseksi kunnat pyrkivät houkuttelemaan

mielellään hyvätuloista väestöä kuntaansa sekä luomaan hyvän julkisen ilmeen ja hyvän infrastruktuurin yritysten houkuttelemiseksi kuntaan. (Lauslahti 2003, 86-88; Suorto 2008, 21.)

Kunnallisveroa ansiotuloistaan maksavat luonnollinen henkilö sekä kuolinpesä. Kunnallisvero maksetaan omalle kotikunnalle, ja kunnallisveron suuruus vaihtelee eri kunnissa kunkin kunnan tuloveroprosentin mukaisesti. Ansiotuloksi lasketaan kaikki muu tulo paitsi pääomatulo, ja kunnallisverotuksessa verotettava tuloa on veronalainen tulo, josta on vähennetty vähennykset. Yhteisöveroa on yhteisöjen maksama tulovero. Yleisimpiä verotettavia yhteisöjä ovat muun muassa osakeyhtiöt, osuuskunnat ja keskinäiset vakuutusyhtiöt. (Suorto 2008, 22-24.) Yhteisöveroprosentti on Valtionavarainministeriön (Yhteisövero 2013) mukaan tällä hetkellä 24,5 prosenttia, ja yhteisöverosta saatu tuotto jaetaan valtion, kuntien ja seurakuntien kesken. Yleensä kuntien osuus yhteisöveron tuotosta on hieman vajaa 23 prosenttia mutta esimerkiksi vuonna 2013 kuntien osuus on lähes 30 prosenttia, joten kuntien saama osuus voi vaihdella eri vuosina melko paljon. Kuntien saamat yhteisöverot ovat vaikeasti ennustettavissa riippuen yhteisöveron jakosuhteista, mutta myös monien toimialojen yritysten toiminta on hyvin suhdanneherkkää ja siten yhteisöveron määräkin on riippuvainen suhdanteista. Kiinteistöveron osuus kunnan verotuloista on huomattavasti pienempi kuin kunnallisveron tai yhteisöveron osuus (Suorto 2008, 21). Kiinteistövero määräytyy kiinteistöverolain 1 §:n ja 11-15 §:n (1992/654) mukaan kiinteistön arvon perusteella ja kunnilla on mahdollisuus vaikuttaa kiinteistöveron suuruuteen tiettyjen rajojen puitteissa. Kuntien kiinteistövero voi vaihdella yleishyödyllisten yhteisöjen nolhasta prosentista rakentamattoman rakennuksen kolmeen prosenttiin.

Kolmas kuntien merkittävä tulonlähde ovat valtionosuudet. Kuntien kesken voi niiden verotulojen ja toimintatuloista saamien tulojen välillä olla suuria eroja, mutta kaikkien kuntien on kuitenkin taattava kuntalaisilleen tietyt palvelut. Valtionosuuksien avulla pyritään turvaamaan eri puolilla asuvien hyvinvointi jakamalla enemmän valtionosuuksia taloudellisesti heikommassa asemassa oleville kunnille. Valtionosuusjärjestelmän ensimmäinen osa koostuu kustannuserojen tasauksesta, missä otetaan huomioon kunnan ikärakenne, väestömäärä ja kuntien erilaiset olosuhdetekijät. Kustannuserojen tasaus on Suomessa tärkeämpää kuin valtionosuusjärjestelmän toinen osa eli verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus. (Lauslahti 2003, 91-92; Valtionosuusjärjestelmä 2012.) Verotuloihin perustuva kuntakohtainen tasaus määräytyy laskennallisesta verotulosta, johon kuuluvat nykyään vain kunnallisvero ja yhteisövero. Ennen vuotta 2012 siihen kuului myös kiinteistövero. Tasausrajana on 91,86 prosenttia eli 3073, 91 asukasta kohti koko maan laskennallisista verotuloista. Laskennallisten verotulojen ollessa kunnassa alle tämän rajan kunta saa tasauslisää ja päinvastoin, eli kunnan laskennallisten verotulojen ylittäessä tämän rajan kunta maksaa tasausvähennystä. (Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus 2013.)

Kunnilla voi olla myös muita tuloja, jotka yleensä ovat hyvin pieniä verrattuna esimerkiksi verotuloihin. Näitä muita tuottoja ovat korkotuotot, joita saadaan esimerkiksi sijoitustoiminnasta. Kunnalla voi olla myös satunnaisia tuottoja, joita saadaan esimerkiksi myymällä joitakin osia kunnan palveluista. (Lauslahti 2003, 95.)

2.2 Kunnan menot

Kuntien menoja voidaan tarkastella ainakin kahdella eri tavalla. Niitä voidaan tarkastella tehtävittäin sekä menolajeittain (Suorto 2008, 17). Tehtävittäin tarkasteltuna kuntien suuri menoerä koituu sosiaali- ja terveystoimen menoista, jotka muodostavat kaikki kunnat yhteenlaskettuna noin 50 prosenttia kaikista menoista. Toiseksi suurin menoerä on opetus- ja kulttuuritoimi, joka muodostaa reilun 20 prosenttia kuntien menoista. Opetus- ja kulttuuritoimen kanssa lähes vastaavansuuruisen menoerän muodostaa kunnan muut tehtävät. Näitä kunnan muita tehtäviä on hyvin monenlaisia ja niitä ovat esimerkiksi elinkeinoelämän edistäminen, yhdyskuntasuunnittelu ja puistojen ylläpitäminen. Lisäksi kunnan rahoitustoiminta on muodostanut viimeisten vuosien aikana noin viiden prosentin osuuden kunnan menoista. (Kuntien ja kuntayhtymien menot ja tulot 2006-2011 2012.)

Menolajeittain kuntien suurin menoerä on toimintamenot, jotka muodostavat kokonaisuudessaan noin 85 prosenttia kuntien kokonaismenoista. Toimintamenoista suurimman erän muodostavat palvelujen ostot, jotka ovat viime vuosina kasvaneet ja esimerkiksi vuonna 2011 palveluiden ostot muodostavat lähes 36 prosenttia kuntien kokonaismenoista. Palveluiden ostot sisällä asiakaspalvelujen ostot on selvästi suurempi erä kuin muiden palvelujen ostot. Palvelujen ostojen jälkeen palkat muodostavat toiseksi suurimman osan kunnan toimintamenoista. Palkkojen osuus kaikista menoista on lähes 30 prosenttia, ja henkilöstökuluihin liittyvät sosiaalivakuutusmaksut ja eläkkeet muodostavat kaikista menoista hieman alle 10 prosenttia. Toimintamenojen pienimpiä mutta silti merkityksellisiä eriä ovat materiaalien ostot jotka muodostavat reilut kuusi prosenttia kaikista menoista ja avustukset reilun viiden prosentin osuuden. Toimintamenojen jälkeen toiseksi suurin menoerä on investoinnit ja ne taas muodostavat noin 10 prosenttia kokonaismenoista. Loput kunnan menoista ovat esimerkiksi korkomenoja ja muita menoja. (Kuntien ja kuntayhtymien tulot ja menot 2006-2011 2012.)

2.2.1 Kunnan tehtävät

Kunnan tuloihin ja menoihin vaikuttavat merkittävästi kunnan tehtävät ja niiden määrä. Esimerkiksi Hyvinkään talousjohtaja K. Stenholm (2013) toteaa, että kuntien tehtävät ovat viimeisten vuosien aikana lisääntyneet melko paljon. Kunnan tehtävien hoitaminen aiheuttaa kunnalle tietysti menoja, mutta kunnan tehtävät vaikuttavat myös kunnan tuloihin. Kunnat

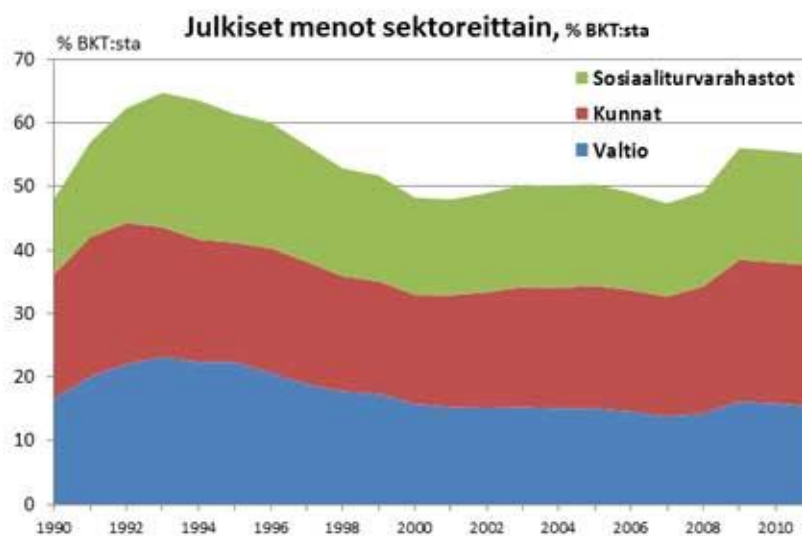
saavat esimerkiksi tehtäviensä hoitamista varten valtioilta valtionosuuksia, ja kunnat voivat osasta tehtävistään periä kuntalaisiltaan maksuja.

Kuntalain 1 § (1995/365) määrittelee kunnan tehtävän yleisesti. Kunnan tehtävä on myös kunnan toiminta-ajatus, johon sisältyvät asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen ja kunnalle määritellyn alueen kestävä kehitys. Hyvinvoinnin lisäämisellä tarkoitetaan peruspalveluiden tuottamista, ja kestävä kehitys edistämällä tarkoituksena on taata tuleville sukupolville ekologisen ympäristön elinkelpoisuus. Lauslahden (2003, 42) mukaan kuntalaisille kuntien tehtävät näkyvät pääsääntöisesti palveluina ja pienenä osana ovat myös tulonsiirtoina. Kuntien tehtävät voidaan jakaa lakisääteisiin tehtäviin ja vapaaehtoisin tehtäviin. Suorron (2008, 9-10) mukaan lakisääteisiä tehtäviä on kahdenlaisia: kunnilla on subjektiivisia tehtäviä ja yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia lakisääteisiä tehtäviä. Subjektiiviset tehtävät kunnan on pakko järjestää, ja niitä ovat maksuton perusopetus sekä kiireellisesti järjestettävä toimentulo ja huolenpito sosiaali- ja terveystaloudissa. Kunnilla on myös muita subjektiivisia velvollisuuksia, jotka on säädetty erillisillä laeilla. Näitä velvollisuuksia on muun muassa eräiden lastensuojelupalveluiden järjestäminen ja lasten päivähoiton järjestäminen. Yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvissa tehtävissä kunnilla on järjestämisessä enemmän harkinnanvaltaa kuin subjektiivisten tehtävien järjestämisessä. Kaikissa lakisääteisissä tehtävissä on kuitenkin pidettävä huoli siitä, että palveluja on tarjolla ja niihin on varattava riittävät määrärahat. Yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia tehtäviä ovat koulutuksessa ammattikorkeakoulujen, lukioiden ja ammatillisen koulutuksen palvelut. Suurin osa sosiaali- ja terveystaloudien tehtävistä sekä kulttuuritoimesta liikuntatoimen, kirjaston ja kulttuuritoimen palvelut luetaan yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Tähän ryhmään kuuluu myös muita tehtäviä kuten esimerkiksi rakennustarkastus ja vesihuolto.

Kunnan vapaaehtoisia tehtäviä ne voivat järjestää halutessaan ja haluamallaan tavalla. Vaikka osa kunnan tehtävistä onkin vapaaehtoisia, voidaan näitä silti pitää hyvin suotavina kuntalaisien hyvinvoinnin ja kunnan houkuttelevuuden kannalta. Vapaaehtoisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi joukkoliikenteen järjestäminen, jätevesipalvelut, matkailun- ja elinkeinoelämän tukeminen ja vapaa-ajan toimintaan liittyviä tehtäviä kuten liikunnan tukeminen ja kunnan puistoista huolehtiminen. (Lauslahti 2004, 42; Suorto 2008, 10.)

2.2.2 Kunta julkisen sektorin osana

Julkinen talous koostuu valtion, kuntien, kuntayhtymien sekä sosiaaliturvarahastojen talouksista ja Suomessa julkinen sektori on suuri. Kuviosta 2 voidaan todeta julkisen sektorin osuuden (palkat, aineet ja tarvikkeet, palveluiden ostot, investoinnit sekä siirrot muille sektoreille) BKT:stä vaihtelevan melko suuresti eri vuosina, mutta kuntien osuus BKT:stä on melko tasaisesti ollut hieman vajaa 20 prosenttia koko BKT:stä. (Suorto 2008, 11-12.)

Kuvio 2: Julkiset menot sektoreittain, % BKT:stä (Tilastokeskus (ks. Veronmaksajain Keskusliitto Ry 2013))

Valtion ja kunnan suhde on hyvin tiivis. Valtio säätelee lailla suurimman osan kunnan tehtävistä, valtio vaikuttaa kunnan rahoitusrakenteeseen ja seuraa yleisesti kuntien toimintaa sekä valtio voi kuntalain 8 §:n (1995/365) mukaan aluehallintoviraston aloitteesta tarvittaessa tutkia, onko kunta noudattanut voimassa olevia lakeja. Valtio säätelee kunnille hoidettavaksi lainsäädännöllisiä tehtäviä ja voi lisätä näitä tehtäviä kuntien toimiessa tehtävien rahoittajana eikä kunta voi Lehtilän (2012, 30) mukaan näistä tehtävistä kieltäytyä itsehallinnostaan huolimatta. Huolimatta siitä, että kunta voi kuntalain puitteissa vaikuttaa taloutensa hoitamiseen melko vapaasti, niin valtio vaikuttaa kuntien rahoitusrakenteeseen monin tavoin ja asettaa täten kunnan taloudellisen itsehallinnon tältä osin kyseenalaiseksi. Valtio vaikuttaa esimerkiksi yhteisöveron suuruuteen ja jakoperusteisiin sekä kiinteistöveroprosentin suuruuteen, ja valtio jakaa valtionosuuksia. Tämä muodostaa sekä taloudellisen että juridisen ristiriidan. (Lauslahti 2003, 31-32.) Esimerkkinä edellä mainituista ristiriidoista on K. Stenholmin (2013) mukaan kuntien lisääntynyt tehtävien määrä, joka on viimeisten vuosien aikana lisääntynyt useilla sadoilla tehtävillä huolimatta lupauksista olla lisäämättä näitä. K. Stenholm (2013) jatkaa vielä, että taloudellisen ristiriidan muodostaa edellä mainittu kuntien tehtävien ja kuntien saaman rahoituksen suhde, joka näkyy muun muassa valtion ja kuntien näkemyksissä todellisesta kustannustasosta ja siten valtionavun suuruudesta kunnille. Valtion laskemat kustannukset on ainakin ajoittain laskettu huomattavasti alhaisemmiksi kuntien asiantuntijoiden näkemysten mukaisiin kustannuksiin verrattuna. Pornaisten talousjohtaja T. Kaikkosen (2013) näkee valtion selvitysten olevan hyvinkin sekavia. Pienen kunnan kuten Pornaisten kannalta T. Kaikkonen (2013) näkee erityisen huolestuttavana valtionosuuksien leikkaukset, joita pienet

kunnat eivät pysty kattamaan muilla tuotoilla. Myös H. Lehto (2013) toteaa, että valtio määrää uusia velvoitteita lyhyellä varoitusaajalla ja siten kuntien varautuminen näihin on vaikeaa.

3 Kunnan tilinpäätös

Kuntalain 68 § (1995/365) määrittelee kunnan tilikaudeksi kalenterivuoden, ja tilikauden tilinpäätös on laadittava viimeistään seuraavan vuoden maaliskuun viimeiseen päivään mennessä. Tilinpäätös sisältää useamman osan, jotka ovat tuloslaskelma, rahoituslaskelma, tase ja näiden liitetiedot. Lisäksi tilinpäätökseen kuuluvat talousarvion toteutumisvertailu ja toimintakertomus. Tilinpäätöksen tehtävänä on antaa kunnan tuloksesta, taloudellisesta asemasta ja rahoituksesta oikea ja riittävä kuva tilinpäätöksen hyödyntäjille. Tilinpäätöksiä voivat hyödyntää monet sidosryhmät, kuten esimerkiksi kuntalaiset tarkastellessaan oman kuntansa taloutta. Tilinpäätöksen allekirjoittavat kunnanjohtajan tai pormestarin lisäksi kunnanhallituksen jäsenet, ja tämän jälkeen tilinpäätös on julkinen.

Tuloslaskelman tarkoituksena on esittää tilikauden tuotot ja kulut. Tuloslaskelmassa tuottoja ja kuluja vähentämällä saadaan erilaisia välituloksia, joita ovat toimintakate, vuosikate, tilikauden tulos ja lisäksi tuloslaskelman alimmalla rivillä on tilikauden ylijäämä tai alijäämä. Tuloslaskelman analysoimisella voidaan saada paljon merkityksellistä tietoa kunnan taloudesta. (Lauslahti 2003, 171; Säilä ym. 2008, 44.) Sinervo (2009, 168-169) toteaa tuloslaskelman analysoimisessa olevan positiivisten seikkojen lisäksi myös vaaroja, jotka on syytä tiedostaa. Tuloslaskelman analysoimisessa myönteistä on se, että kunnan johto saadaan kiinnittämään huomiota mitattaviin asioihin ja niiden pohjalta kehittämään toimintaansa ja näin esimerkiksi kuntien menokuria parannettua. Negatiiviseksi tämä asia muuttuu, jos kunnan johto alkaa kiinnittää huomiota vain tulokseen laiminlyöden suurempia kokonaisuuksia. Tämä voi näkyä lyhytjänteisenä toimintana, jossa esimerkiksi poistojen avulla kikkailemalla tai kunnallisveroprosenttia nostamalla saadaan aikaiseksi ylijäämää tulevaisuuden kustannuksella. Tuloslaskelman eriä käytetään paitsi oman talouden tarkastelussa, niin myös vertailemalla muihin kuntiin ja sitä kautta oman toiminnan kehittämisessä. Lauslahden (2003, 175) mukaan kuntien vertailukelpoisuuteen tuloslaskelman tulosten perusteella on syytä suhtautua varauksella useammasta syystä johtuen. Näitä syitä ovat muun muassa kuntien erilaiset tulorakenteet ja esimerkiksi se, että palvelujonon avulla voidaan kuluja siirtää tuleville tilikausille.

Taseen tarkoituksena on kertoa, mikä on kunnan taloudellinen asema tilikauden lopussa. Tase jaetaan vastaava- ja vastattavaa puoleksi. Kunnan varat esitetään vastaavaa-puolella ja vastattavissa esitetään kunnan pääomat. Vastaavaa-puoli voidaan jakaa pysyviin ja vaihtuviin vastaaviin. (Säilä ym. 2008, 44-45.) Salmen (2010, 59) mukaan pysyvien vastaavien puolella on omaisuus, jonka tarkoituksena on tuottaa tuloa useamman tilikauden ajan ja vaihtuvien vas-

taavien puolen omaisuuden tarkoituksena on tuottaa tuloa yhtenä tilikautena. Taseen analysoimisella saadaan selville muun muassa tietoa kuntien omavaraisuudesta.

Rahoituslaskelman avulla osoitetaan kunnan rahan lähteet ja niiden käyttö tarkasteltavalla tilikaudella. Rahoituslaskelmasta nähdään kunnan tulorahoituksen määrä, ja kuinka se on riittänyt investointeihin ja pääomien palautuksiin. Rahoituslaskelmasta selviää myös, onko kunta joutunut ottamaan lisää lainaa ja miten kunnan rahavarat ovat muuttuneet tilikauden aikana. Rahoituslaskelman, kuin myös tuloslaskelman ja taseen antamaa tietoa täydentämään laaditaan näiden liitetiedot. Liitetiedoissa käsiteltäviä merkittävimpiä asioita ovat muun muassa satunnaisten tuottojen ja kulujen tarkempi sisältö, kunnan vakuudet ja vastuut sekä liitetiedoissa eritellään kunnan oma pääoma tarkasti. (Säilä ym. 2008, 44-45.)

Talousarvion toteutumisvertailu on itsenäinen laskelma tilinpäätöksessä ja sen päätarkoitus on seurata, kuinka talousarviositovuutta on noudatettu. Lisäksi laskelma täydentää liitetietoja tehtävien ja hankkeiden tietoja erittelemällä. Toteutumisvertailussa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosan lisäksi investointi- ja rahoitusosa. Rahoitusosassa vertaillaan esimerkiksi pitkäaikaisten- ja lyhytaikaisten lainojen eroja suunnitellusta tasosta toteutuneeseen tasoon. Tilinpäätöksen viimeisen osan muodostaa toimintakertomus, joka sisältää kunnanhallituksen selvityksen siitä, miten valtuuston tilivuodelle asetetut toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ovat toteutuneet. Toimintakertomuksen tulee sisältää myös muita merkittäviä kunnan asioita. Näitä ovat muun muassa tärkeät seikat liittyen kunnan tuloksen arvioimista ja kunnan taloudessa tapahtuneet olennaiset muutokset. Muuta toimintakertomukseen sisältyvää on selonteko kunnan sisäisestä valvonnasta, kunnan kokonaistulot ja -menot sekä kunnan rahoitus asema. (Säilä ym. 2008 45-46.)

3.1 Kannattavuus

Siinä missä yritystenkin, niin kuntien kannattavuutta voidaan tarkastella tulosten valossa. Kuntien tavoitteena on tuloksia tarkastelemalla saavuttaa tulosten tasapaino, kuten edellä on todettu. Tämä tarkoittaa, että tietyn ajan kuluessa kuntien yli- ja alijäämä on vähintään nolla eli kunnan tulojen on oltava vähintään yhtä suuret kuin ovat menot, jotta toiminta olisi kannattavaa.

Kunnan kannattavuuden mittaamiseksi on kehitetty erilaisia tunnuslukuja, ja kunnat voivat luoda uusia tunnuslukuja omien tarpeidensa mukaan. Yleisesti laajassa käytössä ja myös tässä opinnäytetyössä käytettäviä tunnuslukuja ovat vuosikate prosentteina poistoista ja vuosikate euroa/asukas. Vuosikate on tuloslaskelman välitulot, joka kertoo tuloksen ennen poistoja ja arvonalentumisia, satunnaisia eriä sekä poistorojen, varausten ja rahastojen muutoksia. Vuosikate prosentteina poistoista kertoo tulorahoituksen riittävydestä, ja tunnusluvun ta-

voitteena on vuosikatteen riittävän poistoihin ja arvonalentumisiin olettaen poistojen vastaavan kunnan vuosittaista investointitasoa. Kuntien poistot ovat usein alimitoitettut, ja siten tunnusluku ei ole täysin yksiselitteinen. Tunnuslukua voidaan pitää hyvänä, kun se on yli 100 prosenttia, ja tällöin kunnan talous on tasapainoinen. Vahvistuvana kunnan taloutta voidaan pitää silloin, kun vuosikate riittää poistonalaisten investointien lisäksi lainan lyhennyksiin. Jos kunnan vuosikate ei kuitenkaan riitä poistoihin, on kunnan talous heikkenevä ja vuosikatteen ollessa negatiivinen voidaan kunnan taloutta pitää heikkona. Toinen hyvä tunnusluku tulorahoituksen riittävyydelle on vuosikate asukasta kohden. Tunnusluku ei sovi kovinkaan hyvin vertailuun eri kuntien välillä, sillä tunnusluvun arvo on riippuvainen kunnan koosta ja taajama-asteesta. Kunnan oman kehityksen tarkasteluun tämä tunnusluku sen sijaan sopii hyvin.

Opinnäyteyössäni kannattavuuden tunnusluvuissa on voimakkaasti esillä vuosikate. Tämä tuloslaskelman välitulokseksi on sopivampi eri vuosien ja kuntien välisessä vertailussa kuin esimerkiksi tilikauden tulos, koska se ei ota huomioon poistoja tai satunnaisia eriä, kuten jostain toiminnasta luopumista. Nämä tilanteet saattavat vaikuttaa hyvinkin merkittävästi eri vuosina tilikauden tulokseen. Satunnaiset erät eivät kuitenkaan kerro kuntien jatkuvasta taloudellisesta menestyksestä, vaan ovat yksittäistapauksia. (Suorto 2008, 55-58.) Keravan Kaupunginkamreeri H. Lehto (2013) muistuttaa, että kunnallisveroprosentin avulla kunnat voivat kasvattaa vuosikatettaan, joten tarkasteltaessa vuosikatetta on myös syytä tarkastella kunnallisveroprosenttia. Kunnan verotulot paranevat veroprosenttia nostamalla, ja jos kaikki muut erät pysyvät samana, niin myös vuosikate paranee. Näin ollen voidaan todeta, että jos pienemmällä veroprosentilla saadaan sama vuosikate kuin suuremmalla, on kunnan talous vahvemmalla pohjalla.

Kunnilla on kolmenlaisia kannattavuuden osatekijöitä, joihin vaikuttamalla kunta voi parantaa kannattavuuttaan. Ensimmäinen osatekijä on tuotot. Tuottoihin kunnilla on rajalliset vaikutusmahdollisuudet, mutta kunnat voivat pyrkiä kasvattamaan tuottoja esimerkiksi kasvattamalla kunnallisveroprosenttiaan tai luomalla kuntaansa houkuttelevaksi yrityksille. (Lauslahti 2003, 179-181.) Hyvinkään talousjohtaja K. Stenholmin (2013) mukaan kuntien keinoja yritysten houkuttelemiseksi ovat hyvän infrastruktuurin luominen yrityksille, kunnan hyvä julkinen ilme ja mahdollisuuksien mukaan ihmisten kouluttaminen yritysten tarpeisiin. Lauslahden (2003, 179-181) mukaan toinen kannattavuuden osatekijä on palvelumääriin vaikuttaminen. Palvelumääriin vaikuttamien ei ole yksinkertaista, mutta sekin on mahdollista ainakin pitkän ajan kuluessa. Esimerkki kunnan mahdollisuudesta vaikuttaa palvelumääriin on ennakoivan terveydenhoidon lisääminen, jotta tulevaisuudessa voidaan terveyskeskusten palvelumääriä vähentää. Kolmantena kunnan keinona vaikuttaa kannattavuuteen on vaikuttaminen kustannuksiin. Kustannuksiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi parantamalla ostoehtoja sekä toimimalla

taloudellisesti ja tehokkaasti. Taloudellisuutta ja tehokkuutta parannettaessa on kuitenkin huolehdittava, ettei palveluiden laatu kärsi tästä.

Kannattavaan toimintaan johdattelevia tunnuslukuja, joita edellä jo hieman sivuttiin, ovat taloudellisuus, vaikuttavuus ja tuottavuus. Näiden kolmen kannattavaan toimintaan johdattelevan tunnusluvun avulla pyritään vaikuttamaan kannattavuuden kolmeen osatekijään ja edelleen kannattavuuden tunnuslukuihin. Taloudellisuudella tarkoitetaan sitä, että tietyllä euro-määrällä saadaan tehtyä suoritteita niin paljon kuin mahdollista, esimerkiksi yksi kunnan ostoreskontranhoidaja tarkistaa enemmän laskuja kuin aiemmin ja tällä tavalla yksikkökustannuksia saadaan pienennettyä ja kannattavuutta parannettua. Tuottavuudessa pyritään saamaan samalla määrällä tuotannontekijöitä enemmän suoritteita tai sama määrä suoritteita pienemmällä määrällä tuotannontekijöitä. (Lauslahti 2003, 182-184.) Tuotannontekijöillä tarkoitetaan (Salmi 2010, 15) muun muassa laitteita, koneita, työtiloja, aineita ja ihmisiä. Kolmantena kannattavaan toimintaan johdatteleva tunnusluku on vaikuttavuus. Vaikuttavuuden määritelmä ei ole yksiselitteinen, mutta se voidaan määritellä esimerkiksi kuinka kunnan toiminnalla on onnistuttu vaikuttamaan kuntalaisiin ja vaikuttavuus on nähtävissä vasta tulevaisuudessa. Esimerkkinä tästä on kunnan terveyden edistämiseen panostaminen, jolla on tarkoitus vähentää terveyskeskuskäyntien määrää pitkän ajan kuluessa. Kannattavampaan toimintaan tähdittäessä on syytä muistaa pitää laatu hyvällä tasolla eikä kannattavuutta pitäisi parantaa laadun kustannuksella. (Lauslahti 2003, 182-184.)

3.2 Maksuvalmius

Maksuvalmius eli likviditeetti kertoo rahojen riittävydestä eli kunnan kyvystä selviytyä juoksevista maksuvelvoitteistaan. Kunnan maksuvalmiuden ollessa hyvä kunnalla on jatkuvasti riittävästi rahaa tai helposti rahaksi muutettavaa varallisuutta maksuvelvoitteiden hoitamiseksi. Näitä maksuvelvoitteita ovat esimerkiksi palkat ja muut laskut. (Salmi 2010, 177.) Maksuvalmiutta ei ole sidottu vain tilinpäätöshetkeen. Sitä on tarkasteltava jatkuvasti ja ennen kaikkea pidettävä huoli maksuvalmiudesta koko ajan sekä pyrittävä saamaan ylimääräisille kassavaraille paras mahdollinen tuotto tai puolestaan saamaan lainarahaa mahdollisimman pienin koroin. (Lauslahti 2003, 187.)

Maksuvalmius voidaan jakaa staattiseen ja dynaamiseen maksuvalmiuteen. Staattinen maksuvalmius tarkastelee maksuvalmiutta tiettyinä hetkenä taseen lukujen avulla ja kertoo kunnan rahojen ja helposti rahaksi muutettavan varallisuuden riittävydestä. (Lauslahti 2003, 187-188.) Koska staattinen maksuvalmius tarkastelee maksuvalmiutta vain tietyllä hetkellä, liittyy siihen omat heikkoutensa. Kunnan kassavarat ja saamiset voivat vaihdella nopeastikin ja siten pelkästään taseesta laskettavan maksuvalmiuden rajoitukset on syytä tiedostaa sen hyvien puolien lisäksi. (Salmi 2010, 178.) Dynaamisessa maksuvalmiudessa lähtökohdan muodostaa

tuloslaskelma, ja siinä tarkoituksena on mitata tulorahoituksen riittävyyttä. Edellä tarkemmin käsitelty vuosikate toimii dynaamisen maksuvalmiuden mittaamisessa tärkeänä mittarina ja sen avulla nähdään, onko tulorahoitus riittänyt juokseviin menoihin ja onko rahaa jäänyt investointeihin ja lainan lyhentämiseen. (Lauslahti 2003, 189.)

Kuten kaikkien tunnuslukujen mittaamisessa, niin myös maksuvalmiuden mittaamisessa voidaan käyttää laajaa määrää tunnuslukuja ja kuntien on valittava itselleen sopivimmat tunnusluvut. Tässä opinnäyteyössä tarkastellaan maksuvalmiutta yhdellä staattista maksuvalmiutta ja yhdellä dynaamista maksuvalmiutta tarkastelevalla tunnusluvulla. Staattisen maksuvalmiuden tunnuslukuna käytetään quick ratiota, jossa tarkastellaan likvideintä omaisuutta eli rahoitusomaisuutta suhteessa lyhytaikaiseen vieraaseen pääomaan eli alle vuoden päästä erääntyvään velkaan. Quick ration ollessa yli 1 voidaan maksuvalmiutta pitää hyvänä ja arvon ollessa alle 0,3 tilanne on hälyttävä. Rahoitusomaisuuteen kuuluvat Salmen (2010, 180) mukaan rahat ja pankkisaamiset, lyhytaikaiset saamiset sekä rahoitusarvopaperit. (Lauslahti 2003, 188.) Edellä määriteltyjen hyvänä pidettävien arvojen rinnalla osa kunnista tavoittelee niin sanottu nollakassan periaatetta. Tällöin kunnan tarkoituksena on pitää kunnan kassavarat mahdollisimman pieninä. Nollakassan periaatteella toimiessaan kunta hakee tarvittaessa rahaa rahoitusmarkkinoilta päivittäin edullisemmin, kuin mitä suuren kassareservin ylläpitäminen kustantaa. Nollakassan periaatteella toimivan kunnan quick ration arvot ovat hyvin pienet. Näin ollessa quick ration tulkinnessa on tiedostettava kunnan tavoitteet kassavarojen määrästä. (Järvenpään tasekirja 2011, 55.) Dynaamisen maksuvalmiuden tunnuslukuna käytetään investointien tulorahoitusprosenttia. Tässä tunnusluvussa suhteutetaan vuosikate investointien omahankintamenoon ja tunnusluku ilmoitetaan prosentteina. Investointien omahankintameno saadaan vähentämällä pysyvien vastaavien hyödykkeiden hankintamenoista muilta yhteisöiltä saadut rahoitusosuudet, joita ovat esimerkiksi valtionosuudet investointeihin. Tunnusluku kertoo, kuinka hyvin tulorahoitus on riittänyt rahoittamaan investointien omahankintamenoja. Jos tunnusluku on päälle 100 prosenttia, on tulorahoitus riittänyt kattamaan investointien omahankintamenot. Tunnusluvun ollessa alle 100 prosenttia on rahoitusta pitänyt hankkia myymällä pysyvää vastaavaa omaisuutta, ottamalla lainaa tai rahavarojen määrää on vähennetty. (Suorto 2008, 56-57.)

3.3 Vakavaraisuus

Vakavaraisuus kertoo kunnan rahoitusrakenteen terveydestä. Terveellä rahoitusrakenteella on monia hyötyjä kunnan kannalta ja rahoitusrakennetta voidaan pitää terveenä silloin, kun vieraan pääoman rooli suhteessa omaan pääomaan ei ole hallitseva. Kunnan vakavaraisuutta voidaan tarkastella taseesta laskettavien tunnuslukujen avulla. (Lauslahti 2003, 184.) Hyvän vakavaraisuuden omaava kunta pystyy paremmin kestämaan huonoja aikoja ilman, että vieras pääoma nousisi hallitsevaksi. Vaikka kunnan johto pyrkii varmasti kaikissa tilanteissa välttä-

mään virheet, niin hyvä vakavaraisuus antaa puskuria virheille ja kunnan johdolle aikaa suunnata toimintaa oikeaan suuntaan. Näin tehdyt virheet eivät välttämättä ehdi saamaan kunnan taloutta kuralle. Vakavaraisuutta voidaan verrata vakuuteen: vakavaraisuus on laitettava hyvinä aikoina kuntoon huonoja aikoja varten, jolloin sitä tarvitaan. (Salmi 2010, 175.) Vakavaraisuus antaa Lauslahden (2003, 184) mukaan kunnalle myös kyvyn kasvaa, kehittyä ja tehdä kuntaa entistä merkityksellisemmäksi.

Vakavaraisuuden mittaamiseksi voidaan käyttää useita tunnuslukuja, mutta varmasti yleisimmin käytetty tunnusluku on kunnan omavaraisuusaste, joka kertoo vakavaraisuudesta ja kyvystä selviytyä pitkän aikavälin sitoumuksista. Kuntataloudessa hyvänä omavaraisuusasteena voidaan pitää päälle 70 prosentin omavaraisuusastetta, ja alle 50 prosentin omavaraisuusastetta voidaan pitää kuntien tapauksessa alhaisena. Omavaraisuusasteen tarkka laskukaava vaihtelee hieman eri lähteissä, mutta pääperiaate on kuitenkin sama. Omavaraisuusaste saadaan lisäämällä omaan pääomaan poistoero ja vapaaehtoiset varaukset ja suhteuttamalla tämä summa taseen loppusummaan, josta on vähennetty saadut ennakot. (Suorto 2008, 59.)

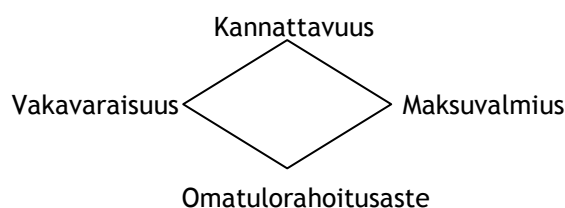
Tässä opinnäytetyössä toisena vakavaraisuuden tunnuslukuna käytetään gearingia eli kunnan nettovelkaantumisen suhdetta omaan pääomaan. Gearing saadaan vähentämällä korollisesta vieraasta pääomasta kunnan rahavarat, ja tämä luku jaetaan niin sanotulla oikaistulla omalla pääomalla eli omalla pääomalla, johon on lisätty poistoero ja vapaaehtoiset varaukset. Korollinen vieras pääoma muodostuu pitkäaikaisesta vieraasta pääomasta ja korollisesta lyhytaikaisesta vieraasta pääomasta. Korollista lyhytaikaista vierasta pääomaa ovat lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta ja lainat julkisyhteisöiltä. Myös jotkin muut erät voivat olla korollisia. Gearingin laskemisessa omavaraisuusasteen rinnalla on hyötyjä. Gearingia voidaan pitää tietyllä tavalla tarkempänä velkaisuuden tunnuslukuna, koska se kertoo sellaisen velan määrän suhteessa omaan pääomaan jota kunta ei pysty maksamaan olemassa olevillaan kassavaroilla välittömästi pois. Mitä pienempi gearing on, sitä parempi, sillä se kertoo siitä, että nettovelan määrä suhteessa omaan pääomaan on pieni. Gearingin sijaan puhutaan usein gearingprosentista, mikä on sama asia kuin gearing paitsi, että luku on tällöin prosenttimuotoinen. Tunnusluvun tulkintaan tämä ei aiheuta muutoksia. (Lauslahti 2003, 186; Salmi 2010, 170.)

3.4 Omatorahoitusaste

Kuntien taloutta tarkasteltaessa on syytä tarkastella myös kuntien omatorahoitusastetta joka antaa kuvan kunnan itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta suhteessa valtioon. Valtion rooli kuntaan nähden on sitä suurempi, mitä suuremman osan kunnan torahoituksesta valti-onosuudet muodostavat. Kunnan itsehallinnon asteen syventämiseksi kunnan tulee tavoitella mahdollisimman suurta omatorahoitusastetta. Omatorahoitusasteen parantaminen ei kuitenkaan ole mikään yksinkertainen tehtävä useasta seikasta johtuen. Suomessa ikääntyneiden

määrä lisääntyy jatkuvasti, joten ikärakenne muodostaa omat haasteensa kunnille. Toisen haasteen muodostavat kuntien lakisäteisten tehtävien lisääntyminen. Jo näiden kahden haasteen sekä joidenkin kuntien heikko rahoitusperusta takaa sen, että kunnissa on tehtävä paljon töitä hyvän omatulo-rahoitusasteen saavuttamiseksi. Omatulo-rahoitusasteen tarkastelussa voidaan ottaa myös kansantaloudellinen näkökulma. Jos kunnat saavat luotua menestystä ja pienennettyä riippuvuuttaan valtioista, niin tämä näkyy hyvällä tavalla valtion taloudessa. Kunnan omatulo-rahoitusasteen ollessa hyvä kertoo se siitä, että kunnan asukkaille on hyvin tarjolla töitä ja työstä saatu palkka on hyvällä tasolla, mikä puolestaan kertoo kunnan yritysten olevan tehokkaita ja kilpailukykyisiä. (Lauslahti 2003, 189-190.)

Kuntien omatulo-rahoitusastetta mitataan omatulo-rahoitusaste -tunnusluvun avulla ja näin tehdään myös tässä opinnäytetyössä. Omatulo-rahoitus saadaan suhteuttamalla kunnan omat tuotot kunnan kaikkiin tuottoihin. Kunnan omiin tuottoihin kuuluvat toimintatuottojen lisäksi verotuotot ja muut tuotot. Kaikkiin tuottoihin kuuluvat tämän lisäksi valtionosuudet. Mitä lähemmäs 100 prosenttia tunnusluvussa päästään sen parempi on kunnan omatulo-rahoitusaste. (Lauslahti 2003, 190.)

Kuvio 3: Kuntien taloudellinen menestys (Lauslahti 2003, 195)

3.5 Kuntien keskinäinen vertailu

Kuten edelläkin on mainittu, niin vertailtaessa kuntien tunnuslukuja on oltava varovainen ja otettava huomioon kuntien väliset erot analysoitaessa tunnuslukuja. Huomioon on otettava muun muassa kuntien tulorakenteiden erilaisuus ja kuntien mahdollisuudet poistojen suuruuden määrittämisessä. Vertailtaessa kunnan omaa kehitystä on syytä huomioida, että kuntien taloudessa tavoitteena on talouden tasapaino pitkän ajan kuluessa, joten yhden vuoden tunnuslukuja laskemalla ei saada riittävää kuvaa kunnan talouden tilasta. Tästä syystä onkin aina tarkasteltava useampaa vuotta. Myös monet muut seikat vaikeuttavat kuntien välistä vertailua. Näitä seikkoja voivat olla muun muassa kunnan sijainti tai kunnan kasvuvauhti. Vertailtaessa on syytä siis ottaa nämä tekijät huomioon. (Lauslahti 2003, 175.)

3.5.1 Benchmarking

Benchmarking on yleisesti yritysten tuottavuuden vertailemisessa käytetty prosessi, mutta yhtä hyvin benchmarkingia voidaan soveltaa kuntien toiminnan vertailussa ja kehittämis-

sä. Benchmarkingissa on tarkoitus tunnistaa ja ymmärtää muiden kuntien parhaita toimintatapoja ja menetelmiä ja soveltaa niitä oman kunnan prosessien kehittämiseksi. Benchmarkingin ideana on oppia parhailta, mutta kyseessä ei ole muiden vakoilu, vaan parhaimmillaan kaikkia osapuolia hyödyttävä toiminta. Benchmarkingin vertailukohteet voivat olla erilaisia, vaikka itse toiminnan tarkoitus onkin samankaltainen. Sisäisessä benchmarkingissa kunnat voivat vertailla toimintaansa esimerkiksi kunnan liikelaitoksiin ja kuntayhtymien toimintaan ja vertailun perusteella saavuttaa kehitysideoita prosesseihinsa. Erityisen hyvää sisäisessä benchmarkingissa on tietojen helppo saatavuus. Heikkoutena sisäisessä benchmarkingissa on tilanne, jossa toiminta esimerkiksi kuntayhtymässä on huonoa ja tätä huonoa toimintaa siirretään sitten kunnan muihinkin prosesseihin. Kuntien välisessä vertailussa ja toiminnan kehittämisessä on kyse ulkoisesta benchmarkingista ja tällöin vertailuperustaa haetaan muiden kuntien toiminnasta. Ulkoista benchmarkingia tehdessä on syytä selvittää, onko muiden kuntien toiminta vertailukelpoista oman kunnan toiminnan kanssa ja voidaanko sitä soveltaa oman toiminnan kehittämisessä. (Neilimo & Uusi-Rauva 2005, 328-329.)

3.5.2 Balanced scorecard

Edellä käsiteltyjen talouden tunnuslukujen avulla tarkastellaan kuntaa talouden näkökulmasta. Balanced scorecardin avulla voidaan tarkastella kunnan strategian onnistumista ja toimintaa kokonaisvaltaisemmin. Talouden tunnuslukujen avulla saadaan tietoa kunnan taloudellisesta menestyksestä, jolloin jätetään muut näkökulmat huomioita. Balanced scorecardin avulla voidaan ottaa huomioon muita näkökulmia talouden rinnalla. Muita näkökulmia talouden rinnalla on yleensä kahdesta neljään riippuen kunnasta. Yleisesti käytettyjä näkökulmia taloudellisen näkökulman rinnalla ovat asiakasnäkökulma, sisäisten prosessien näkökulma ja innovaation ja oppimisen näkökulma. Balanced scorecardin avulla voidaan tarkastella esimerkiksi, mitkä ovat keskeisimmät prosessit, joissa kunnan tulee olla erityisen hyvä, kuinka hyvin pystymme kehittämään ja tukemaan henkilöstön osaamista ja jaksamista sekä miten kuntalaiset näkevät kunnan toiminnan. (Määttä 2000, 71-73.)

Kunnat voivat itse miettiä, montako näkökulmaa on viisasta ottaa mukaan mittaristoon. Edellä mainittujen näkökulmien lisäksi voidaan esimerkiksi ottaa huomioon ympäristötekijät omiana näkökulmanaan. Eri näkökulmia ja näkökulmien tavoitteita ja mittareita tarkasteltaessa on kuitenkin syytä muistaa, että liiallinen mittarien määrä voi viedä huomioita pois tärkeimmistä mittareista. Toisaalta liian vähäinen mittarien määrä voi jättää tärkeitä huomioitavia asioita tarkastelun ulkopuolelle, ja siten toiminnasta ei tule riittävän kokonaisvaltaista. Kunnan onkin suunniteltava erittäin huolellisesti balanced scorecardinsa oman strategiansa pohjalta. (Määttä 2000, 71-73.)

3.6 Kunnan menestys ja kriisi

Kunnan menestys ei perustu yhden vuoden hyvään ylijäämään, joka on saatu aikaan lykkäämällä investointeja, vaan lyhytjänteisyyden sijaan menestyvää kuntaa rakennetaan pitkäjänteisesti ja luodaan muun muassa taloudellisesti vankka perusta. Pitkäjänteisessä menestyksen rakentamisessa kunnan on pystyttävä luomaan pitkän aikavälin strategia, joka kohdistetaan eri vuosille. Menestyäkseen kunnan on myös onnistuttava reagoimaan ja sopeuttamaan toimintansa nopeasti vastaan tuleviin ja yllättäviin asioihin. Kunnan menestykseen vaikuttaa useita erilaisia tekijöitä, jotka voidaan luokitella ulkoisiksi tekijöiksi, sisäisiksi tekijöiksi ja annetuiksi tekijöiksi. Osaan näistä tekijöistä kunta voi itse pyrkiä vaikuttamaan ja osaan taas ei. Ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa suhdanteet, inflaatio ja jo edellä käsitelty valtion toimet. Kunnan sisäiset tekijät liittyvät kunnan sisäisiin asioihin, joita ovat muun muassa kuntalaisten ansiotaso, työttömyysaste ja kunnan väestön ikärakenne. (Lauslahti 2003, 21-25.) Anttosen (2011,78) mukaan annetuista tekijöistä ja ylipäänsä kaikista kunnan menestykseen vaikuttavista tekijöistä yksi merkittävimmistä on kunnan sijainti.

Osaava ja motivoitunut johto ja henkilöstö ovat edellytyksiä pitkäjänteiselle toiminnalle ja taloudelliselle tasapainolle. Osaava johto muodostuu kokonaisuudesta, johon kuuluu kunnan poliittinen johto, virkamiesjohto ja kunnan virkamiehet. Taloudellinen tasapaino luo pohjan kunnan menestykselle ja tilinpäätösten avulla voidaan tarkastella kunnan taloudellista menestystä. On kuitenkin syytä muistaa, että pelkästään taloudellisia mittareita ei saa tarkastella tarkasteltaessa kunnan kokonaisvaltaista menestystä, johtuen muun muassa suhdanteiden vaikutuksesta talouteen. Osaavan johdon, tasapainoisen talouden, hyvän strategian, pitkäjänteisyyden ja kuntaan vaikuttavien moninaisten tekijöiden hallinnan kokonaisuutena muodostuu menestyvä kunta. On kuitenkin syytä muistaa, että kaikkien kuntien menestystarina ei ole samanlainen, ja eri kunnilla voi olla hyvinkin erilainen polku menestykseen. Menestystä voidaan myös tarkastella monesta eri näkökulmasta. Kuntalaisten näkökulmasta menestys voi näkyä kunnan tarjoamana turvallisena asuinympäristönä, laadukkaina palveluina ja joillekin voi olla tärkeää päästä vaikuttamaan kuntansa asioihin. Yritysten kannalta kunnan menestys voi näkyä esimerkiksi hyvin hoidettuna infrastruktuurina, joka tarjoaa edellytykset liiketoiminnalle kunnassa. (Lauslahti 2003, 20-25.)

Suomessa kuntien taloudellinen tilanne on kokonaisuudessaan heikko. Tästä kertoo se, että manner-Suomessa on jopa 200 kuntaa, joiden tulotaso ei riitä perusturvamenojen kattamiseksi. Näiden kuntien verotus on liian kireää, tai velan osuus pääomasta on kohtuuttoman suuri. Suomessa kriisiytymässä olevia kuntia on 40, ja kaikki nämä kunnat tulevat lähitulevaisuudessa tarvitsemaan apua valtiolta, tai toisena vaihtoehtona on kuntaliitos toisen kunnan tai toisten kuntien kanssa. Kuntaliitoksia käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa. (Ainola 2012, 48.)

Elinkelvottoman kriisikunnan selvittämiseksi on määritelty kolme pääkriteeriä. Ensimmäisen kriteerin mukaan riittävän sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi kunnassa väestömäärän on oltava vähintään noin 20 000; jos väkeä on vähemmän, täyttyy kriisikunnan ensimmäinen kriteeri. Toisen kriteerin mukaan kunnan työpaikkaomavaraisuusasteen on oltava vähintään 80 prosenttia, ja kolmas sekä tärkein kriteeri muodostuu kuntien tilinpäätöksistä lasketavista tunnusluvuista. Nämä tunnusluvut mittaavat talouden kestokykyä ja omavaraisuutta kunnissa. Tunnusluvuista laskettavia kriteerejä on kuusi kappaletta. Tunnuslukujen perusteella kunta määritellään kriisikunnaksi, jos vuosikate on kolme vuotta peräkkäin negatiivinen. Tässä ei oteta mukaan harkinnanvaraista valtionosuutta. Toisen tunnusluvuista saatavan kriteerin muodostavat kunnan velat, jotka ovat liian suuret, jos lainakanta ylittää vähintään 50 prosentilla maan keskiarvon. Kolmas alkavasta kriisistä kertova tunnusluku täyttyy, jos kunnalla on kolme vuotta peräkkäin alijäämäinen tase. Jos tämä ehto ei täyty, kriisin merkit täyttää myös tilanne, jossa viimeisimmässä taseessa alijäämä on asukasta kohden ainakin 500 euroa, ja lisäksi edellinen tilikausi on ollut alijäämäinen. Myös kunnan liian korkea veroprosentti on kriisin merkki. Verotus on liian kireää kunnan tuloveroprosentin ylittäessä kolme vuotta peräkkäin yli 0,5 prosenttiyksiköllä koko maan painotetun keskiarvon. Kaksi viimeistä tunnusluvuista laskettavaa kriisiytymisen merkkiä ovat kolme vuotta peräkkäin oleva alle 50 prosentin omavaraisuusaste sekä huono velanmaksukyky, josta kertoo se, että ainakin 50 prosenttia kunnan käyttötuloista menee velan takaisinmaksuun. Kaikkien näiden kriteerien ei tarvitse täytyä luokiteltaessa kuntaa kriisikunnaksi, ja jo yhden pääkriteerin täyttymisen johdosta kunnan on valmisteltava kuntaliitosta. (Ainola 2012, 48-49.)

4 Kuntaliitokset ja niiden talouden tarkastelu

Kuntaliitokset ovat tällä hetkellä Suomessa hyvin ajankohtainen aihe ja myös KUUMA-seutuun kuuluvia kuntia on mahdollisesti lähitulevaisuudessa mukana kuntaliitoksissa. Kuntaliitos on strateginen valinta kunnille, jonka tarkoituksena on luoda vahva kunta vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin, joita kunnat kohtaavat. Onnistunut strateginen johtaminen sekä hyvä muutosjohtaminen ovat kuntaliitoksen onnistumisen kannalta keskeisiä tekijöitä. Kuntaliitoksen hyödyt kuten esimerkiksi kasvanut kilpailukyky näkyy usein vasta vuosien päästä kuntaliitoksesta (Kuntaliitokset 2013). KUUMA-seudun kuntia koskevat mahdolliset kuntaliitokset tulevat olemaan todennäköisesti useamman kuin kahden kunnan liitoksia, jolloin voidaan puhua monikuntaliitoksista. Tästä syystä tässä teoriaosuudessa keskitytään enemmän juuri monikuntaliitosten teoreettiseen tarkastelemiseen. (Lith 2012; Kanta-Hämeeseen ehdotetaan kolmea erityistä kuntajakoselvitysaluetta 2012.)

Monikuntaliitoksiin liittyy useita erityispiirteitä. Monikuntaliitoksessa asukasmäärä suurenee enemmän kuin kahden kunnan liitoksessa, ja samalla suurimman kunnan osuus kokonaisasu-

kasmäärästä ei muodostu yhtä hallitsevaksi kuin kahden kunnan liitoksessa. Asukasmäärän suureneminen vaikuttaa kunnan painoarvoon, ja toisella mainitulla seikalla on merkitystä kuntien keskinäisille voimasuhteille ja siten se madaltaa pienen kunnan kynnystä lähteä mukaan kuntaliitokseen, jos liitokseen osallistuu useampi pieni kunta tasapainottamaan voimasuhteita. Monikuntaliitoksessa uuden kunnan sisäiset etäisyydet kasvavat, kun kuntaan syntyy monta aluetta ja monta keskusta. Monikuntaliitoksessa uuteen kuntaan muodostuu monia keskuksia, ja näin ollen kunnan hallinta tulisi haastavammaksi kuin se pienemmässä ja keskitetyimmässä tapauksessa olisi. Tällainen tilanne vaatii suunnittelua ja kehittämistyötä, jotta kokonaisuus saataisiin toimivaksi. Yhden erityispiirteen monikuntaliitoksissa muodostaa monen organisaation yhdistymisestä seuraava supistuva luottamushenkilöhallinto. Suurimpana ongelmana luottamushenkilöiden vähenemisessä on se, kuinka suureksi puutteeksi koetaan, että valtuutettujen määrä saattaa pudota jopa neljännekseen siitä, mitä se oli kuntaliitokseen osallistuvissa kunnissa ennen kuntaliitosta. Viimeisin erityispiirre liittyy toimintakulttuuriin ja uudistuvaan henkilöstöhallintoon. Monikuntaliitoksessa henkilöstön määrä voi kasvaa todella paljon ja tuoda mukanaan useita toimintakulttuureja. (Koski 2008, 16-18.) Stenvallin ym. (2007) mukaan (ks. Koski 2008, 17-18) monikuntaliitos yhdistää useita erilaisia toimintakulttuureja, jotka vaikuttavat esimerkiksi johtamiseen, työn tekemisen tapoihin sekä työyhteisöön yleisesti.

Kuntaliitosprosessin ratkaisevana tekijänä on usein talous, sillä paineita kuntarakennemuutokseen aiheuttavat kuntien talouden epätasapaino, eli kuntien tulot eivät riitä kattamaan menoja. Kuntien pitäisi saada taloutensa tasapainoon, jotta palvelut voitaisiin turvata asukkaille, ja kunnallisveroprosentti pystyttäisiin samalla pitämään siedettävällä tasolla. Liian korkea veroprosentti karkottaa asukkaita kunnasta pitkän ajan kuluessa. Talouden tasapainon saavuttaminen ja palveluiden turvaaminen vaikeutuvat jatkuvasti kuntien tehtävien lisääntyessä ja tarvittavan rahoituksen puuttuessa. Merkittävimpänä tekijänä talousvaikeuksiin nyt ja tulevaisuudessa ovat ikärakenteen muutokset siten, että eläkeläisten osuus väestöstä kasvaa jatkuvasti. Palveluiden turvaamiseksi ja talouden tasapainon saavuttamiseksi on arvioitava kuntarakenteita ja kuntaliitokset ovat yksi mahdollinen ratkaisu tilanteeseen. Kuntaliitoksen avulla voidaan tavoitella useita taloudellisia hyötyjä, kuten kohtuullista kunnallisveroprosenttia tai parempia investointimahdollisuuksia. Myös virtaviivaistamalla organisaatiota on mahdollista saada aikaan säästöjä. Toisaalta on muistettava, että vahvassa kunnassa tai vahvoissa kunnissa voi kuntaliitoksen jälkeen veroprosentti nousta tai palvelumaksut kasvaa. (FCG Efeko 2007, 7-8.)

Monikuntaliitoksissa on paljon sellaisia mahdollisuuksia, joiden avulla saadaan kehitystä verrattuna kahden kunnan kuntaliitokseen tai siihen, että kuntaliitosta ei tehtäisi ollenkaan. Talouden näkökulmasta keskeisimpiä mahdollisuuksia monikuntaliitoksessa on eri kuntien kasvun ja taantumisen tasaaminen. Siten saadaan luotua hallitun kasvun vauhti sekä pienet kunnat, jotka ovat herkkiä talouden muutoksille, saavat turvaa tällä tavalla. Toinen merkittävä mah-

dollisuus on saada resursseja ohjattua paremmin. Tämä tarkoittaa sitä, että hallinnon päällekkäisyyksien purkamisesta vapautuvat resurssit voidaan siirtää esimerkiksi hoito- ja hoivapalveluihin. Usean kunnan liitoksen jälkeen alueen elinkeinoelämä voi saada uutta piristystä. Kunnilla on omat mahdollisuutensa elinkeinoelämän edellytysten parantamiseksi ja kuntaliitokseen osallistuvien kuntien löytäessä yhteisen näkemyksen kuntarakenteen uudistamisesta voi tämä vaikuttaa positiivisesti uuden kunnan imagoon ja tällä tavalla lisätä yritysten luottamusta kuntaa kohtaan. Vaikka suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle, kunta ja sen yritykset tarvitsevat edelleen pätevää työvoimaa, ja uudistumisen jälkeisellä suuremmalla kunnalla on pieniä kuntia paremmat mahdollisuudet houkuttaa osaavaa työvoimaa esimerkiksi tarjoamalla korkealaatuisia palveluita tai käyttämällä suuren organisaation etuja hyväksi ja näin tarjoamalla paremmat mahdollisuudet työntekijöilleen kehittyä urallaan. (Koski 2008, 19-21.)

Taloudellisten mahdollisuuksien lisäksi monikuntaliitoksiin liittyy myös taloudellisia uhkia. Merkittävimpana taloudellisena uhkana voidaan mahdollisesti pitää tilannetta, jossa ajattelu perustuu vielä vanhoihin kuntiin liitoksesta huolimatta. Tästä voi seurauksena olla osaoptimointi eli ajetaan edelleen vanhojen kuntien alueiden etuja uuden kunnan kokonaisuuden kustannuksella. Osaoptimointiin johtaa se, että uuden kunnan valtuutetut sokaistuvat käytettävissä olevista resursseista ja ryhtyvät kehittämään kuntaa liian innokkaasti, minkä seurauksena on talouden tasapainottomuus. Kunnan taloudenhoidon tulee olla yksi uuden kunnan keskeisimmistä tavoitteista, ja se vaatii vahvaa kuntastrategiatyötä ja myös tämä muodostaa taloudellisen uhan. Uhka syntyy, jos kuntaliitoksen hyötyjen ajatellaan tulevan automaattisesti ilman vahvaa strategiatyötä ja ajatusta kunnan hyvästä taloudenhoidosta. (Koski 2008, 25.)

Edellä mainittujen suorien taloudellisten uhkien lisäksi monikuntaliitoksiin kuuluu uhkia, jotka voivat vaikuttaa kaikkeen uuden kunnan toimintaan, myös talouteen. Tällaisia uhkia ovat muun muassa muutosjohtamisen riittämättömyys. Haverisen ja Maijoisen (2000) mukaan (ks. Koski 2008, 23) kuntien yhdistymisessä tarvitaan ammatillista ja poliittista johtajuutta tilanteen vaativuudesta johtuen. Stenvall ym. (2007) nostaa esille (ks. Koski 2008, 23) lähiesimiesten roolin johtamisessa. Heidän mukaansa monikuntaliitoksen johtamiselle luo suuren haasteen se, että pelkästään ylimmän johdon osaaminen kuntaliitoksen onnistumisessa ei riitä, vaan on tarkasteltava johtamisen onnistumista laajasti.

5 Tilinpäätösten tunnusluvut ja analysointi

Tämän opinnäytetyön tutkimuksellisen osion tarkoituksena on luoda lukijalle kattava kokonaiskäsitys kunkin KUUMA-kunnan taloudesta tunnuslukujen perusteella sekä verrata kuntien tunnuslukuja keskenään ja kriisikuntiin sekä tarkastella kuntaliitosten taloudellisia seikkoja. Tilinpäätösanalyysi voidaan jakaa eri vaiheisiin, ja tilinpäätöksiä voidaan analysoida monin

tavoin. Tässä tutkimuksessa tilinpäätösanalyysi käsittää tunnuslukuanalyysin ja työssä pyritään myös mahdollisuuksien mukaan selvittämään syitä tunnuslukujen ja niiden muutosten taustalla.

Opinnäyteyössä tarkastellaan kuntia talouden lähtökohdista. Vaikka talous onkin kunnan menestyksen ja kuntalaisten hyvinvoinnin kannalta tärkeimpiä asioita, niin on muistettava, että menestykseen ja hyvinvointiin vaikuttavat myös monet muut asiat. Edellä on tarkasteltu tasapainotetun mittariston avulla, kuinka kuntien suoritusta voidaan mitata muillakin tavoin kuin pelkästään talouden näkökulmasta ja sitä kautta pyritään luomaan eri näkökulmien välinen tasapaino ja johtamaan kuntaa strategian mukaisesti kohti asetettuja päämääriä. Lukijan on siten muistettava, että talous ei yksinään kerro kunnan tilanteesta kokonaisuudessa. Kattavan kokonaiskuvan saavuttamiseksi on liitettävä tarkasteluun myös muita näkökulmia.

5.1 Kerava

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	642	770	359
Vuosikate, prosenttia poistoista	244,1	266,9	147,0
Kunnallisveroprosentti	18,75	18,75	18,00
Quick ratio	0,22	0,27	0,34
Investointien tulorahoitusaste	126,8	242,2	61,5
Omavaraisuusaste	78,3	75,1	67,6
Gearing	0,17	0,22	0,34
Omatulorahoitusaste	90,3	90,0	92,2

Taulukko 1: Keravan tunnusluvut 2009-2011

Keravan kannattavuus on ollut kaikkina kolmena vuonna erittäin hyvää, ja varsinkin vuodet 2010 ja 2011 ovat olleet erittäin hyviä kannattavuuden kannalta. Vuosikate asukasta kohti on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2009 vuoteen 2010. Tämä johtuu siitä, että toimintakulut kasvoivat hyvin maltillisesti, mutta verotulot ja valtionosuudet kasvoivat yhteensä lähes 20 miljoonaa euroa, ja siten vuosikatteen määrä kasvoi reilusta 14:sta miljoonasta eurosta reiluun 26 miljoonaan euroon. Asukasluku kasvoi vuonna 2010 noin 450. Asukasluvun kasvu on myönteinen asia verotulojen kannalta, mutta itse tunnusluvun laskemisessa kasvattaa nimittäjää ja heikentää siten tunnusluvun arvoa. Asukasmäärän maltillinen kasvu suhteessa vuosikatteen voimakkaaseen kasvuun ei suuresti vaikuta tunnuslukua alentavasti. Kunnallisvero muodostaa Keravan verotuloista lähes 90 prosenttia, ja kunnallisveroprosentin kasvu 0,75 prosenttiyksiköllä vuodesta 2009 vuoteen 2010 on merkittävä tekijä verotulojen kasvulle (Keravan vuosikertomus 2010, 8). Kannattavuuden tunnuslukujen heikentyminen vuonna 2011 vuoteen 2010 verrattuna johtui toimintakulujen nopeammasta kasvusta verrattuna verotulojen kasvuun,

samalla kun toimintatuotot ja valtionosuudet pysyivät lähes ennallaan. Vuosikate asukasta kohden -tunnusluvun lisäksi vuosikate suhteessa poistoihin on erittäin vahva ja vuosikate riittää reilusti kattamaan poistot ja siten rahaa jää yli toiminnan kehittämiseksi ja tulevaisuutta varten. Vuosikatteen suhde poistoihin on vuosien aikana vaihdellut, ja tämä on johtunut edellä mainitusta vuosikatteen muutoksesta. Suunnitelman mukaiset poistot ovat hieman vaihdelleet, mutta absoluuttisesti tarkasteltuna poistojen vaihtelu ei ole ollut merkittävää. (Keravan vuosikertomus 2011, 6-13; Keravan vuosikertomus 2010, 6-13.)

Keravan maksuvalmius on ollut investointien tulorahoitusasteella mitaten erittäin hyvä vuonna 2010 ja 2011, mutta vuonna 2009 investointien tulorahoitusaste on ollut hyvällä tai ainakin tyydyttävällä tasolla. Investointien tulorahoitusasteen parantuminen vuonna 2010 johtuu vuosikatteen selkeästä parantumisesta, samalla kun investointien omarahoitusmeno lähes puolittui. Vuonna 2011 vuosikate pieneni neljällä miljoonalla eurolla, ja investoinnit kasvoivat lähes 2009 vuoden tasolle eli lähelle 20 miljoonaa euroa vuoden 2010 noin 10 miljoonasta eurosta. Näin ollen tunnusluvun arvo heikkeni vuonna 2011 vuoteen 2010 verrattuna. Merkittävimpiä investointikohteita vuonna 2011 oli muun muassa Keravan taidemuseon peruskorjaus ja laajennus. Lauslahden quick ratiolle antamien tavoitearvojen perusteella Keravan maksuvalmius on heikko, mutta H. Lehdon (2013) mukaan Keravan tavoitteena on niin sanottu nollakassan periaate eli kassa pidetään mahdollisimman pienenä. Kassassa ei kannata pitää paljoo rahaa, koska sitä saadaan rahoitusmarkkinoilta tarvittaessa halvemmalla. Ottaen huomioon Keravan nollakassaperiaatteen ja vuosien 2010 ja 2011 hyvän investointien tulorahoitusasteen voidaan Keravan maksuvalmiutta pitää erittäin hyvänä. (Keravan vuosikertomus 2011, 6-13; Keravan vuosikertomus 2010, 6-13.)

Vakavaraisuus on Keravalla jokaisen tarkasteluvuotena vähintäänkin hyvällä tasolla ja omavaraisuusasteen ja gearingprosentin perusteella vakavaraisuus on kehittynyt vuosien 2010 ja 2011 aikana erittäin hyvälle tasolle. Omavaraisuusaste on parantunut vuonna 2010 ja 2011 erittäin hyvällä vauhdilla. Samaan aikaan, kun velkoja on pystytty lyhentämään ja tilikaudet ovat olleet ylijäämäisiä, on seurauksena ollut omavaraisuusasteen kehittyminen. Vierasta pääomaa on saatu pienennettyä vuonna 2010 ennen kaikkea maksamalla pois lainoja rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta. Näitä on maksettu pois noin 20 miljoonan euron verran. Vuonna 2011 rahoitus- ja vakuutuslaitosten lainojen lyhennyksiä jatkettiin edelleen yhdeksällä miljoonalla eurolla ja siten vierasta pääomaa on saatu pienennettyä. Myös gearing osoittaa vakavaraisuuden kehityksestä, sillä nettovelan suhde omaan pääomaan on pienentynyt ollen vuonna 2011 alle viidenneksen suhteessa oman pääoman määrään. Hyvä vakavaraisuus luo Keravalla hyvän puskurin tulevaisuutta ajatellen, ja tämä luo turvaa todennäköisesti haastavampia aikoja varten, koska ikärakenne Keravalla kuten muuallakin Suomessa on menossa epäedulliseen suuntaan. (Keravan vuosikertomus 2011, 12-13; Keravan vuosikertomus 2010, 12-13.)

Omatulorahoitusaste on Keravalla joka vuosi erittäin hyvällä tasolla ja kertoo siitä, että Keravan omat tuotot ovat vähintään 90 prosenttia kaikista tuotoista, ja tätä voidaan pitää erittäin hyvänä. Hyvä omatulorahoitusaste kertoo siitä, ettei Kerava ole kovinkaan riippuvainen valtiosta, kun tarkastellaan valtionosuuksia. Keravan omatulorahoitusaste on laskenut vuonna 2010 noin kahdella prosenttiyksiköllä vuoteen 2009 verrattuna. Vuonna 2011 omatulorahoitusaste on hieman parantunut vuoden 2010 tasosta. Omatulorahoitusasteen vuoden 2010 noin kahden prosenttiyksikön lasku johtuu pitkälti valtionosuuksien lisääntymisestä viidellä ja puolella miljoonalla eurolla verrattuna vuoteen 2009. Vaikka verotulot kasvoivat tällöin absoluuttisesti valtionosuuksia enemmän, oli valtionosuuksien suhteellinen kasvu voimakkaampaa ja siten tunnusluvun arvo hieman heikkeni. Vuoden 2011 pieni parannus vuoteen 2010 verrattuna johtui verotulojen kasvusta, kun kaikki muut tuotot pysyivät lähes muuttumattomina. (Keravan vuosikertomus 2011, 6; Keravan vuosikertomus 2010, 6.)

Keravan erittäin vahvan talouden perustana on tiukka menokuri, mikä näkyy sosiaali- ja terveystoimen menoissa, jotka ovat manner-Suomen alhaisimmat (Anttonen 2011, 110). Keravan kaupunginkamreerin H. Lehdon (2013) mukaan tiukan menokurin lisäksi Keravan vahvan talouden taustalla on hyvällä tasolla oleva taloussuunnittelu, toimiva poliittinen mekanismi, hyvä työllisyysaste sekä ja Keravan kompakti yhteiskuntarakenne. Kompakti yhteiskuntarakenne ei aiheuta kunnallistekniikalle yhtä paljon vaatimuksia, kuin laajemmalle levittäytyneissä kunnissa tapahtuu. Keravalla kaupungin jälkeen suurin työllistäjä Keravalla on Oy Sinebrychoff Ab, jolle Keravan hyvä logistinen sijainti tarjoaa hyvät edellytykset toimia. Sinebrychoff muodostaa Keravalla tärkeän verotulojen lähteen. H. Lehto (2013) näkee Keravan tulevaisuudessa talouden näkökulmasta monia hyviä puolia. Näitä ovat muun muassa logistinen sijainti, jonka avulla voidaan saada houkutelua uusia yrityksiä alueelle, Keravalla on aktiivinen ote kaupungin kehittämiseen ja palveluiden järjestäminen on hyvällä mallilla, ja siten tiukka menokuri voi jatkua myös tulevaisuudessa. Uhkina tulevaisuudessa hän näkee koko maata vaivaavan väestön ikääntymisen, mikä lisää terveystalouden menoja. Jo tuhannen kuntalaisen eläkkeelle siirtyminen näkyy Keravan verotuloissa jopa kolmen miljoonan euron suuruisena verotulojen vähentymisenä. Kaiken kaikkiaan Keravan taloudellinen kunto voidaan tunnuslukujen valossa todeta erittäin vahvaksi, ja tulevaisuuskin näyttää haasteista huolimatta hyvältä.

5.2 Hyvinkää

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	387	413	232
Vuosikate, prosenttia poistoista	123,3	123,3	69,5
Kunnallisveroprosentti	19,25	19,25	18,50
Quick ratio	0,37	0,37	0,44
Investointien tulorahoitusaste	83,8	60,7	43,0
Omavaraisuusaste	61,9	63,4	60,9
Gearing	0,39	0,35	0,43
Omatulorahoitusaste	82,2	82,3	79,1

Taulukko 2: Hyvinkään tunnusluvut 2009-2011

Hyvinkään kannattavuuden tunnusluvuista voidaan todeta niiden selkeästi parantuneen vuodesta 2009 vuoteen 2010. Vuosikatteen suhde poistoihin on pysynyt vuonna 2011 vuoden 2010 tasolla, mutta vuosikate asukasta kohden on pienentynyt vuodesta 2010 vuoteen 2011. Vuosikate asukasta kohden -tunnusluku kasvoi vuonna 2010 johtuen siitä, että vuosikate kasvoi noin 80 prosenttia vuoteen 2009 verrattuna, ja samalla asukasluku kasvoi varsin hillitysti reilulla 200 asukkaalla. Kuten edellä Keravan tiedoissa, analyysissä mainittiin, niin asukasmäärän kasvu lisää verotuloja, mutta kasvattaa tunnusluvun nimittäjää heikentäen tunnusluvun arvoa. Vuosikatteen kasvu selittyi pitkälti muiden tuottojen kovalla yli kahdeksan miljoonan euron kasvulla ja lisäksi verotulot kasvoivat lähes seitsemän miljoonaa euroa. Verotulojen kasvussa huomioitavaa on myös Hyvinkään tuloveroprosentin 0,75 prosenttiyksikön kasvu vuonna 2010, mikä osaltaan selittää verotulojen kasvua (Hyvinkään tilinpäätös 2010, 20). Vaikka valtionosuudet pienenevät, niin vuosikatteen kasvu oli hyvää vuonna 2010. Vuonna 2011 asukasluku jatkoi nousua, mutta vuosikate pieneni miljoonalla eurolla, ja siten vuosikate asukasta kohden -tunnusluvun arvo heikkeni vuonna 2011. Vuosikatteen suhde poistoihin ei vuonna 2009 ole riittävällä tasolla, sillä vuosikate ei riitä kattamaan poistoja. Vuosina 2010 ja 2011 tämä tunnusluku on parantunut hyvälle tasolle ja voidaan todeta, että Hyvinkään aikaansaama tulorahoitus on riittävä poistoihin, ja rahaa on jäänyt myös yli. Tämä näkyy esimerkiksi myöhemmin tarkasteltavassa vakavaraisuuden paranemisessa. Näiden tunnuslukujen perusteella voidaan todeta Hyvinkään kannattavuuden olevan hyvällä tasolla, ja erityisen positiivista on oikea suunta kannattavuuden kehityksessä. (Hyvinkään tilinpäätös 2011, 133; Hyvinkään tilinpäätös 2010, 126.)

Hyvinkään maksuvalmiutta tarkastelemalla huomataan, että investointien tulorahoitusaste on kasvanut erittäin hyvin tarkasteluajanjaksona. Vaikka tulorahoitus ei riitäkään kattamaan investointien omahankintamenoa, ei sen voida sanoa olevan huono verrattuna koko maan keskiarvoon, mikä on vuonna 2011 hieman päälle 61 prosenttia (Kuntien tunnusluvut 2011). Tä-

män tunnusluvun kehittyminen vuoteen 2010 tullessa on johtunut ennen kaikkea vuosikatteen kasvusta ja tunnusluvun arvo on parantunut siitäkin huolimatta, että Hyvinkään investointien omahankintameno kasvoi suhteellisen reilusti vuodesta 2009 vuoteen 2010. Tunnusluvun kehitys vuonna 2011 johtui puolestaan investointien pienentymisestä vuonna 2011 verrattuna edellisvuoteen. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että investointien avulla on varmistettava kunnan toimintaedellytykset tulevaisuudessa, ja siten investoinneista ei saa pitkän ajan kuluessa tinkiä liiaksi. Investointien tulorahoitusasteen tunnusluvun kehitys on ollut hyvää, mutta vielä on parantamisen varaa siten, että tulorahoitus riittäisi kokonaisuudessaan investointien omahankintameno kattamiseen. Näin ollen Hyvinkään ei investointejaan varten tarvitsisi ottaa lisää lainaa, vähentää rahavarojaan tai myydä pysyvien vastaavien hyödykkeitään. Staattisen maksuvalmiuden tunnuslukuna käytettävä quick ratio kertoo Hyvinkään maksuvalmiuden olevan Lauslahden hyvien tunnuslukujen arvon perusteella tyydyttävällä tasolla, kun arvot ovat päälle Lauslahden määrittelemän 0,3. Molempien maksuvalmiuden tunnuslukujen perusteella voidaan siis todeta Hyvinkään maksuvalmiuden olevan tyydyttävällä tai jopa hyvällä tasolla, ja kuten kannattavuudenkin suunta on positiivinen, mitä voidaan pitää erittäin hyvänä asiana. (Hyvinkään tilinpäätös 2011, 133-136; Hyvinkään tilinpäätös 2010, 126-129.)

Hyvinkään vakavaraisuutta voidaan pitää hyvänä, koska se on ollut kaikkina kolmena vuonna yli 60 prosenttia eli koko maan vuoden 2011 keskiarvon, noin 64 prosentin, tuntumassa (Kuntien tunnusluvut 2011). Tavoiteltavana omavaraisuusasteena kuntasektorilla pidetään päälle 70 prosentin omavaraisuusastetta (Hyvinkään tilinpäätös 2011, 30). Omavaraisuusasteen muutaman prosenttiyksikön kasvu vuonna 2010 johtui oman pääoman kasvusta, mikä puolestaan johtui reilusti ylijäämäisestä tilikaudesta. Merkittävänä tekijänä omavaraisuusasteen parantumisessa oli myös se, että Hyvinkää sai roimasti pienennettyä pitkäaikaista vierasta pääomaansa ja tarkemmin sanottuna pitkäaikaisia lainojaan rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta sekä julkisyhteisöiltä. Näiden pienentyessä lähes 12 prosenttia näkyi se myös omavaraisuusasteen kehittymisenä. Oman pääoman kasvun jatkuessa vuonna 2011 omavaraisuusaste heikkeni silti puolitoista prosenttiyksikköä. Tämä johtui suurimmaksi osaksi rahoitus- ja vakuutuslaitosten lyhytaikaisten lainojen lähes kaksinkertaistumisesta, mikä kasvatti vieraan pääoman osuutta taseen loppusummasta. Hyvinkään hyvä vakavaraisuus näkyy omavaraisuusasteen lisäksi gearingissa, mitä voidaan pitää erittäin hyvänä. Matala gearing kertoo siitä, että Hyvinkäällä ei ole paljoa nettovelkaa suhteessa omaan pääomaan. Hyvän vakavaraisuuden takia Hyvinkäällä on melko hyvä puskuri mahdollisia heikompia aikoja varten ja hyvän vakavaraisuuden johdosta Hyvinkäällä on myös mahdollisuuksia tehdä panostuksia kunnan kehittämiseksi tulevaisuudessa. (Hyvinkään tilinpäätös 2011, 135-136; Hyvinkään tilinpäätös 2010, 128-129.)

Hyvinkään omatulo- ja verotulo-aste on ollut noin 82 prosentin tuntumassa vuonna 2011 ja 2010 ja vuonna 2009 se oli noin 79 prosenttia. Syynä noin kolmen prosenttiyksikön kasvu on toimintatulojen ja verotulojen kasvu vuodesta 2009 ja samalla valtionosuudet ovat vähentyneet

vuodesta 2009. Hyvinkään omatulo-rahoitusta voidaan pitää tyydyttävänä, mutta tulevaisuudessa haaste tulee kasvamaan paitsi Hyvinkäällä, niin myös koko Suomessa heikkenevän ikärakenteen ansiosta. (Hyvinkään tilinpäätös 2011, 133; Hyvinkään tilinpäätös 2010, 126.)

Hyvinkään talousjohtajan haastattelussa käsiteltiin muun muassa kunnan tilinpäätöstä ja sen eriä. K. Stenholm (2013) toteaa Konecranesin ja Koneen olevan tärkeitä verotulojen kannalta ja siten vaikuttavan muun muassa kunnan vuosikatteeseen. Kunnan keinot tällaisten monikanallisten yritysten pitämiseksi Hyvinkäällä ovat kuitenkin melko vähäiset, ja ennemminkin valtio voi tehdä päätöksiä, joiden johdosta näiden yritysten toiminta pysyisi Suomessa ja tässä tapauksessa Hyvinkäällä. Kunnan keinot rajoittuvat lähinnä infrastruktuuriin, julkisen ilmeen hyvänä pitämiseen ja mahdollisesti koulutuksen järjestämiseen yritysten tarpeita vastaamaan. Vaikka nämä suuret yritykset tekisivät suuria muutoksia tuotantoonsa Hyvinkäällä, näkee K. Stenholm (2013), että työllistymismahdollisuudet Uudellamaalla ovat kuitenkin varsin hyvät moniin muihin alueisiin verrattuna. K. Stenholm (2013) toteaa Hyvinkään kannattavuutta, maksuvalmiutta ja vakavaraisuutta esittävien tunnuslukujen kehittämistä, että Hyvinkään tilanteeseen liittyy uhkia mutta myös mahdollisuuksia, jotka osaltaan vaikuttavat tunnuslukujen kehittymiseen. Esimerkiksi uuden kauppakeskus Willan ja vuonna 2013 järjestettävien asuntomessujen avulla voidaan vaikuttaa ihmisiin mielikuvilla ja luoda Hyvinkäätä houkuttelevaksi. Hyvinkäälle rakennetaan paljon asuntoja, ja siten edellytyksiä väestön kasvulle ja talouden kehittämiseksi on olemassa. Uhkina tai heikkouksina Hyvinkään taloudelle ovat puolestaan muihin KUUMA-seudun kuntiin verrattuna iäkkäämpi väestö. Uuden väestön houkuttelemisen tekee haasteelliseksi etäisyys Helsinkiin, joka on pidempi kuin suurimmalla osalla muista KUUMA-kunnista. K. Stenholm (2013) toteaa kuitenkin, että Hyvinkäällä noin 80 prosenttia väestöstä asuu alle kolmen kilometrin päässä rautatieasemasta, ja asunnot ovat keskuksen uudisrakentamista lukuun ottamatta halvempia Hyvinkäällä, kun muualla KUUMA-seudulla. Tämä osaltaan tuo etuja muihin KUUMA-kuntiin verrattuna. Kaikki nämä asiat ovat osaltaan vaikuttamassa Hyvinkäähän, sen talouteen ja sitä kautta tunnuslukujen kehitykseen.

5.3 Järvenpää

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	455	619	448
Vuosikate, prosenttia poistoista	177,2	256,7	196,4
Kunnallisveroprosentti	19,00	19,00	19,00
Quick ratio	0,19	0,20	0,14
Investointien tulorahoitusaste	88,6	169,1	105,7
Omavaraisuusaste	72,4	72,0	67,7
Gearing	0,21	0,22	0,32
Omatulorahoitusaste	88,1	88,6	89,0

Taulukko 3: Järvenpään tunnusluvut 2009-2011

Järvenpään kannattavuutta kuvaavien tunnuslukujen perusteella voidaan todeta kannattavuuden olevan erinomaisen hyvällä tasolla. Vuosikate asukasta kohden muodostaa vuonna 2010 selkeän piikin vuosiin 2009 ja 2011 verrattuna, jolloin ne ovat myös erittäin hyvät. Vuonna 2010 kaikki keskeisimmät tulon lähteet olivat kasvaneet vuoteen 2009 verrattuna, samalla kun toimintakulujen kasvu oli tulojen kasvuun verrattuna maltillista. Absoluuttisesti tarkasteltuna verotulot kasvoivat eniten, noin kuusi miljoonaa euroa. On syytä huomata myös, ettei verotulojen kasvua saatu aikaiseksi tuloveroprosenttia korottamalla, vaan veroprosentti on pysynyt samana koko tarkasteluajanjakson. Vuodesta 2010 vuoteen 2011 verotulot, valtionosuudet ja toimintatuotot kasvoivat, mutta toimintakulujen lähes 14 miljoonan eli yli seitsemän prosentin kasvu kuitenkin pienensi vuosikatteen vuonna 2011 lähes vuoden 2009 tasolle. Kulujen suurin erä eli palvelujen ostot kasvoivat paljon, ja tämä on merkittävimpiä syitä vuosikatteen supistumiseen vuodesta 2010 vuoteen 2011. Vuosikatteen suhde poistoihin on jokaisena vuonna erinomaisella tasolla vuosikatteen ollessa reilusti suuremmat kuin poistot. Vuoden 2010 loistavaan tulokseen vaikuttaa jo edellä mainittu vuosikatteen kasvu, samalla kun poistot kasvoivat vain vähän. Vuonna 2011 vuosikate palaa vuoden 2009 tasolle, mutta poistojen määrä vuodesta 2009 vuoteen 2011 on miljoonan euron verran suurempi, mikä näkyy tunnusluvun arvossa. (Järvenpään tasekirja 2011, 144; Järvenpään tasekirja 2010, 129.) Järvenpään tasekirjassa (2011, 52) mainitaankin poistosuunnitelman muutoksesta, joka on vaikuttanut osaltaan poistojen vaihteluihin.

Järvenpään maksuvalmiutta tarkasteltaessa investointien tulorahoitusasteen perusteella voidaan todeta sen olevan vuosina 2009 ja 2010 erittäin hyvä ja vuonna 2011 myös hyvällä tasolla. Vuonna 2010 tämä tunnusluku on vielä selvästi parempi kuin vuonna 2009 johtuen vuosikatteen kasvusta, ja samalla investointien määrä oli vähentynyt parantaen tunnuslukua. Vuonna 2011 investoinnit olivat kasvaneet vuoteen 2010 verrattuna noin 60 prosenttia ja samalla vuosikate oli pienentynyt noin 25 prosenttia aiheuttaen sen, että vuosikate ei ole riittä-

nyt vuonna 2011 kattamaan investointien omahankintamenoa kokonaisuudessaan. Staattista maksuvalmiutta quick ration avulla tarkasteltaessa voidaan sanoa sen olevan Lauslahden hyväksi määriteltyjen arvojen perusteella heikko. (Järvenpään tasekirja 2011, 144-145; Järvenpään tasekirja 2010, 129-130.) Kuten Keravakin niin myös Järvenpää noudattaa nollakassan periaatetta, ja rahaa otetaan mieluummin rahoitusmarkkinoilta josta sitä saa halvemmalla kuin pitämällä sitä turhaan kassassa (Järvenpään tasekirja 2011, 55). Näin ollen quick ration arvot ovat varmasti Järvenpään kunnan johdon tavoitteiden mukaiset ja siten hyvät kuten maksuvalmius kunnalla yleisestikin tarkastellen.

Järvenpään vakavaraisuus on erittäin hyvällä tasolla. Omavaraisuusaste on hyvä koko tarkasteluajanjakson, ja keskeisimpiä syitä tähän on ylijäämän kertyminen aiemmilta tilikausilta ja kunkin vuoden kyseiseltä tilikaudelta, mikä on kasvattanut omaa pääomaa varsin voimakkaasti kunakin tarkasteluajanjakson vuonna. Vuodesta 2009 vuoteen 2010 Järvenpään oma pääoma kasvoi noin 13 miljoonaa euroa, samalla kun vieras pääoma pieneni noin seitsemän ja puoli miljoonaa euroa. Vieraasta pääomasta keskeisin muutos tapahtui lyhytaikaisten joukkovelkakirjalainojen pienentyessä yli yhdeksällä miljoonalla eurolla. Näiden tekijöiden tuloksena omavaraisuusaste kasvoi melko paljon vuodesta 2009 vuoteen 2010. Vuonna 2011 oma pääoma jatkoi kasvuaan ja kasvoi enemmän kuin vieras pääoma, ja tästä syystä pieni parannus omavaraisuusasteessa tapahtuu myös vuonna 2011 verrattuna vuoteen 2010. Hyvää vakavaraisuutta osoittaa myös gearing, joka osoittaa että nettovelkaa suhteessa omaan pääomaan on vain reilu viidennes, ja tämä on erittäin hyvä arvo. Järvenpää on ylijäämäisten vuosien ansioista saanut luotua itselleen vahvan vakavaraisuuden, ja tämä toimii hyvänä puskurina tällä hetkellä vallitsevan taloudellisen epävarmuuden aikana ja tulevaisuudessa iäkkään väestön määrän lisääntyessä. (Järvenpään tasekirja 2011, 146-147; Järvenpään tasekirja 2010, 131-132.)

Järvenpään omatulo-rahoitusaste on erittäin hyvällä tasolla kaikkina kolmena vuonna. Johtopäätös tästä on, että Järvenpäässä työttömyysaste on varmasti keskimääräistä pienempi ja asukkaiden tulotaso kohtuullisen hyvä. Myös Järvenpään talous ei ole niin ailahtelevainen valtion toimille, kuin mitä se olisi, jos omatulo-rahoitusaste olisi heikompi. (Järvenpään tasekirja 2011, 144; Järvenpään tasekirja 2010, 129.) Talouden erittäin hyvistä tunnusluvuista huolimatta Järvenpään talouden kehittämiseksi on myös asioita tehtävissä. Sosiaali- ja terveystoimen menot asukasta kohden ovat suhteellisen suuret, ja tässä asiassa voidaan vielä parantaa. Toinen kehittämisen kohde liittyy verotuloihin ja yhteisöveron määrän kasvattamiseen. (Anttonen 2011, 105.) Yhteisöveron kasvattamisen keinoina on pyrkiä houkuttelemaan uusia yrityksiä alueelle tekemällä Järvenpäästä houkuttelevammaksi yritysten kannalta.

5.4 Tuusula

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	337	383	251
Vuosikate, prosenttia poistoista	122,4	137,3	92,7
Kunnallisveroprosentti	18,25	18,25	18,00
Quick ratio	0,22	0,16	0,19
Investointien tulorahoitusaste	66,1	86,0	48,3
Omavaraisuusaste	74,6	78,2	77,7
Gearing	0,19	0,16	0,16
Omatulorahoitusaste	88,3	88,8	88,8

Taulukko 4: Tuusulan tunnusluvut 2009-2011

Tuusulan kannattavuus on ollut vuodet 2011 ja 2010 hyvällä tasolla ja vuonna 2009 kannattavuuden voidaan sanoa olevan myös varsin hyvä tai ainakin tyydyttävä. Vuosikate asukasta kohden on kasvanut vuodesta 2009 vuoteen 2010 paljon, ja syynä tähän on ollut kaikkien tuottojen kasvu samalla, kun toimintakulut ovat kasvaneet suhteellisesti melko vähän. Varsinkin toimintatuottojen kasvu on ollut sekä absoluuttisesti että suhteellisesti voimakkainta, ja toimintatuoton eristä myyntituotot ovat kasvaneet rajusti. Vuonna 2011 toimintakulut kasvoivat enemmän kuin tuotot, ja asukasmäärä Tuusulassa lisääntyi yli 400 uudella kuntalaisella heikentäen tunnusluvun arvoa, vaikka toki verotulojen muodossa asukasmäärän lisääntyminen onkin positiivinen asia. Vuotta 2009 lukuun ottamatta Tuusulan vuosikate on riittänyt poistoihin ja siten tulos on ollut hyvä ja kannattavuus on ollut tältä osin vahva. Vaikka vuonna 2010 tehtiin pieni korotus kunnallisveroprosenttiin ja sitä kautta saatiin lisättyä verotuloja, on Tuusulan kunnallisveroprosentti koko tarkasteluajanjakson matala ja siten hyvin kilpailukykyinen. On siis syytä huomioida, että Tuusula on saanut aikaan poistot kattavan vuosikatteen matalahkolla veroprosentilla ja siten Tuusulan kannattavuutta voidaan pitää tarkasteluajanjaksolla kokonaisuudessaan erittäin vahvana. (Tuusulan tilinpäätös 2011, 21; Tuusulan tilinpäätös 2010, 10.) Tuusulan hyvälle kannattavuudelle on Anttosen (2011, 135) mukaan syinä ainakin pieni työttömyysaste sekä kunnan ikärakenne on varsin hyvä. Tuusulan työttömyysaste oli vuonna 2011 4,7 prosenttia ja sitä voidaan pitää erittäin matalana (Kuntien tunnusluvut 2011).

Quick ration ja investointien tulorahoitusasteen perusteella Tuusulan maksuvalmiutta voidaan pitää kohtuullisen hyvänä. Investointien tulorahoitusaste on vuonna 2010 hyvällä tasolla ja vuonna 2011 investointien tulorahoitusaste ylitti maan keskiarvon, joka oli vuonna 2011 61,7 prosenttia (Kuntien tunnusluvut 2011). Vuonna 2009 investointien tulorahoitusaste on korkeintaan tyydyttävällä tasolla. Investointienkin tulorahoitusastetta tarkasteltaessa on syytä muistaa Tuusulan matalahko kunnallisveroprosentti, joka vaikuttaa verotuloina vuosikatteeseen ja

siten tunnusluvun arvoon. Investointien tulorahoitusaste parani vuonna 2010 vuoteen 2009 verrattuna johtuen vuosikatteen yli 50 prosentin kasvusta samalla, kun investoinnit pienenevät merkittävästi. Vuonna 2011 investointien omahankintameno kohosi vuoden 2009 tasolla, mutta vuosikate oli vuonna 2011 huomattavasti parempi kuin vuonna 2009, vaikka pienekin vuoteen 2010 verrattuna. Investointien tulorahoitusasteessa on siis tarkasteluajanjaksolla ollut ailahtelua. Quick ratiota tarkastellessa voidaan tehdä oletus, joka edellä tarkasteltujen Kera- van ja Järvenpäänkin tapauksissa on tehty, eli kassa ja ylipäänsä rahoitusomaisuus pidetään tarkoituksellisesti pienenä, ja tarvittaessa rahoitusta haetaan rahoitusmarkkinoilta, eikä kassassa pidetä ylimääräistä rahaa. Tuusulan maksuvalmiutta voidaan pitää kaiken kaikkiaan kohtuullisen hyvänä, mutta varsinkin vuosikatetta olisi syytä parantaa pitkällä tähtäimellä kattamaan investoinnit. (Tuusulan tilinpäätös 2011, 21-23; Tuusulan tilinpäätös 2010, 10-11.)

Tuusulan vahva talous näkyy ennen kaikkea sen vahvassa taseessa ja esimerkiksi hyvässä omavaraisuusasteessa. Tuusulan omavaraisuusaste on erittäin hyvä kaikkina kolmena vuotena. Kunnan oma pääoma on varsin suuri ja on kasvanut tarkasteluajanjakson aikana tasaisesti, ja vieraan pääoman määrä on varsin vähäinen. Vuonna 2010 omavaraisuusaste on kasvanut hieman verrattuna vuoteen 2009 johtuen siitä, että vuonna 2009 tilikaudella Tuusulan tilikausi oli alijäämäinen, mutta vuonna 2010 saatiin aikaiseksi ylijäämää. Vieraan pääoman kasvu oli maltillista ja sitä kautta omavaraisuusaste hieman koheni. Vuoden 2011 omavaraisuusasteen heikkeneminen vuoteen 2010 verrattuna johtuu ennen kaikkea lyhytaikaisen vieraan pääoman lisääntymisestä. Kaikki lyhytaikaisen vieraan pääoman erät lukuun ottamatta lainoja julkisyhteisöiltä kasvoivat vuonna 2011 aiheuttaen omavaraisuusasteen heikkenemisen oman pääoman kasvusta huolimatta. Gearing kertoo vakavaraisuudesta saman, mitä omavaraisuusastekin kertoo eli se on erittäin hyvä. Gearing on jatkuvasti alle 0,2, ja näin ollen nettovelan määrä on vähäinen omaan pääomaan verrattuna. Loistava vakavaraisuus kertoo siitä, että Tuusulalla on hyvät edellytykset selviytyä myös tulevaisuudessaan velvoitteistaan, ja tarvittaessa myös velkaa voidaan lisätä investointeja varten pelkäämättä talouden menemistä kuralle. (Tuusulan tilinpäätös 2011, 23; Tuusulan tilinpäätös 2010, 12.)

Tuusulan itsenäisyyttä omatulo- ja rahoitusasteen tunnusluvun avulla voidaan pitää hyvänä. Omatulo- ja rahoitusaste on Tuusulalla ollut kaikkina kolmena vuonna lähes identtinen, ja siten valti- onosuuskien suhde muihin tuottoihin on pysynyt tasaisen pienenä koko ajan. (Tuusulan tilinpäätös 2011, 21; Tuusulan tilinpäätös 2010, 10.) Hyvä omatulo- ja rahoitusaste kertoo edellä mainitusta pienestä työttömyysasteesta, joka takaa Tuusulalle hyvät verotulot. Tuusulan talouden ollessa hyvässä kunnossa ja varsinkin vahvan taseen antaessa pelivaraa tulevaisuudessa on Tuusulan toiminnassa kehittämisen varaa vahvan talouden ylläpitämiseksi myös tulevaisuudessa. Vaikka Tuusulan elinkeinoelämä on Anttosen (2011, 135) mukaan hyvällä pohjalla, voidaan tätä kuitenkin vielä edelleen kehittää. Yhteisöverot ovat kasvaneet vuosina 2010 ja 2011 33,3 prosenttia vuodessa, ja tämän hyvän kehityssuunnan ylläpitäminen on varmasti kunnan tavoit-

teena jatkossakin, sillä yhteisöverojen määrässä suhteessa muihin verotuloihin on vielä kehittämisen varaa. (Tuusulan tilinpäätös 2011, 8-10.) Toinen Tuusulan kehittämisen kohde on joukkoliikenteen kehittäminen. Etelä-Tuusulaan olisi hyvä saada raideverkko ja suora yhteys Helsinkiin, ja tämän toteutuessa Tuusula olisi varmasti entistä houkuttelevampi asuinpaikka Helsingissä työskenteleville ja Tuusulan verotuloja saataisiin kasvatettua entisestään (Tulevaisuuden Tuusula 2040 -Kyselyn raportti, 6).

5.5 Nurmijärvi

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	459	470	266
Vuosikate, prosenttia poistoista	160,1	163,6	100,4
Kunnallisveroprosentti	19,00	18,75	18,75
Quick ratio	0,58	0,38	0,32
Investointien tulorahoitusaste	105,3	103,0	55,9
Omavaraisuusaste	55,1	53,3	53,5
Gearing	0,45	0,53	0,58
Omatulorahoitusaste	86,9	86,7	86,9

Taulukko 5: Nurmijärven tunnusluvut 2009-2011

Nurmijärven kannattavuuden tunnuslukuja tarkasteltaessa voidaan niiden todeta olevan hyvällä tasolla vuonna 2009 ja erittäin hyvällä vuosina 2010 ja 2011. Vuosikate asukasta kohden on kasvanut yli 200 eurolla vuonna 2010 verrattuna vuoteen 2009, ja tämä johtuu vuosikatteen yli kahdeksan miljoonan kasvusta. Vuosikatteen kasvu johtuu kaikkien keskeisimpien tuottojen kasvusta. Absoluuttisesti eniten kasvoivat verotulot, mutta sekä toimintatuotot ja valtionosuudet kasvoivat myös varsin paljon. Toimintakulujen kasvun jäädessä alle neljään miljoonaan euroon saatiin aikaiseksi vuosikatteen kasvu. Vuosikate pysyi vuonna 2011 lähes vuoden 2010 tasolla, ja asukasmäärän kasvun ollessa 1,0 prosenttia vuosikate asukasta kohden heikkeni hieman nimittäjän kasvaessa. Tuloslaskelman eriä tarkasteltaessa muut toimintatuotot ja verotulot kasvoivat absoluuttisesti eniten vuonna 2011 vuoteen 2010 verrattuna. Palveluiden ostot ja henkilöstökulut kasvoivat myös merkittävästi kompensoiden kasvueriä, ja siten vuosikate ei kasvanut vuonna 2011. Yksi syy tarkasteluajanjakson hyvään kehitykseen on ollut asukasmäärän kasvu, ja samaan aikaan työttömyyttä on saatu pienennettyä vuoden 2009 5,6 prosentista vuoden 2011 4,5 prosenttiin. Näiden asioiden seurauksena on saatu verotuloja kasvatettua ja kannattavuutta parannettua. Myös kunnallisveroprosentin pieni korotus vuonna 2011 on osaltaan vaikuttanut verotulojen kehitykseen. Tarkasteltaessa vuosikatetta prosentteina poistoista huomataan kannattavuuden olevan erittäin hyvä. Jokaisena vuonna vuosikate on riittänyt poistoihin ja vuosina 2010 ja 2011 vuosikate on ylittänyt poistot reilusti luoden tilikausille ylijäämää, ja tämä näkyy parantuneena vakavaraisuutena. (Nurmijärven tilinpäätös 2011, 8-10.)

tös 2011, 8 & 74; Nurmijärven tilinpäätös 2010, 7 & 72.) Etsittäessä muita syitä hyvälle kannattavuudelle voidaan mainita ainakin Nurmijärven vuoden 2010 henkilöstökulujen säästötavoite. Miljoonan euron säästötavoite onnistui ja ylittyi, ja siten selittää osaltaan vuosikatteen parantumista. (Nurmijärven tilinpäätös 2011, 8.)

Nurmijärven maksuvalmius on tarkasteluajanjakson aikana kehittynyt vuoden 2009 tyydyttävältä tasolta hyvälle tasolle vuonna 2011. Quick ratiota tarkasteltaessa huomataan, että Nurmijärvellä ei toimi nollakassatavoitteella kuten esimerkiksi Kerava. Tästä esimerkkinä on yli 20 miljoonan euron kassa vuonna 2011, kun se Keravalla on vastaavana vuonna noin kaksi miljoonaa. Tässä tapauksessa quick ratiota onkin tarkasteltava Lauslahden (2003, 188) tavoitearvojen mukaan. Quick ratio on kasvanut jokaisena vuotena, ja vuonna 2011 sitä voidaan pitää kohtuullisen hyvänä. Vuonna 2010 quick ratio parani kassavarojen kasvun takia, ja vuonna 2011 tunnusluvun kasvun taustalla oli lyhytaikaisen vieraan pääoman pienentyminen ja ennen kaikkea lyhytaikaisten rahoitus- ja vakuutuslaitoslainojen lähes puolittuminen. (Nurmijärven tilinpäätös 2011, 76-77; Nurmijärven tilinpäätös 2010, 74-75.) Investointien tulorahoitusasteella tarkastellen Nurmijärven maksuvalmius on vuotta 2009 lukuun ottamatta erittäin hyvä. Vuonna 2009 investointien tulorahoitusaste on lähellä maan keskiarvoa, ja siten sitä voidaan pitää myös vuonna 2009 tyydyttävänä (Kuntien tunnusluvut 2009). Vuosien 2010 ja 2011 tunnusluvut kertovat sen, että investointien omatulo-rahoitus on pystytty hoitamaan esimerkiksi lisäämättä lainan määrää. Tunnusluvun vuoden 2010 parantumisen taustalla on parantunut vuosikate, sillä investoinnit eivät paljon muuttuneet. Vuonna 2011 tunnusluku parani edelleen ja syynä tähän oli investointien omahankintamenon pieneneminen vuosikatteen säilyessä lähes vuoden 2010 tasolla. (Nurmijärven tilinpäätös 2011, 74-75; Nurmijärven tilinpäätös 2010, 72-73.)

Kannattavuuden ja maksuvalmiuden ollessa kokonaisuudessaan hyvällä tasolla Nurmijärven vakavaraisuuden voidaan todeta olevan tyydyttävällä tasolla. Yleisesti ottaen päälle 70 prosentin omavaraisuusastetta pidetään hyvänä kunnilla, ja omavaraisuusasteen ollessa alle 50 prosenttia voidaan velan määrää pitää liian suurena (Järvenpään tilinpäätös 2011, 58). Näin ollen Nurmijärven omavaraisuusaste kertoo siitä, että oman pääoman määrää suhteessa taaseen loppusummaan on selkeästi varaa parantaa, vaikka se on päälle 50 prosenttia, ja siten syytä paniikkiin ei olekaan. Pientä parannusta vuonna 2011 onkin tapahtunut vuosiin 2009 ja 2010 verrattuna. Vuonna 2010 ei tapahtunut merkittäviä muutoksia omavaraisuusasteessa, vaikka tilikausi olikin ylijäämäinen. Samaan aikaan kuitenkin vieras pääoma ja erityisesti lyhytaikaiset lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta kasvoivat. Vuonna 2011 tilikausi oli jälleen ylijäämäinen ja samaan aikaan vierasta pääomaa saatiin pienennettyä parantaen näin ollen omavaraisuusastetta. Nettovelan määrä suhteessa omaan pääomaan eli gearing kertoo myös vakavaraisuuden kehityksestä. Gearing -tunnusluvun parantumisen taustalla merkittävänä tekijänä on rahojen ja pankkisaamisten kasvu, mikä huomattiin myös quick ratiota tarkastelta-

essa. (Nurmijärven tilinpäätös 2011, 76-77; Nurmijärven tilinpäätös 2010, 74-75.) Ottaen huomioon muun muassa Suomen ja koko Euroopan talouden kehityksen sekä väestön ikääntymisestä seuraavat haastavat ajat, voidaan kyseenalaistaa Nurmijärven vakavaraisuus heikkojen aikojen puskurina. Missään nimessä Nurmijärven vakavaraisuus ei ole huono, mutta parannettavaakin on. (Nurmijärven tilinpäätös 2011, 7-8.)

Nurmijärven omatulo-rahoitusaste eli kunnan itsenäisyyden tunnusluku kertoo sen olevan hyvällä tasolla. Tunnusluku on ollut koko tarkasteluajanjakson varsin muuttumaton. Valtionosuudet ovat tarkasteluajanjakson aikana kasvaneet, mutta myös verotulot ja toimintatuotot ovat kasvaneet samaan tahtiin pitäen tunnusluvun arvon lähes ennallaan. Hyvä omatulo-rahoitusaste kertoo jo edellä mainitusta pienestä työttömyysasteesta. (Nurmijärven tilinpäätös 2011, 74; Nurmijärven tilinpäätös 2010, 72.) Nurmijärvellä on tulevaisuudessa monia mahdollisuuksia ja uhkia. Mahdollisuus tai uhka voi muodostua myös samasta asiasta. Esimerkkinä tästä on Nurmijärven melko nopea väestönkasvutavoite. Hallitusti tapahtuva väestönkasvu varmasti antaa mahdollisuuksia talouden ja koko Nurmijärven kehittämiseen. Nopeassa väestönkasvussa on myös muistettava, että palveluiden hyvä laatu on pystyttävä turvamaan ja investoinnit tekemään ilman vieraan pääoman liian suurta lisäämistä. Elinkeinoelämän kehittämisen kannalta muun muassa Nurmijärven hyvä logistinen sijainti ja mahdollisuudet Klaukalan kehittämiseen kaupalliseksi keskittymäksi luovat mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen ja talouden kehitykselle. Myös muiden KUUMA-kuntien vahvuutena on hyvä logistinen sijainti ja siten kilpailu yrityksistä on varmasti kovaa. (Nurmijärven maankäytön kehityskuva 2040, 16, 34-35.)

5.6 Kirkkonummi

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	620	594	124
Vuosikate, prosenttia poistoista	182,0	168,4	39,9
Kunnallisveroprosentti	19,00	19,00	18,25
Quick ratio	1,01	1,03	0,50
Investointien tulorahoitusaste	139,5	99,1	13,0
Omavaraisuusaste	44,9	41,9	43,1
Gearing	0,71	0,84	0,96
Omatulo-rahoitusaste	88,7	89,1	89,5

Taulukko 6: Kirkkonummen tunnusluvut 2009-2011

Kirkkonummen kannattavuuden tunnusluvut ovat erittäin hyvällä tasolla vuosina 2011 ja 2010. Vuonna 2009 nämä tunnusluvut ovat sen sijaan heikkoja. Vuodesta 2009 vuoteen 2010 vuosikate asukasta kohden on lähes viisinkertaistunut ja kasvu on jatkunut vuonna 2011. Toiminta-

tuotot, verotulot ja valtionosuudet ovat kaikki kasvaneet vuonna 2010 10-20 prosenttia vuoteen 2009 verrattuna ja samaan aikaan toimintakulujen kasvu oli alle kolme prosenttia. (Kirkkonummen tilinpäätös 2011, 11; Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 11). Toimintatuotoista vuonna 2010 kasvoivat erityisesti muut tuotot, ja syynä tähän oli käyttöomaisuuden myyntivoitot, jotka olivat selkeästi suuremmat kuin normaalina vuotena (Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 12). Kunnallisveroprosenttiin vuonna 2010 tehty reilu korotus näkyy myös osaltaan verotulojen kasvuna heikkoon vuoteen 2009 verrattuna. Muita syitä kannattavuuden parantumisessa on esimerkiksi noin prosenttiyksikön vuotta kohden pienentynyt työttömyysaste, joka oli vuonna 2011 5,5 prosenttia (Kirkkonummen kunta tilinpäätös 2011, 5). Vuonna 2011 kaikki keskeisimmät tuotot jatkoivat kasvuaan, ja siten vuosikate parani entisestään parantaen vuosikatetta asukasta kohden. Vuosikate prosentteina poistoista kertoo samasta, mistä vuosikate asukasta kohden -tunnuslukukin, eli kannattavuus on tarkasteluajanjaksona parantunut. Suunnitelman mukaiset poistot kasvoivat vuonna 2010 vuoteen 2009 verrattuna hieman, mutta erityisesti vuosikatteen reilu parannus näkyy tunnusluvussa. Vuosikatteen suotuisa kehitys vuonna 2011 ja poistojen samanaikainen vähäinen supistuminen paransi tunnuslukua vuonna 2011. Kirkkonummen kannattavuudessa voidaan havaita vuonna 2011 hieman erilainen trendi kuin muissa edellä tarkastelluissa kunnissa, sillä päinvastoin kuin muilla kunnilla Kirkkonummen kannattavuus on parantunut vuonna 2011 vuoteen 2010 verrattuna. (Kirkkonummen tilinpäätös 2011, 138; Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 138).

Investointien tulorahoitusaste ja quick ratiokin ovat kehittyneet heikon vuoden 2009 jälkeen varsin hyvin. Investointien tulorahoitusaste oli vuonna 2009 erittäin huono johtuen pienestä vuosikatteesta sekä muihin vuosiin verrattuna erittäin suurista investoinneista, jotka ylittivät lähes 10 miljoonalla toiseksi suurimman investointivuoden. Vuonna 2010 vuosikate on lähes tulkoon riittänyt investointien omarahoitusosuuden kattamiseksi eikä investointeja varten ole tarvinnut esimerkiksi lisätä lainan määrää. Vuonna 2010 investointien tulorahoitusaste oli hyvä johtuen vuosikatteen suuresta kasvusta sekä investointien lähes 13 miljoonan euron pienentymisestä investointien määrällä laskettuna huippuvuoteen 2009 verrattuna. Vuonna 2011 investoinnit pienenevät edelleen yli viidellä miljoonalla eurolla ja vuosikatteen reilun miljoonan euron parantuminen paransivat tunnusluvun hyväksi. (Kirkkonummen tilinpäätös 2011, 139-141; Kirkkonummen 2010, 139-141). Quick ratio kertoo siitä, ettei Kirkkonummella ole nollakassa tavoitteena, joten Lauslahden (2004, 188) tunnusluvulle antamat arvot sopivat Kirkkonummen staattisen maksuvalmiuden tarkasteluun. Kirkkonummen yli 20 miljoonan euron kassavarat vuosina 2010 ja 2011 myös selkeästi kertovat, että kassassa halutaan olevan paljon rahaa. Vuosina 2010 ja 2011 maksuvalmiutta voidaan quick ration perusteella pitää erittäin hyvänä ja vuonna 2009 se on kohtuullisen hyvä. Syynä quick ration paranemiselle on juuri kassanvarojen suuri kasvu. Vuoden 2009 vajaasta kahdesta miljoonasta eurosta kassaa on kasvatettu vuosina 2010 ja 2011 reiluun 20 miljoonaan euroon. Myös lyhytaikainen vieras pääoma on kasvanut vuonna 2010 ja edelleen vuonna 2011, mutta näiden kasvu oli selkeästi pie-

nempää kuin kassavarojen kasvu. (Kirkkonummen tilinpäätös 2011, 139-141; Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 139-141.)

Tilinpäätöksen tunnuslukujen perusteella Kirkkonummen talouden heikko kohta on sen huono vakavaraisuus. Omavaraisuusaste on jokaisena tarkasteluajanjakson vuonna heikko, ja myös gearing kertoo heikosta vakavaraisuudesta. Vuoden 2009 alijäämä pienensi omaa pääomaa ja vieraan pääoman määrä oli tuona vuonna hallitseva. Vuonna 2010 Kirkkonummen tilikausi oli ylijäämäinen ja näin ollen lisäsi oman pääoman määrää, mutta vuonna 2010 voimakkaasti kasvanut vieraan pääoman määrä heikensi omavaraisuusastetta vuoteen 2009 verrattuna. Vuonna 2010 etenkin pitkäaikaisten rahoitus- ja vakuutuslaitoslainojen määrä kasvoi reilusti ja siten heikensi vakavaraisuutta tilikauden ylijäämästä huolimatta. Myös vuoden 2011 tilikausi oli ylijäämäinen kasvattaen omaa pääomaa ja vuonna 2011 vierasta pääomaa saatiin vähennettyä ja omavaraisuusastetta näin ollen parannettua verrattuna vuoteen 2010. (Kirkkonummen tilinpäätös 2011, 140-141; Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 140-141.) Kirkkonummen omavaraisuusaste on kuitenkin reilusti heikompi kuin esimerkiksi Uudenmaan keskiarvo, joka oli vuoden 2009 lopussa 71,0 prosenttia, heikompi (Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 15). Gearingin pienentyminen kertoo siitä, että nettovelan suhde omaan pääomaan on pienentynyt tarkasteluajanjakson aikana, joten tältä osin vakavaraisuuden kehitys kulkee oikeaan suuntaan. Kirkkonummen vakavaraisuus on kuitenkin huolestuttavan heikko ottaen huomioon tulevaisuuden haasteelliset ajat. Kirkkonummen johdon on tehtävä oikeita ratkaisuja talouden ja toimintansa kehittämiseksi, koska puskuri väärin päätösten tai useamman vuoden alijäämän kattamiseksi ei ole kovinkaan hyvä, koska vieras pääoma on jo nyt hallitseva. (Kirkkonummen tilinpäätös 2011, 140-141; Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 140-141.) Valonpilkahdus tulevaisuuden haasteita miettiessä on kuitenkin Kirkkonummen selkeästi maan keskiarvoa pienempi 65 vuotta täyttäneiden osuus kunnan kokonaisväestöstä (Kuntien tunnusluvut 2011). Tämä toivon mukaan antaa Kirkkonurmelle hieman enemmän aikaa muihin kuntiin verrattuna kehittää vakavaraisuuttaan ennen eläkeläisten määrän suurta kasvua.

Kirkkonummen omatulo-rahoitusaste on ollut tarkasteluajanjakson jokaisena vuotena erittäin hyvä, vaikka tunnusluku onkin hieman heikentynyt. Valtionosuudet ovat jokaisena vuotena pysyneet pienenä, joten kunta on varsin riippumaton valtiosta. Kirkkonummen hyvä omatulo-rahoitusaste heijastelee sitä, että kunnan työttömyysaste pieni, ja siten on kunnan kannalta erittäin hyvä, ja kuntalaisten tulotaso on hyvä. (Kirkkonummen tilinpäätös 2011, 138; Kirkkonummen tilinpäätös 2010, 138.)

Kirkkonummen kunta- ja palvelustrategian vuoteen 2016 ulottuvilla tavoitteilla pyritään elinkeinoelämän monipuolistamiseen ja erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten houkuttelemiseen alueelle ja luomaan näille hyvät edellytykset toimia kunnassa. Keinoja houkuttaa yrityksiä ovat muun muassa hyvät liikenneyhteydet, luonto ja hyvät palvelut. Elinkeinoelämän

monipuolistaminen on hyvä mahdollisuus myös talouden tunnuslukujen kehittämiseksi. Muita kunta- ja palvelustrategian tavoitteita ovat hyvä työllisyysaste, investointipiikkien eliminointi sekä omavaraisuusasteen pitäminen yli 60 prosentissa. Investointien piikkien välttämässä ei olla onnistuttu aivan niin hyvin kun on toivottu, koska vuonna 2009 on ollut selvä piikki investoinneissa. Myöskään omavaraisuusaste ei ole tällä hetkellä tavoitetasolla. Toisaalta työllisyysaste on Kirkkonummella erittäin hyvä ja varmasti antaa edellytykset muidenkin tavoitteiden saavuttamiseksi vuoteen 2016 mennessä. (Kirkkonummen kunta- ja palvelustrategia 2006, 6 & 9.)

5.7 Mäntsälä

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	392	547	301
Vuosikate, prosenttia poistoista	193,3	287,4	172,7
Kunnallisveroprosentti	19,75	19,75	19,50
Quick ratio	0,16	0,16	0,17
Investointien tulorahoitusaste	78,0	92,8	46,7
Omavaraisuusaste	53,9	54,0	51,7
Gearing	0,60	0,66	0,72
Omatulorahoitusaste	79,4	78,3	77,5

Taulukko 7: Mäntsälän tunnusluvut 2009-2011

Mäntsälän kannattavuus on tarkasteluajanjaksolla ollut tunnuslukujen arvojen perusteella erittäin hyvä. Vuosikate asukasta kohden on vuonna 2010 kasvanut reilusti vuoteen 2009 verrattuna, mutta vuonna 2011 tunnusluvun arvo on selkeästi heikentynyt vuoteen 2010 verrattuna mutta, ollut kuitenkin huomattavasti parempi kuin vuonna 2009. Vuosikatteen parantuminen asukasta kohden vuonna 2010 on seurausta ennen kaikkea toimintatuottojen ja verotulojen kasvusta, mikä näkyy vuosikatteen kasvuna. Molemmat erät kasvoivat lähes kolme miljoonaa euroa eli yhteensä lähes kuusi miljoonaa euroa. Samaan aikaan toimintakulut kasvoivat alle kolme miljoonaa euroa. Huomioitavaa on myös muiden rahoitustuottojen yli kaksinkertaistuminen vuonna 2010 vuoteen 2009 verrattuna, ja tämä erä kasvoikin suhteellisesti eniten. (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 110; Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2010, 110.) Syyt näiden erien parantumiseen löytyvät muun muassa henkilöstösäästöistä, korkomenojen pienentymisestä ja kunnallisveroprosentin korotuksesta (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2010, 23). Kunnallisveroprosentti on Mäntsälässä ollut koko tarkasteluajanjakson melko korkea, ja tämä osaltaan selittää tarkasteluajanjakson hyvää vuosikatetta. Toimintatuottojen ja verotulojen hyvä kasvu jatkui vuonna 2011, mutta toimintakulujen nopea kasvu vuonna 2011 johti vuosikatteen supistumiseen vuonna 2011 verrattuna vuoteen 2010 ja tämä näkyy myös vuosikatteen asukasta kohden. (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 110; Mäntsälän kunnan tilin-

päätös 2010, 110.) Toimintakulujen kasvun taustalla olivat muun muassa erikoissairaanhoidon menojen kasvu sekä hoito- ja hoivapalveluiden ja lastenpalveluiden menojen kasvut (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 21). Vuosikate prosentteina poistoista on kaikkina kolmena vuotena ollut erinomaisen hyvä ja vuonna 2010 vielä selkeästi parempi kuin vuonna 2009 tai 2011. Tässä tunnusluvussa näkyvät edellä mainitut vuosikatteen heilahtelut sekä varsin tasaisena pysyneet poistot. Tunnuslukua tarkasteltaessa merkille pantavaa on Mäntsälän suhteellisen pienet poistot verrattuna muihin KUUMA-kuntiin. (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 110; Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2010, 110.)

Mäntsälän maksuvalmiuden tunnusluvut ovat kokonaisuudessaan melko hyvällä tasolla. Quick ration arvojen perusteella voidaan tehdä päätelmä, että Mäntsälän tavoitteena on pitää kassa mahdollisimman pienenä, ja tämä havaitaan myös kunnan tasetta tarkastelemalla. Näin ollen quick ration arvoa voidaan pitää hyvänä. Investointien tulorahoitusaste kertoo siitä, ettei Mäntsälä ole pystynyt tulorahoituksena turvin kattamaan investointien omahankintamenoa ja on siten joutunut ottamaan lainaa ja myymään pysyviä vastaaviaan investointien rahoittamiseksi. Vaikka investointeja ei ole pystytty kattamaan tulorahoituksella, niin vuonna 2010 tunnusluku on ollut varsin hyvä ja vielä vuonna 2011 selkeästi maan keskiarvoa parempi ja siten hyvä myös tällöin. Kuten kannattavuudenkin tunnuslukuja tarkasteltaessa myös tämän tunnusluvun arvojen muutokset johtuvat suurimmaksi osaksi vuosikatteen muutoksista. Mäntsälän investointien omahankintamenot ovat pysyneet tarkasteluajanjakson melko tasaisena, vaikka investointien omahankintamenoa vuonna 2011 pienentävätkin suurehko rahoitusosuudet omahankintamenoihin parantaen näin vuoden 2011 tunnuslukua. Maksuvalmiuden kehittymisessä on kuitenkin vuoteen 2009 nähden tapahtunut hyvää muutosta, mutta tuleville vuosille on vielä varaa parantaa. (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 110-111; Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2010, 110-111.)

Vakavaraisuuden tunnusluvut ovat Mäntsälällä tyydyttävällä tasolla. Mäntsälän omavaraisuusaste on tarkasteluajanjakson jokaisena vuonna päälle 50 prosenttia, joten sitä ei voida pitää heikkona, mutta kehittämistä on hyvänä pidettävään 70 prosentin omavaraisuusasteeseen. Vuodesta 2009 vuoteen 2010 kehitys on ollut hyvää ja vuonna 2011 omavaraisuusaste on vuoden 2010 tasolla. Omavaraisuusasteen parannus vuodesta 2009 vuoteen 2010 johtuu tilikauden yli seitsemän miljoonan euron ylijäämästä samalla, kun vieras pääoma kasvoi hyvin vähän. Vaikka vieras pääoma ei kasvanut paljoa, niin lyhytaikainen vieras pääoma kasvoi, mutta pitkäaikaisen vieraan pääoman pieneneminen kompensoi tilannetta. Vieraan pääoman muutokset johtuivat suurimmaksi osaksi rahoitus- ja vakuutuslaitoslainojen erääntymisen lähentymisestä ja siten siirtymisestä lyhytaikaisiin lainoihin. Omavaraisuusasteessa ei vuonna 2011 tapahtunut juurikaan muutosta vuoteen 2010 verrattuna. Vuonna 2011 tilikauden ylijäämä sekä vieras pääoma lisääntyivät noin neljä miljoonaa euroa pitäen tunnusluvun lähes muuttumattomana. Vuonna 2011 pitkäaikainen vieras pääoma supistui entisestään, mutta lyhytaikaisen vieraan

pääoman lähes kaikki erät pysyivät entisellään tai kasvoivat aiheuttaen vieraan pääoman kasvun. Gearingissakin näkyy selkeä vakavaraisuuden parannus vuodesta 2009 vuoteen 2010 ja 2011. Nettovelan suhde omaan pääomaan on siis pienentynyt. Mäntsälän vakavaraisuus on kehittynyt vuodesta 2009 lähtien, mutta kunnan kyky selviytyä pitkäaikaisista sitoumuksistaan ja talouden puskuri eivät kuitenkaan salli pitkiä heikkoja jaksoja, vaan toiminnan on oltava tarkkaan harkittua ja hyvin hoidettua. Näin vältettäisiin vakavaraisuuden heikkeneminen huonolle tasolle. (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 112; Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2010, 112.)

Mäntsälän omatulo-rahoitusaste on pysynyt varsin tasaisena koko tarkasteluajanjakson, ja sitä voidaan pitää korkeintaan tyydyttävänä. Kunnan itsenäisyyden parantamiseksi suhteessa valtion on vielä parannettavaa. (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 110; Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2010, 110.) Mäntsälän talouden kehittämisessä on positiivisia viitteitä kuten kunta-laisten hyvä työllisyystilanne. Vuonna 2011 Mäntsälän työttömyysaste oli 5,5 prosenttia ja koko tarkasteluajanjakson se on ollut Uudenmaan keskiarvoa parempi (Mäntsälän kunnan tilinpäätös 2011, 15). Mäntsälä sijaitsee hyvien liikenneyhteyksien varrella. Nelostietä pitkin pääsee nopeasti Helsingin tai Lahden suuntaan, ja työkäiselle väestölle on tarjolla hyvät junayhteydet ja Suomen laajin työmatkalippujärjestelmä, jotka mahdollistavat työssäkäynnin myös kunnan ulkopuolella (Joukkoliikenne). Hyvät liikenneyhteydet ovatkin varmasti yksi Mäntsälän mahdollisuuksia houkutella uusia asukkaita ja siten parantaa verotuloja ja kunnan taloutta.

5.8 Vihti

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	340	288	239
Vuosikate, prosenttia poistoista	125,6	103,6	85,0
Kunnallisveroprosentti	19,50	19,25	19,25
Quick ratio	0,48	0,90	0,71
Investointien tulo-rahoitusaste	85,8	62,7	50,1
Omavaraisuusaste	43,9	40,8	43,3
Gearingprosentti	1,03	1,01	0,98
Omatulo-rahoitusaste	83,8	83,4	84,9

Taulukko 8: Vihtin tunnusluvut 2009-2011

Tunnuslukujen perusteella voidaan todeta Vihtin kannattavuuden parantuneen tarkasteluajanjakson aikana ja olevan yleisesti ottaen melko hyvä. Vuosikate asukasta kohden on kasvanut noin 50 euro/asukas vuosivauhdilla. Vuosikate asukasta kohden on kasvanut vuonna 2010 verrattuna vuoteen 2009 johtuen verotulojen ja valtionosuuksien kasvusta. Sen sijaan toimitatuotot ovat pienentyneet sekä korkotuotot ja muut rahoitustuotot ovat pienentyneet, mutta verotulojen ja valtionosuuksien kasvu on ollut voimakkaampaa. Tuottojen kasvu oli myös toi-

mintakulujen kasvua voimakkaampaa, mikä paransi vuosikatetta. (Vihdin tilinpäätös 2011, 15; Vihdin tilinpäätös 2010, 14.) Vuoden 2010 verotulojen kasvu on johtunut osittain voimakkaasti kasvaneesta asukasmäärästä, mutta myös muun muassa kiinteistöveroja kiristettiin, jotta saataisiin lisää verotuloja (Vihdin tilinpäätös 2010, 10). Vuonna 2011 verotulojen kasvu jatkui ollen suurempaa kuin toimintakulujen kasvu ja näin ollen parantaen vuosikatetta. Kaikki muut tuotot pysyivät vuonna 2011 lähestulkoon edellisvuoden tasolla eivätkä siten vaikuttaneet vuosikatteen parantumiseen. Vuoden 2011 verotulojen kasvusta noin puolet johtui kunnallisveroprosentin nostosta. Myös asukasmäärän kasvun jatkuminen lisäsi verotuloja. (Vihdin tilinpäätös 2011, 11.) Vuosikate prosentteina poistoista kertoo myös kannattavuuden parantumisesta. Tunnusluku kertoo vuosikatteen kasvusta, sillä Vihdin poistot ovat koko tarkasteluajanjakson aikana olleet käytännössä identtiset, joten tunnusluvun muutokset ovat johtuneet pelkästään vuosikatteen muutoksista. Tunnusluku on ollut varsinkin vuonna 2010 ja 2011 varsin hyvä, ja tulorahoitus on ollut poistoja suuremmat, ja siten tulorahoitus on ollut hyvällä tasolla. (Vihdin tilinpäätös 2011, 15; Vihdin tilinpäätös 2010, 14.)

Maksuvalmiuden tunnuslukuja tarkasteltaessa maksuvalmiutta voidaan pitää hyvänä tai ainakin tyydyttävänä. Vihdin kassassa on ollut melko runsaasti rahaa, joten kunnan tavoitteena ei ole nollakassan periaate. Quick ratiota tarkasteltaessa on siis syytä käyttää Lauslahden (2003, 188) tunnusluvulle asettamia arvoja. Quick ratio on ollut jokaisena vuonna hyvällä tasolla, ja vuonna 2010 tunnusluvun arvo oli jo lähellä erittäin hyvää arvoa. Vuoden 2010 piikki tunnusluvussa johtuu ennen kaikkea vuoden 2010 suurista kassavaroista. Investointien tulorahoitusaste on parantunut tarkasteluajanjakson aikana hyväksi. Vuoden 2010 kasvu johtui vuosikatteen parantumisesta, sillä vuosina 2009 ja 2010 investointien omahankintameno oli hieman päälle 12 miljoonaa euroa eikä siten vaikuttanut tunnusluvun muutoksiin. Tunnusluvun kehittyminen vuonna 2011 johtui sekä vuosikatteen parantumisesta sekä investointien omahankintamenojen pienentymisestä. Vaikka tunnusluku on kehittynyt varsin hyvin vuodesta 2009 vuoteen 2011, ei tulorahoitus ole silti riittänyt investointien omahankintamenojen yhtenäkkään vuonna. Tulorahoituksen riittämättömyys on johtanut vieraan pääoman kasvattamiseen molempina vuosina melko runsaasti. (Vihdin tilinpäätös 2011, 15-19; Vihdin tilinpäätös 2010, 14-18.)

Vihdin vakavaraisuuden tasoa voidaan pitää hyvin huolestuttavana. Omavaraisuusaste on ollut kunnalla jokaisena vuonna alle 50 prosenttia, mitä voidaan pitää heikkona tasona, sillä vieras pääoma on tällöin taseen vastattavaa puolella hallitsevana pääomana. Vuonna 2010 Vihdissä tehtiin mittavia investointeja, ja siten velkaa jouduttiin lisäämään ja tämä heikensi omavaraisuusastetta useamman prosenttiyksikön (Vihdin tilinpäätös 2010, 15). Vuonna 2010 sekä pitkäaikainen että lyhytaikainen vieras pääoma lisääntyivät ja oma pääoma sen sijaan pysyi lähes ennallaan. Pitkäaikaisista lainoista erityisesti lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta lisääntyivät ja lyhytaikaisesta velasta etenkin ostovelat kasvoivat vuonna 2010 verrattuna vuoteen

2009. Myös vuonna 2011 mittavat investoinnit jatkuivat, mutta lainaa saatiin tästä huolimatta pienennettyä ja omaa pääomaa parannettua ylijäämäisen tilikauden johdosta. Vuoden 2011 kehitystä voidaan pitää positiivisena. Vuonna 2010 kasvaneet pitkäaikaiset rahoitus- ja vakuutuslaitoslainat ja ostovelat saatiin tiputettua vuonna 2011 lähes vuoden 2009 tasolle. Gearingin arvon ollessa yli yhden sitä voidaan pitää erittäin huonona. Vihdin gearingin arvo on ollut jokaisena tarkasteluajanjakson vuonna noin 1 ja tälläkin tunnusluvulla mitattuna Vihdin vakavaraisuus on heikko. Heikon vakavaraisuuden johdosta Vihdin kyky selviytyä pitkäaikaisista veloitteistaan voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Puskuri heikkoja aikoja ja tulevaisuuden haasteita varten on heikko ja Vihdin johdolla ei ole varaa tehdä virheitä taloudessaan juuri heikon puskurin takia. Positiivista kuitenkin on vuoden 2011 hyvä vakavaraisuuden kehitys ja siitä olisi pyrittävä tekemään jatkuvampi trendi. (Vihdin tilinpäätös 2011, 17-18; Vihdin tilinpäätös 2010, 16-17).

Vihdin omatulo-rahoitusaste on jokaisena tarkasteluajanjakson vuonna kohtuullisen hyvällä tasolla. Vihdin verotulot ovat kasvaneet noin viisi miljoonaa euroa vuosittain ja valtionosuukassa tapahtui vuonna 2010 noin kolmen miljoonan euron lisäys. Tuotoista ainoastaan toimintatuotot pienenevät vuonna 2010, mutta pysyivät vuoden 2010 tasolla vuonna 2011. Näiden muutosten seurauksena omatulo-rahoitusaste ei ole juuri vaihdellut. (Vihdin tilinpäätös 2011, 15; Vihdin tilinpäätös 2010, 14.) Mahdollisuuksia Vihdin toiminnan kehittämiseksi ja synergiaetujen saavuttamiseksi luovat kuntayhtymät Karviainen ja Puhti. Samalla nämä kuntayhtymät aiheuttavat riskejä kuten avainhenkilöriskin ohuen organisaation johdosta. Haasteita Vihdille aiheuttaa lisäksi joustamaton kulu- ja palvelurakenne, ja siten Vihti on hyvin riippuvainen verotulojen kasvusta, ja Vihdin heikko vakavaraisuus huomioon ottaen tämä aiheuttaa todellisen riskin tulevaisuuden kannalta. (Vihdin tilinpäätös 2011, 13; Vihdin tilinpäätös 2010, 12.)

5.9 Sipoo

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	233	601	766
Vuosikate, prosenttia poistoista	70,6	157,8	255,0
Kunnallisveroprosentti	19,25	19,25	18,75
Quick ratio	0,23	0,69	0,52
Investointien tulo-rahoitusaste	22,0	72,8	82,0
Omavaraisuusaste	50,1	51,2	52,3
Gearing	0,78	0,66	0,70
Omatulo-rahoitusaste	85,8	86,0	86,7

Taulukko 9: Sipoon tunnusluvut 2009-2011

Sipoon kannattavuus on ollut vuosina 2009 ja 2010 erittäin hyvällä tasolla, vaikka onkin heikentynyt melko reilusti vuodesta 2009 vuoteen 2010. Sekä vuosikate asukasta kohden että vuosikatteen suhde poistoihin on heikentynyt vuonna 2010. Vuoden 2010 kannattavuuden heikentymiseen oli syynä se, että tulot eivät ole kasvaneet samassa suhteessa toimintakulujen kanssa. (Sipoon tilinpäätös 2010, 73.) Erityisesti toimintakulut kasvoivat ja suurimman erän muodostivat henkilöstölle maksetut palkat ja palkkiot. Tuotoista toimintatuotot ovat kasvaneet hieman johtuen ennen kaikkea perusopetuksen myyntitulojen lisäyksestä. Verotulot ovat kunnallisveroprosentin puolen prosenttiyksikön korotuksesta huolimatta pysyneet lähes ennallaan, ja huolestuttavaa oli kunnallisverotulojen lasku korotetusta veroprosentista huolimatta. (Sipoon tilinpäätös 2010, 11-12.) Vuonna 2010 valtionosuudet kasvoivat myös reilun miljoona euroa. Vuosikatteen asukasta kohden heikentyessä sama tapahtui myös vuosikatteen suhteelle poistoihin vuonna 2010. Vuosikatteen heikkenemisen lisäksi poistot kasvoivat noin puolitoista miljoonaa euroa heikentäen tunnuslukua merkittävästi. Huolimatta tunnuslukujen heikkenemisestä vuonna 2010 vuoteen 2009 verrattuna kannattavuus oli molempina vuosina hyvä ja tulorahoitus oli riittävä kattamaan poistot ja tilikaudet olivat ylijäämäisiä. Vuonna 2011 kannattavuus heikkeni erittäin paljon molemmilla laskettavilla tunnusluvuilla mitattuna. (Sipoon tilinpäätös 2011, 83; Sipoon tilinpäätös 2010, 73.) Vuonna 2011 tuotoista ainoastaan toimintatuotot kasvoivat merkittävästi maankäyttömaksujen tulouttamisen seurauksena. Verotulot supistuivat johtuen kunnallisverojen supistumisesta ja valtionosuudet kasvoivat hyvin vähän vuoden 2010 tasoon verrattuna. Toimintakulut sen sijaan kasvoivat reilusti. (Sipoon tilinpäätös 2011, 12-13.) Toimintakuluista palkat ja palkkiot sekä palveluiden ostot kasvoivat useita miljoonia euroja vuonna 2011 vuoteen 2010 verrattuna. Kaikki tämä johti vuosikatteen rajuun laskuun ja sitä kautta vuosikatteen asukasta kohden sekä vuosikatteen suhteen poistoihin heikkenemiseen. Poistojen pienentymisestä huolimatta tulorahoitus ei riittänyt kattamaan poistoja. (Sipoon tilinpäätös 2011, 83.)

Maksuvalmiuden tunnuslukujen trendi on pitkälti kannattavuuden tunnuslukujen kaltainen eli heikentynyt tarkasteluajanjakson aikana. Quick ratiassa voidaan soveltaa Lauslahden (2003, 188) tunnuslukuja, sillä Sipoon kassassa on ollut ajoittain varsin runsaasti rahaa. Quick ratiota voidaan pitää kohtuullisen hyvänä vuonna 2009 ja vuonna 2010 quick ratiota saatiin parannettua. Tämä parannus johtuu kassavarojen yli kolmenkertaistumisesta vuoteen 2009 verrattuna. Vuonna 2011 quick ratiota voidaan sen sijaan pitää heikkona sen laskettua varsin runsaasti ja tunnusluku oli 0,23. Vuonna 2011 sekä kassavarat supistuivat erittäin paljon, sekä lyhytaikainen vieras pääoma kasvoi noin 80 prosenttia aiheuttaen tunnusluvun arvon romahtamisen. Lyhytaikaisesta vieraasta pääomasta vuonna 2011 kaikki erät kasvoivat edellisvuoteen verrattuna. Maksuvalmius investointien tulorahoitusasteella mitatenkin on heikentynyt kohtuullisen hyvältä tasolta vuonna 2011 erittäin heikoksi. Vuosina 2009 ja 2010 investointien tulorahoitusaste on ollut päälle maan keskiarvon, mutta vuonna 2011 vuosikate supistui noin kuusi ja puoli miljoonaa euroa investointien omahankintamenon samalla kasvaessa noin viisi miljoonaa

euroa ja aiheuttaen näin tunnusluvun huonontumisen erittäin heikoksi. Vuoden 2010 heikennys tunnusluvussa johtui vuosikatteen heikkenemisestä verrattuna vuoteen 2009, sillä investointien omahankintameno pieneni vuonna 2010 ja siten vaikutti osaltaan positiivisesti tunnusluvun arvoon vuoteen 2009 verrattuna. (Sipoon tilinpäätös 2011, 83-86; Sipoon tilinpäätös 2010, 73-76.) Investointien melko voimakas kasvu vuonna 2011 johtui ennen kaikkea Sipoon tekemistä maan ostoista, ja myös monia uusinvestointeja tehtiin, kuten esimerkiksi liikenneväylien rakentamista (Sipoon tilinpäätös 2011, 6).

Sipoon omavaraisuusaste on laskenut tarkasteluajanjakson aikana vuosittain 1,1 prosenttiyksikkö, mutta on kuitenkin ollut jokaisena kolmena vuonna päälle 50 prosenttia. Heikosta kehityksestä huolimatta oma pääoma on kuitenkin edelleen niukasti hallitsevana pääomana. Vuonna 2010 omavaraisuusaste on heikentynyt oman pääoman kasvusta huolimatta. Omassa pääomassa peruspääoma on kasvanut yli kuudella miljoonalla eurolla, ja myös vuoden 2010 ylijäämäinen tilikausi paransi omaa pääomaa. Vieraan pääoman kasvu on kuitenkin ollut oman pääoman kasvua voimakkaampaa heikentäen tunnusluvun arvoa. Vieraasta pääomasta erityisesti lyhyt- ja pitkäaikaiset lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta ovat kasvaneet. Tunnusluvun vuoden 2011 heikkeneminen johtuu sekä oman pääoman heikkenemisestä että vieraan pääoman kasvusta. Oma pääoma heikkeni alijäämäisen tilikauden johdosta, ja vierasta pääomaa jouduttiin lisäämään muun muassa edellä mainittujen investointien johdosta. Vieraasta pääomasta pitkäaikainen vieras pääoma pieneni, mutta lyhytaikainen vieras pääoma kasvoi runsaasti, kuten quick ratio -tunnuslukua tarkasteltaessa jo huomattiin. Sipoon omavaraisuusastetta tarkasteltaessa merkillepantavaa ovat Sipoon erittäin suuret vapaaehtoiset varaukset, jotka luetaan omavaraisuusastetta laskettaessa omaan pääomaan. Vapaaehtoisia varauksia voivat Yritystutkimus Ry:n (2011, 42) mukaan olla esimerkiksi investointivaraukset tai toimintavaraukset. Päinvastoin kuin omavaraisuusaste on gearing parantunut vuonna 2010 verrattuna vuoteen 2009. Tämä parannus johtuu Sipoon vuoden 2010 suurista kassavarojen määrästä, mikä pienensi nettovelan määrää ja näin ollen paransi tunnusluvun arvoa. Myös oman pääoman kasvu vaikuttaa positiivisesti tunnusluvun arvoa pienentäen. Vuonna 2011 tämäkin tunnusluku on heikentynyt johtuen korollisen velan määrän kasvusta ja kassavarojen samanaikaisesta pienentymisestä sekä oman pääoman supistumisesta. (Sipoon tilinpäätös 2011, 85-86; Sipoon tilinpäätös 2010, 75-76.)

Sipoon omatulo-rahoitusaste on ollut koko tarkasteluajanjakson tasaisen hyvällä tasolla. Vuonna 2010 valtionosuudet kasvoivat toimintatuottojen- ja verotulojen kasvuun verrattuna suhteessa hieman enemmän ja heikensivät tunnusluvun arvoa. Vuonna 2011 valtionosuudet kasvoivat hieman, mutta myös toimintatuotot kasvoivat ja valtionosuuksien suhde kaikkiin muihin tuottoihin pysyi lähes vuoden 2010 tasolla. (Sipoon tilinpäätös 2011, 83; Sipoon tilinpäätös 2010, 73.) Sipoon hyvä sijainti Helsingin ja Porvoon välissä on selkeä vahvuus toiminnan kehittämässä ja ennen kaikkea yritysten houkuttelemiseksi kuntaan. Sipoon asukkaista vuonna

2011 noin kolmannes oli ruotsinkielisiä, joten tämäkin osaltaan voi vaikuttaa positiivisesti alueen houkuttelevuuteen yritysten näkökulmasta. (Yrittäjät 2013.) Sipoo kohtaa myös erilaisia haasteita ja yksi heiden kohtaamansa haaste liittyy muiden kuntien tapaan terveydenhuollon henkilöstön riittävyyteen ja sitä kautta paineisiin korottaa palkkoja (Sipoo tilinpäätös 2011, 8). Sipoon taloudesta kaiken kaikkiaan voidaan todeta sen olleen hyvä vuosina 2009 ja 2010, mutta 2011 tapahtui selkeä käänne huonompaan suuntaan. Sipoon kunnan johdon olisi syytä saada talous nopeasti jälleen parempaan suuntaan, jotta vältettäisiin mahdolliset talouden ja sitä kautta palveluntarjonnan aiheuttamat ongelmat.

5.10 Pornainen

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	524	482	517
Vuosikate, prosenttia poistoista	197,0	180,1	195,3
Kunnallisveroprosentti	19,50	19,50	19,50
Quick ratio	0,51	0,31	0,45
Investointien tulorahoitusaste	288,6	151,7	162,0
Omavaraisuusaste	53,5	49,1	45,0
Gearingprosentti	0,65	0,90	1,06
Omatulorahoitusaste	74,8	73,8	72,3

Taulukko 10: Pornaisten tunnusluvut 2009-2011

Pornaisten kannattavuus on ollut koko tarkasteluajanjakson erittäin hyvä. Vuosikate asukasta kohden on vuonna 2010 hieman heikentynyt vuoteen 2009 verrattuna, mutta parantunut vuonna 2011 tarkasteluajanjakson parhaimpaan arvoon. Tunnusluvun arvon vuoden 2010 heikentyminen johtui ennen kaikkea toimintakulujen kasvusta, joka oli suurempaa kuin tuottojen kasvu ja siten aiheutti vuosikatteen heikkenemisen. Toimintakuluista henkilöstökulujen ja ulkopuolisten ostojen kasvu aiheutti vuosikatteen heikkenemisen vuonna 2010. Vuonna 2010 myös toimintatuotot ja verotulot kasvoivat, mutta toimintakuluja vähemmän. T. Kaikkosen (2013) mukaan Pornaisten kulukuri on kuitenkin viimeisen vuosikymmenen ollut erittäin hyvää ja Uudenmaan kunnista juuri Pornainen on pystynyt tuottamaan palvelunsa jo pitkän aikaa kaikkein edullisimmin. Vuonna 2011 saatiin kannattavuudessa aikaiseksi parannusta kahteen edellisvuoteen verrattuna. Verotulojen kasvu kiihtyi vuonna 2011 parantaen verotuloja yli miljoonalla eurolla ja samalla myös toimintatuotot jatkoivat kasvuaan. Toimintatuottojen jokainen erä kasvoi vuonna 2011 verrattuna aiempiin vuosiin ja siten toiminta on kehittynyt hyvään suuntaan. Vuosikatteen suhde poistoihin on ollut jokaisena vuotena erinomaisella tasolla, ja trendi on ollut samankaltainen kuin edellä vuosikate asukasta kohden -tunnusluvun kehityksessä. Tunnusluvun arvon muutoksiin on vaikuttanut lähes yksinomaan vuosikatteen heilahtelut, sillä poistot ovat kaikkina kolmena vuotena olleet hyvin tasaiset. Pornaisten tulo-

rahoitus on siis ollut riittävä kattamaan poistot, ja siten kannattavuus on ollut hyvä. Pornaisten kunnan kannattavuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon kunnan korkeahko kunnallisveroprosentti, joka parantaa verotuloja, mutta ei kuitenkaan välttämättä anna mahdollisuuksia korottaa veroprosenttia tulevaisuudessa kovinkaan paljon, jotta kunta voitaisiin pitää kilpailukykyisenä naapurikuntiin verrattuna. (Pornaisten tilinpäätös 2011, 71; Pornaisten tilinpäätös 2010, 75.)

Pornaisten maksuvalmiutta voidaan pitää kaiken kaikkiaan hyvänä. Käytettäessä quick ratioissa Lauslahden (2003, 188) tunnusluvun tarkastelussa käyttämiä arvoja maksuvalmiuden voidaan sanoa olevan vuosina 2011 ja 2009 tyydyttävällä tasolla, mutta vuonna 2010 hieman heikompi. Toki arvo on ollut myös vuonna 2010 päälle 0,3, eli myös tällöin arvoa voidaan pitää tyydyttävänä. Quick ration vuoden 2010 hieman heikompi arvo johtuu ennen kaikkea rahojen ja pankkisaamisten pienenemisestä, samalla kun lyhytaikaisten rahoitus- ja vakuutuslaitoslainat kasvattivat lyhytaikaisen vieraan pääoman määrää. Vuonna 2011 kassavarat kasvoivat yli miljoona euroa ja paransivat tunnusluvun arvoa kompensoiden lyhytaikaisten saamisten pienenemistä ja lyhytaikaisen vieraan pääoman kasvua. Investointien tulorahoitusaste on ollut vuosina 2009 ja 2010 erittäin hyvä ja vuonna 2011 erinomaisella tasolla. Vuoden 2010 pieni notkahdus tunnusluvun arvossa johtuu ennen kaikkea toimintakulujen kasvun vaikutuksesta vuosikatteen, sillä investointien omahankintameno on pysynyt vuonna 2010 vuoden 2009 tasolla. Vuonna 2011 tunnusluku on kehittynyt roimasti vuoden 2010 jo hyvästä tasosta. Tunnusluvun arvon kehittymisen taustalla on vuosikatteen kasvu, ja samalla investointien omahankintameno pieneni yli 40 prosenttia edellisvuoteen verrattuna parantaen osaltaan merkittävästi tunnusluvun arvoa. (Pornaisten tilinpäätös 2011, 71-73; Pornaisten tilinpäätös 2010, 75-77.)

Pornaisten vakavaraisuus on kehittynyt tarkasteluajanjaksolla erittäin paljon, mutta sitä voidaan edelleen pitää tyydyttävänä. Parantamisen varaa on erittäin hyvästä kehityksestä huolimatta. Omavaraisuusaste on kehittynyt yli neljä prosenttiyksikköä vuodessa vuosina 2010 ja 2011 edellisvuoteen verrattuna. Vuonna 2010 taseen loppusumma on pysynyt edellisvuoden tasolla, mutta vastattavaapuolen erissä on tapahtunut muutoksia. Omaa pääomaa on saatu kasvatettu ylijäämäisten tilikausien seurauksena ja vierasta pääomaa pienennettyä. Vierasta pääomasta ennen kaikkea rahoitus- ja vakuutuslaitoslainoja saatiin pienennettyä. Vuonna 2011 kehitys on ollut hyvin samankaltainen kuin vuonna 2010, eli ylijäämä on parantanut omaa pääomaa, ja rahoitus- ja vakuutuslaitoslainoja on saatu kokonaisuudessaan pienennettyä. Vieraan pääoman sisällä on tapahtunut muutoksia, sillä rahoitus- ja vakuutuslainoja on siirtynyt pitkäaikaisista lainoista eräännyväksi alle vuoden päähän ja näin tarkasteluajanjakson aikana pitkäaikainen vieras pääoma on pienentynyt ja lyhytaikainen vieras pääoma kasvanut. Vakavaraisuuden hyvä kehitys näkyy myös parantuneessa gearingin arvossa. Nettovelan määrää on saatu pienennettyä ja oman pääoman parantuneessa tunnusluvun arvo on parantunut. Vaikka Pornaisten vakavaraisuus on kehittynyt tarkasteluajanjakson aikana erittäin nope-

asti, niin puskuri heikkoja aikoja varten ei vielä ole erityisen hyvä. Kuten tämän työn teoriaosuudessa mainitaan, niin pienten kuntien taloudet ovat herkempiä pienillekin muutoksille, ja Pornainen KUUMA-seudun kunnista asukasmäärältään selkeästi pienimpänä kuntana on varmasti herkin mahdollisten odottamattomien tapahtumien koittaessa. Tästäkin syystä on toivottavaa, että vakavaraisuus jatkaa erinomaista kehitystään. (Pornaisten tilinpäätös 2011, 73; Pornaisten tilinpäätös 2010, 77.)

Pornaisten omatulorahoitusaste kertoo kunnan olevan varsin riippuvainen valtion valtionosuuspäätöksistä, ja siksi tunnusluvun arvo on hyvin heikko. Tunnusluku on kuitenkin kohentunut tarkasteluaikajakson aikana hyvin voimakkaasti, ja jos kehitys jatkuu samankaltaisena tulevaisuudessakin, niin tilannetta tunnusluvun suhteen voidaan pitää positiivisena nykyisestä heikosta arvosta huolimatta. (Pornaisten tilinpäätös 2011, 71; Pornaisten tilinpäätös 2010, 75.)

Kuten muissakin KUUMA-kunnissa Pornaisten mahdollisuutena talouden kehittämisessä hyvä sijainti on tärkeä asia, ja verotulojen kehityksen kannalta positiivista on kunnan väkiluvun kasvu. Pornaisissa on muutama vuosi sitten avattu yrityksille uusi teollisuusalue, joka on jo houkutelut pienyrityksiä. Tällainen Pornaisten tekemä elinkeinoelämän tukeminen onkin omiaan kasvattamaan alueen mielenkiintoa yritysten ja ihmisten silmissä. Uuden teollisuusalueen mielenkiinnosta kertoo myös uusien yritysten todennäköinen lisääntyminen alueella jo lähiaikoina. (T. Kaikkonen 2013.) Tulovirtojen kehittäminen onkin Pornaisten talouden kehittämisen kannalta erittäin tärkeää, sillä edelläkin mainitusta tiukasta menokurista johtuen menoista tuskin voidaan enää paljoa kiristää. Pornainen on KUUMA-alueen selkeästi pienin kunta, mutta T. Kaikkonen (2013) näkee sekä hyviä että huonoja asioita kunnan pienuudessa. Pienen kunnan taloudessa valtion toimet ja muut taloudelliset seikat näkyvät yleensä hyvinkin voimakkaasti suuntaan jos toiseen. Vaikka tässä työssä ei vuoden 2012 taloudellisia lukuja tarkastellakaan tarkemmin, voidaan kuitenkin todeta valtion toimien heikentäneen Pornaisten talouden tunnuslukuja vuonna 2012 varsin voimakkaasti. Valtion toimet näkyvät varmasti kaikissa kunnissa, mutta erityisen voimakkaasti pienissä kunnissa, ja tässä tapauksessa pienen kunnan riskien voidaan todeta konkretisoituneen Pornaisilla vuonna 2012. Pornaisten talousjohtaja T. Kaikkonen (2013) kertoi, että Pornaisten talouden kehitys ei ole vuonna 2012 jatkunut edellisvuosien tapaan johtuen muun muassa valtionosuuksien leikkauksista, ja verotulojen leikkaukset kuntajako-osuuksissa ovat pienentäneet Pornaisten tuloja. Hyvinä puolina kunnan pienuudessa T. Kaikkonen (2013) mainitsee kunnan asioiden olevan koko ajan tiedossa ja pienen kunnan kyvyn reagoida muutoksiin nopeasti huolimatta siitä, että vuoden 2012 lopussa tapahtuneeseen verotulojen vähenemiseen ei ehdittykään kunnolla varautua saman vuoden aikana.

5.11 Kriisikunta Raasepori

Raasepori on yksi niistä kunnista, jotka ovat vuonna 2011 täyttäneet kriisikunnan määritelmän (Ainola 2012, 49-50). Tässä yhteydessä Raaseporin tunnuslukuja tarkastellaan, jotta saadaan vertailuperustaa KUUMA-kuntien tunnusluville ja voidaan tarkastella, ovatko minkään KUUMA-kunnan tunnuslukujen arvot lähellä kriisikuntien tunnuslukujen arvoja tai onko KUUMA-kunnilla vaaraa lähiaikoina ajautua kriisikunnaksi. Raasepori valittiin vertailukunnaksi myös siitä syystä, että kunnan väkimäärä ja maantieteellinen sijainti ovat vuoden 2011 kriisikunnista mielestäni vertailukelpoisimmat KUUMA-kuntien kanssa.

	2011	2010	2009
Vuosikate, euroa/asukas	231	494	121
Vuosikate, prosenttia poistoista	100,2	219,2	60,8
Kunnallisveroprosentti	21,00	21,00	20,00
Quick ratio	0,23	0,33	0,24
Investointien tulorahoitusaste	51,8	141,2	28,8
Omavaraisuusaste	33,1	34,0	30,3
Gearing	1,55	1,47	1,81
Omatulorahoitusaste	75,0	75,4	74,2

Taulukko 11: Raaseporin tunnusluvut 2009-2011

Vuonna 2009 Raaseporin kannattavuus on ollut tunnuslukujen perusteella varsin heikko eikä esimerkiksi vuosikate ole riittänyt kattamaan poistoja. Vuonna 2010 kannattavuus on parantunut molemmilla kannattavuuden tunnusluvuilla tarkasteltuna. Vuosikate asukasta kohden on yli nelinkertaistunut ja vuosikatteen suhde poistoihin on parantunut erittäin hyväksi. Vuosikate on saatu kasvatettua reilusti ennen kaikkea toimintatuottojen ja verotulojen kasvun johdosta. Verotulojen kasvun keskeisin syy on kunnallisveroprosentin yhden prosenttiyksikön korotus. Toimintatuotoista erityisesti myyntituotot ja muut toimintatuotot kasvoivat voimakkaasti vuonna 2010 parantaen vuosikatetta reilusti vuoteen 2009 verrattuna. Toimintatuotoissa näkyvät erityisesti kiinteistöjen myyntivoitot. Toimintakulujen kasvu oli hyvin maltillista ja toimintakulut kasvoivat vuonna 2010 alle kolme miljoonaa euroa vuoteen 2009 verrattuna, verotulojen ja toimintatuottojen kasvaessa noin 12 miljoonaa euroa. Toimintakulujen maltillisen kasvun keskeisimpiä tekijöitä ovat olleet Raaseporin säästötalkoot, joissa keskityttiin erityisesti henkilöstökustannusten vähentämiseen. Myös valtionosuudet kasvoivat vuonna 2010 reilun miljoona euroa parantaen osaltaan vuosikatetta. Vuosikatteen suhde poistoihin kasvoi vuonna 2010 erittäin paljon, ja syynä tähän on vuosikatteen kasvu ja siihen johtaneet tekijät, koska myös poistot kasvoivat vuoteen 2009 verrattuna vaikuttaen negatiivisesti tunnusluvun arvoon. Vuonna 2011 vuosikate supistui reilusti vuoteen 2010 verrattuna, mutta oli kuitenkin huomattavasti vuoden 2009 tasoa parempi. Vuosikatteen supistumisen syyt ovat päinvastaiset

kuin vuosikatteen vuoden 2010 kasvun syyt eli henkilöstökustannusten säästöjä ei pystytty jatkamaan ja myyntivoitot pienentyivät. Vuoden 2010 henkilöstösäästöt perustuivat pitkälti lomautuksiin ja vapaaehtoiisiin virkavapaisiin, jotka eivät jatkuneet vuonna 2011 lisäten toimintakuluja ja siten heikentäen vuosikatetta. Vuosikatteen heikkeneminen näkyy molemmissa kannattavuuden tunnusluvuissa. Poistojen pysyessä vuonna 2011 lähes vuoden 2010 tasolla, niin vuosikatteen suhde poistoihin -tunnusluvun heikkenemiseen vaikutti ainoastaan vuosikatteen muutos. (Raaseporin tilinpäätös 2011, 3 & 8; Raaseporin tilinpäätös 2010, 3 & 8.)

Maksuvalmiutta kuvaavat tunnusluvut Raaseporilla ovat vuoden 2010 investointien tulorahoitusastetta lukuun ottamatta heikot. Quick ratiassa voidaan soveltaa Lauslahden (2003, 188) tunnusluvun hyvinä pitämiä arvoja, koska Raaseporin kassassa on ollut melko paljon rahaa tarkasteluajanjaksolla. Raaseporin quick ration arvoja voidaan pitää heikkoina. Ainostaan vuoden 2010 quick ration arvo saavuttaa tyydyttävän tason. Vuoden 2010 parannus tunnusluvuun on johtunut kassavarojen reilun kahden miljoonan euron lisäyksestä, samalla kun lyhytaikaiset velat pienenevät yli kuusi miljoonaa euroa. Vuonna 2011 kassavarat jälleen hupenivat, ja lyhytaikainen vieras pääoma kasvoi, joten tässäkin tunnusluvussa näkyvät vuoden 2010 hyvät tunnuslukujen arvot verrattuna tarkasteluajanjakson kahteen muuhun vuoteen. Investointien omatulo-rahoitusaste on ollut vuonna 2010 erittäin hyvä, mutta vuosina 2009 ja 2011 tyydyttävä tai huono. Vuoden 2010 piikki tunnusluvussa johtuu edellä tarkastellun hyvän vuosikatteen kehityksen lisäksi vuoden 2010 selkeästi vertailuajanjakson pienimmistä investointien omahankintamenoista. Vuoden 2010 investoinnit olivat selkeästi pienemmät verrattuna vuosiin 2009 ja 2011 mutta myös rahoitusosuudet investointeihin olivat suuremmat kuin muina vuosina pienentäen investointien omahankintamenoa ja siten vaikuttaen tunnusluvun arvoon positiivisesti. (Raaseporin tilinpäätös 2011, 8-12; Raaseporin tilinpäätös 2010, 8-12.)

Raaseporin vakavaraisuus on jokaisena tarkasteluvuonna erittäin heikko, vaikka se onkin vuodesta 2009 hieman parantunut. Raaseporin omavaraisuusaste on jokaisena vuonna erittäin huono ja vieras pääoma on selkeästi hallitsevassa asemassa. Vuoden 2010 ylijäämäisen tilikauden seurauksena omaa pääomaa saatiin lisättyä ja omavaraisuusastetta parannettua. Vuonna 2010 myös vierasta pääomaa saatiin vähennettyä ja lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta supistuivat. Vuonna 2011 lyhytaikainen vieras pääoma kasvoi yli 30 prosenttia ja kasvatti vierasta pääomaa kokonaisuudessa melko reilusti. Tämä johti omavaraisuusasteen heikkenemiseen, sillä oma pääoma pysyi vuoden 2010 tasolla. Raaseporin nettovelan määrä on jokaisena vuonna ylittänyt reilusti oman pääoman ja tunnusluvun arvo on tarkasteluajanjaksona jokaisena vuonna erittäin heikko. Erittäin huono vakavaraisuus on Raaseporin keskeisimpiä syitä kriisikunnaksi joutumisessa ja puskuri tulevaisuuden vieläkin haastavampia aikoja ja tulevaisuuden maksusitoumuksista selviämiseksi on erittäin heikko. (Raaseporin tilinpäätös 2011, 10-11; Raaseporin tilinpäätös 2010, 10-11.)

Omatulorahoitusaste on Raaseporilla ollut varsin heikko tarkasteluajanjakson ajan. Selkeä parannus tapahtui kuitenkin vuonna 2010 verrattuna vuoteen 2009 johtuen edellä tarkemmin käsitellystä verotulojen ja toimintatuottojen reilusta kasvusta. Vuonna 2011 tämäkin tunnusluku heikkeni toimintatuottojen supistumisen myötä. Kaiken kaikkiaan Raaseporin taloudellinen tilanne on erittäin vaikea, ja ellei kohennusta tilanteeseen saada nopeaksi aikaiseksi, joutunee kunta todennäköisesti lähiaikoina kuntaliitoksessa liitetyksi toiseen tai useampaan kuntaan. (Raaseporin tilinpäätös 2011, 8; Raaseporin tilinpäätös 2010, 8.)

5.12 KUUMA-kuntien talouden vertailu

Tässä luvussa vertaillaan edellä laskettujen KUUMA-kuntien tunnuslukuja keskenään sekä krikunnan tunnuslukuihin. On kuitenkin syytä huomioida, että tässä tehtävä vertailu käsittää vain lasketut kuntien tunnusluvut kolmelta tilikaudelta eikä tästä voida tehdä täydellisiä johtopäätöksiä koko kunnan taloudesta tai esimerkiksi kunnan palveluiden laadusta ja kuntalaisten hyvinvoinnista. Tässä työssä tunnusluvut on laskettu kolmelta tilikaudelta, koska yhden vuoden tunnuslukujen arvoihin suhdanteet ja yksittäiset tapahtumat vaikuttavat liikaa ja siten heikentävät vertailukelpoisuutta. Kuntien talouden tavoitteena on saavuttaa talouden tasapaino pitkän ajan kuluessa, ja siten kolmenkin tilikauden tunnuslukujen tarkastelussa on otettava huomioon tämä tavoite ja ymmärrettävä, että kolme vuotta voi olla joissakin tapauksissa liian lyhyt tarkastelujakso. Yksittäisten tunnuslukujen vertailemisessa on huomioitava erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tunnuslukujen arvoihin ja niiden vertailtavuuteen. Esimerkiksi poistojen suuruudessa kunnilla on harkinnanvaraa, ja siten tämä vaikuttaa kannattavuuden vertailtavuuteen. Nopeasti kasvavien kuntien on panostettava enemmän investointeihin, ja siten investoinnit voivat olla kolmen vuoden tarkasteluajanjaksolla varsin suuret ja heikentää siten investointien tulorahoitusastetta ja maksuvalmiutta. Myös toisen maksuvalmiuden tunnusluvusta eli quick ratiosta on otettava huomioon, että toisilla kunnilla on tarkoitus pitää kassa mahdollisimman pienenä ja hankkia rahaa rahoitusmarkkinoilta tarpeen vaatiessa. Toiset kunnat taas haluavat pitää rahaa riittävästi kassassa lyhytaikaisten velvoitteiden hoitamiseksi. Kaikista huomioon otettavista tekijöistä huolimatta seuraavaksi vertaillaan kuntien taloutta tunnusluvun arvojen perusteella muihin kuntiin. Kuntien lasketut tunnuslukujen arvot löytyy kootusti liitteestä 1.

Kokonaisuudessaan KUUMA-kuntien talous on varsin vahvaa, ja KUUMA-kunnilla on useita yhdistäviä tekijöitä vahvan talouden perustaksi. KUUMA-kuntien sijainti on erittäin hyvä Helsingin läheisyydessä, mikä tarjoaa paljon työpaikkoja. Tästä seuraakin, että KUUMA-seudun työttömyysaste on kaikissa alueen kunnissa maan keskiarvoa pienempi ja luo hyvän perustan vahvalle taloudelle.

5.12.1 Tunnuslukujen vertailu

Vaikka tässä työssä ei ole tarkoitus asettaa kuntien taloutta paremmuusjärjestykseen tunnuslukujen perusteella, voidaan talouden tunnuslukujen kokonaisuuden perusteella kuitenkin todeta Keski-Uudenmaan kuntien Keravan, Tuusulan ja Järvenpään omaavan vahvimman talouden KUUMA-kunnista. Tuusulan kannattavuuden ja investointien tulorahoitusasteen huomataan olevan Keravan ja Järvenpään erittäin hyvää tasoa hieman heikompa. On kuitenkin otettava huomioon, että Tuusula on saanut aikaan hyvät tunnuslukunsa muita matalammalla kunnallisveroprosentilla ja tämä huomioiden Tuusulankin taloutta voidaan pitää erittäin vahvana. Matala kunnallisveroprosentti antaa myös tulevaisuudessa enemmän pelivaraa veroprosentin korottamiselle, kuin mitä muilla kunnilla on. Kaikilla näillä taloudellisesti hyvin vahvoilla kunnilla on yhteistä kassavarojen pienenä pitäminen, mikä näkyy matalina quick ration arvoina, ja tarvittaessa nämä kunnat hakevat rahoitusta rahoitusmarkkinoilta, josta sitä saa halvemmalla, kuin pitämällä rahaa kassassa. Varmasti tässäkin asiassa hyvät tunnusluvut auttavat rahoituksen saamisessa halvalla. Omavaraisuusaste on Keravalla ja Järvenpäällä vuonna 2010 ja 2011 päälle 70 prosenttia, jota voidaan pitää erittäin hyvänä tasona. Tuusula omavaraisuusaste on koko tarkasteluajanjakson loistavalla tasolla ollen reilusti päälle 70 prosenttia jokaisena vuotena. Omatulorahoitusaste on näissä kaikissa kunnissa myös erittäin hyvällä tasolla, ja Kerava on KUUMA-kunnista ainoa kunta, joka saavuttaa vähintään 90 prosentin omatulorahoitusasteeseen ja vieläpä kaikkina kolmena vuotena.

Nurmijärven ja Kirkkonummen kannattavuus ja maksuvalmius ovat olleet tarkasteluajanjakson aikana hyvällä tasolla lukuun ottamatta Kirkkonummen vuoden 2009 heikkoja tunnuslukuja. Näiden kahden kunnan tulorahoitus on pääsääntöisesti riittänyt tarkasteluajanjaksolla kattamaan poistot, mutta myös investointien omarahoituksen osuuden ja siten tunnuslukuja voidaan pitää hyvinä. Huomioitava on myös, että kannattavuuden ja maksuvalmiuden hyvään tasoon kunnat ovat päässeet KUUMA-kuntien välisessä vertailussa varsin kilpailukykyisellä kunnallisveroprosentilla. Quick ration suhteen Nurmijärvellä ja Kirkkonummella ei ole nollakassan periaate kuten edellä kolmella kunnalla, ja tämä näkyy tunnusluvun arvossa. Maksuvalmius on kuitenkin tälläkin tunnusluvulla arvioituna kaiken kaikkiaan hyvällä tasolla. Omatulorahoitusaste näillä kahdella kunnalla on erittäin hyvä ja Kirkkonummella tämä tunnusluku on jopa Tuusulaa ja Järvenpäättä parempi, joten kuntien riippuvaisuus valtiosta on tältä osin varsin pieni ja siten hyvä. Näiden kahden kunnan tunnuslukujen perusteella talouden heikko kohta on vakavaraisuudessa, ja ennen kaikkea Kirkkonummen vakavaraisuus on hyvin huolestuttavalla tasolla. Kirkkonummen vakavaraisuus on KUUMA-kunnan heikoimpia, ja myöhemmin tarkastellaan, onko Kirkkonummen vakavaraisuus peräti kriisikunnan vakavaraisuuden tasolla.

Seuraavaksi tarkastellaan Hyvinkäätä, Mäntsälää ja Vihtiä. Näillä kaikilla kunnilla kannattavuus on ollut kunnossa vuosikatteen pääsääntöisesti riittäen kattamaan poistot. Mäntsälän

kannattavuuden tunnuslukuja voidaan pitää jopa erittäin hyvänä, mutta tässä on huomioitava, että Mäntsälän kunnallisveroprosentti on vertailtavien kuntien korkein, ja jo edelläkin mainitut Mäntsälän poistot ovat olleet suhteessa varsin pienet muihin alueen kuntiin verrattuna. Investointien tulorahoitusaste on näillä kolmella kunnalla ollut myös pääsääntöisesti kohtuullisen hyvä, vaikka tulorahoitus ei olekaan riittänyt kattamaan investointien omahankintamenoa. Tässä suhteessa edellä tarkastellut viisi kuntaa ovatkin askeleen edellä näitä kolmea kuntaa. Näillä kolmella kunnalla kassavarojen määrän mitoittamisessa kunnilla on eri strategia, ja esimerkiksi Mäntsälä pyrkii mahdollisimman pieneen kassaan, kun taas Vihdillä kassavarat ovat varsin suuret. Näiden kolmen kunnan keskinäisessä vertailussa suurin ero on vakavaraisuuden tunnusluvuissa. Siinä missä Hyvinkään vakavaraisuutta voidaan pitää varsin vahvana sekä omavaraisuusasteen ja gearingin perusteella, niin Vihdin vakavaraisuus on koko KUUMA-alueen heikoin Kirkkonummen kanssa. Mäntsälällä oma pääoma on hallitsevana pääomana, mutta vain niukasti ja Mäntsälä voidaan tämän tunnusluvun perusteella asettaa KUUMA-kuntien keskikastiin.

Sipoon talous laskettujen tunnuslukujen perusteella noudattaa hyvinkin erilaista kaavaa kuin muilla KUUMA-kunnilla. Sipoon kannattavuus on ollut vuosina 2009 ja 2010 erittäin vahva ja maksuvalmiuskin on ollut hyvällä tasolla. Muiden kuntien tunnuslukujen kehittyessä vuonna 2011 tai pysyessä lähes vuoden 2010 tasolla, niin Sipoon tunnusluvut heikkenevät melko paljon vuonna 2011 edellisvuosien tasosta. Ainoastaan Sipoon omatulorahoitusaste on pysynyt vahvana koko tarkasteluajanjakson ajan ja pärjää KUUMA-kuntien vertailussa. Myös vakavaraisuuden tunnusluvut ovat kohtuullisella tasolla, vaikka ovatkin heikentyneet. Pornaisten tapauksessa trendi on ollut peilikuva Sipoon kehityksestä, sillä Pornaisten talouden tunnuslukujen kehitys on ollut koko KUUMA-alueen parhaimpia. Kannattavuuden tunnuslukujen kehitys ei ole ollut kovinkaan voimakasta, mutta kannattavuus onkin ollut alueen parhaimpia, joten siinä suhteessa Pornaisilla on mennyt erittäin hyvin. Suurin edistyminen onkin tapahtunut maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden tunnusluvuissa, jotka ovat kehittyneet erittäin voimakkaasti. Myös omatulorahoitusaste on kunnalla kehittynyt parempaan suuntaan, mutta on kuitenkin selkeästi KUUMA-alueen heikoin.

5.12.2 Tunnuslukujen vertailu kriisikuntaan

Kriisikunta Raaseporin kannattavuuden tunnuslukujen perusteella voitaisiin tehdä johtopäätös, että ne eivät ole kovinkaan huonot KUUMA-kuntiin verrattuna ja siten osa KUUMA-kunnista täyttäisi kannattavuuden perusteella kriisikunnan merkit. Tilanne ei kuitenkaan ole tämä. Ensinnäkin Raaseporin kunnallisveroprosentti on erittäin suuria ja peräti 1,25 prosenttiyksikköä suurempi kuin KUUMA-kuntien suurimman kunnallisveroprosentin omaavan Mäntsälän vuoden 2011 kunnallisveroprosentti. Tämä jo itsessään tuo useiden miljoonien edun verotuloissa ja näkyy tulorahoituksessa ja siten vuosikatteessa. Päinvastoin kuin KUUMA-kunnilla,

niin Raaseporilla ei voida olettaa olevan juurikaan mahdollisuuksia enää korottaa veroprosenttia. Raaseporin hyvien kannattavuuden tunnuslukujen taustalla on myös valtionosuuksien suuri osuus kaikista tuloista, ja tämä kertoo siitä, että tulojen muodostus ei välttämättä ole omien hyvien toimien seurausta, vaan valtiolta on tarvittu huomattavasti enemmän apua, kuin lähes kaikissa KUUMA-kunnissa on tarvittu. Näin ollen Raaseporin omatulo-rahoitusaste onkin varsin heikko. KUUMA-kunnista ainoastaan Pornaisten omatulo-rahoitusaste on kriisikunnan kanssa samalla tasolla, joten Pornaisten tunnusluvuista juuri tämä tunnusluku onkin heikolla tasolla. Pornaisten omatulo-rahoitusasteen kehitys on ollut varsin hyvää ja muut tunnusluvut selkeästi Raaseporin vastaavia arvoja parempia, joten syytä huoleen ei ole. Maksuvalmius on Raaseporissa ollut varsin heikko, lukuun ottamatta vuoden 2010 hyvää investointien tulo-rahoitusastetta. Tässäkin näkyy sama kuin kannattavuuden tunnusluvuissa eli erittäin korkean kunnallisveroprosentti ja siten hyvä tulo-rahoitus. Kassavarojen suhteen voidaan olettaa, ettei Raasepori pyri nollakassaan, sillä kunnan kassassa on suhteellisen paljon rahaa. Näin ollen Raaseporin quick ratio on huomattavasti heikempi kuin mitä se KUUMA-kunnilla on. Vakavaraisuus on Raaseporilla selkeästi heikempi kuin KUUMA-kunnilla. Vakavaraisuudeltaan heikoimmilla KUUMA-kunnilla Vihdillä ja Kirkkonummella omavaraisuusaste on vuodesta riippuen noin 10 prosenttiyksikkö kriisikunnan tasoa parempi. KUUMA-kuntien nettovelan määrä suhteessa omaan pääomaan on huomattavasti parempi, kuin mitä Raaseporilla on, ja tämä ilmenee huomattavasti pienempinä gearingin arvoina.

Yhteenvedon voidaan todeta, että kaikki seikat huomioiden KUUMA-kuntien kannattavuuden, maksuvalmiuden tai vakavaraisuuden tunnuslukujen arvot eivät ole olleet edes kovin lähellä kriisikunnan tunnuslukujen arvoja. Omatulo-rahoitusasteella mitatenkin ainoastaan Pornaisten tunnusluvun arvot ovat olleet Raaseporin tasolla. Pornaisten tunnuslukujen arvojen kokonaisuus ja niiden viimeisten vuosien erittäin hyvä kehitys ei kuitenkaan anna perusteita verrata Pornaisia kriisikuntaan.

6 KUUMA-kuntien mahdolliset kuntaliitokset talouden näkökulmasta

Kuntaliitokset on niin koko maassa kuin KUUMA-seudullakin tällä hetkellä erittäin ajankohtainen aihe. KUUMA-kunnista kaikki ovat viime aikoina olleet esillä kuntaliitoksista keskusteltaessa, ja erilaisia kokoonpanoja kuntaliitoksiin on esitetty. Yleisesti kuntaliitosten keskeisimpiä syitä ovat kuntien heikko taloustilanne, ja siksi ainoaksi mahdollisuudeksi palveluiden turvaamiseksi ovat jääneet kuntaliitokset. Kuntaliitoksista haetaan hyötyjä ennen kaikkea pitkällä tähtäimellä. Seuraavaksi tarkastelemme viimeisen vuoden aikana esillä olleita muutamia mahdollisia kuntaliitoksia, joissa ainakin yhtenä osapuolena on KUUMA-kunta.

Yhdeksi mahdolliseksi tulevaisuuden kunnaksi on esitetty Hyvinkään, Lopin, Hausjärven ja Riihimäen yhdistymistä, mikä muodostaisi yli 90 000 asukkaan kunnan. (Kanta- Hämeeseen ehdo-

tetaan kolmea erityistä kuntajakoselvitysalueetta 2012). Taloudellisesti Hyvinkää on tämän alueen vahvin kunta. Riihimäki, Loppi ja Hausjärvi eivät vuosien 2009-2011 välillä ole saavuttaneet edes 50 prosentin omavaraisuusastetta. Myöskään näiden kolmen kunnan tulorahoitus ei ole ollut kovin vahva, sillä tulorahoitus ei ole riittänyt kattamaan investointien omahankintamenoja lukuun ottamatta vuonna 2011, jolloin Lopen investointien tulorahoitusprosentti oli päälle 100 prosenttia. Hyvinkään jälkeen toiseksi suurimman kunnan Riihimäen tulorahoitus ei ole riittänyt vuosien 2009-2011 aikana kuin kerran kattamaan poistot, joten kannattavuuskaan ei ole kovin vahvaa. (Kuntien tunnusluvut 2011; Kuntien tunnusluvut 2010; Kuntien tunnusluvut 2009.) Tunnuslukujen perusteella tämä alue ei muodostaisi kovinkaan vahvaa taloudellista kuntaa, vaikka Hyvinkään talous onkin tunnuslukujen perusteella hyvällä tasolla. K. Stenholm (2013) pitää tässä vaihtoehdossa heikkoutena erityisesti kunnan laajuutta ja siten useiden keskusten muodostumista. Tämä on vaikeasti hallittava verrattuna esimerkiksi Hyvinkään tämän hetkiseen melko tiiviiseen kuntarakenteeseen.

Keravan kunnanjohtajan helmikuussa 2013 esittämän (ks. Härkösen malli yhdistäisi Keravan, Tuusulan ja Sipoon 2013) mallin mukaan Kerava, Tuusula ja Sipoo muodostaisivat kuntaliitoksen kautta yhden kunnan. Tämä kunta muodostaisi talouden kannalta vahvan lähes 100 000 asukkaan kunnan. Talouden näkökulmasta Keravan ja Tuusulan tunnusluvut olivat vuosina 2009-2011 erittäin vahvat, ja Sipoon vuoden 2011 heikkoja tunnuslukujen arvoja lukuun ottamatta myös Sipoon talous oli vahvaa. Tässä kunnassa olisi myös talouden kannalta todennäköisesti monia hyvä puolia kuten kilpailukykyinen kunnallisveroprosentti asukkaille. Kunnan sijainti ja liikenneyhteydet olisivat hyvät. Toisen Keravaa ja Tuusulaa koskevan kuntaliitosselvityksen mukaan Vantaa liitettäisiin Keravaan ja Tuusulaan (Metropolialueen esiselvityksen ehdotukset kuntakäsittelyyn valmistuivat 2013). Tässä tapauksessa Kerava ja Tuusula saisivat kannettavakseen Vantaan heikosti hoidetun talouden. Esimerkiksi Vantaan omavaraisuusaste oli vuonna 2011 heikolla tasolla (Kuntien tunnusluvut 2011). Keravan kaupunginkamreeri H. Lehto (2013) on vastaan Keravan ja Vantaan kuntaliitosta juuri Vantaan heikosti hoidetun talouden johdosta. Hän näkee Keravan tämänhetkisen tilanteen hyvänä eikä näe Keravalle tällä hetkellä ylipäänsä tarvetta kuntaliitoksille minkään kunnan kanssa. H. Lehto (2013) kuitenkin toteaa, että jos kuntaliitoksia olisi tehtävä, niin Keravan kannalta hyvänä vaihtoehtona olisi liittää Keravaan reuna-alueita Sipoosta ja Tuusulasta. Hän lisää vielä, että kuntaliitoksiin liittyvät asiat muuttuvat nopeastikin ja siten sopivimman kuntaliitoksen muodostavia kuntia on vaikea ennustaa.

Erilaisten selvitysten perusteella on olemassa useita erilaisia vaihtoehtoja kuntaliitoksista, ja osa näistä vaihtoehdoista olisi taloudellisesti tarkasteltuna parempia kuin toiset. KUUMA-kuntien kuntajohtajien esittävät uusimmassa vaihtoehdossa kuntaselvitysalueeksi Hyvinkään, Keravan, Mäntsälän, Järvenpään, Pornaisten, Nurmijärven, Tuusulan ja Sipoon kuntaliitosta. Näiden kahdeksan kunnan yhdistymisen selvittämisen lisäksi esitetään yhdeksi mahdolliseksi

selvityksen kohteeksi Kirkkonummen ja Vihdin yhdistämistä Espoon ja Kauniaisten kanssa. (KUUMA-kuntajohtajien keskustelunavaus: Suomen suurin kuntaselvitys käyntiin Keski-Uudellemaalle 2013.) KUUMA-kuntajohtajien tekemä aloite kuntaselvityksille ja mahdolliset tulevat kuntaliitokset toteutuessaan olisivat mielestäni talouden näkökulmasta varsin hyviä kaikkien KUUMA-kuntien kannalta, ja aloitteen keskeisimpiä tarkoituksia on varmasti välttää KUUMA-kuntien kannalta epäedulliset pakkoliitokset. Näin myös talouteen vaikuttaminen pysyisi tulevaisuudessakin paremmin KUUMA-kuntien omissa käsissä. Tällä vältettäisiin muun muassa Hyvinkään liittyminen taloudellisesti heikompien Riihimäen, Lopin ja Hausjärven kanssa, ja Kerava ja Tuusula eivät saisi kannettavakseen Vantaan heikkoa taloutta.

Pornaisten talousjohtajalle ja Keravan kaupunginkamreerille tehdyn haastattelun perusteella kuntaliitoksia ei pidetä erityisen myönteisinä asioina. T. Kaikkonen (2013) toteaa, että tähänastiset kuntaliitokset ovat pikemminkin lisänneet kustannuksia, eikä taloudellisia etuja ole saavutettu. Hyvinkään talousjohtaja näkee kuntaliitokset positiivisena asiana mutta hän toteaa kuitenkin, että kuntaliitoksista on suhteellisen vähän riidatonta näyttöä olemassa. K. Stenholm (2013) näkee kuntaliitoksissa paljon haasteita, mutta pitää kuntaliitoksia kuitenkin hyvänä keinona kehittää ja hallita tulevaisuuden yhdyskunta- ja palvelurakennetta. K. Stenholmin (2013) mielestä kuntaliitoksien mittakaavaeduista päästään hyötymään, kun alun lisäkustannukset saadaan sulatettua pois. Hän myös toteaa yleisellä tasolla, että kuntaliitoksen varmistuttua, mutta ennen kuntaliitosta toteutumista, pienissä kunnissa tapahtuu usein investointibuumi. Tämä johtuu siitä, että kuntaliitosten pienet kunnat pelkäävät investointien kuntaliitoksen jälkeen keskittyvän suuriin keskuksiin, ja oma vanha alue jää huomioitta. Uuden kunnan talouden kannalta tällainen toiminta on huono asia. Keravan kaupunginkamreeri H. Lehto (2013) näkee kuntaliitosten tavoitteet epäselvinä, ja siksi liitoksella tavoiteltavat taloudelliset hyödyt jäävät epäselviksi. Kuntaliitosten myötä yhtenä taloudellisena hyötynä tulisi olla hallinnon kustannusten keventyminen. H. Lehto (2013) kuitenkin toteaa hallinnon kustannuksista, että kuntaliitoksissa palkat yhdenmukaistetaan aina parempaa palkkaa maksavan kunnan palkkatason mukaan, ja kuntatyöntekijöiden viiden vuoden irtisanomisaika estää monesti nopeiden säästöjen aikaansaamisen. Haastatteluiden perusteella huomataan, että kuntaliitoksilla tavoiteltavat hyödyt taloudelle kääntyvät usein haitoiksi, eikä kuntaliitoksia selvästikään pidetä kovin hyvinä vaihtoehtoina kuntien talouden kehittämiseksi.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa tarkastellaan, onko alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin saatu vastauksia. Kertauksena todettakoon, että pääkysymyksinä opinnäytetyössä oli selvittää, millainen on KUUMA-kuntien taloudellinen kunto tunnuslukujen perusteella sekä selvittää, millaisia taloudellisia vaikutuksia tulevaisuuden mahdollisilla kuntaliitoksilla tulee olemaan KUUMA-kuntien talouteen. Alakysymyksinä oli selvittää, millainen on KUUMA-kuntien kannattavuus, maksu-

valmius, vakavaraisuus sekä omatulo-rahoitusaste, miten näiden tunnuslukujen arvot ovat kunkin kunnan kohdalla kehittyneet ja millaiset ne ovat suhteessa muihin KUUMA-kuntiin ja kriisikunnan tunnuslukujen arvoihin. Tässä luvussa tuodaan tulosten lisäksi esiin myös muutamia mielestäni hyviä mahdollisia jatkotutkimusten aiheita tulevia opinnäytetöitä tai muita tutkimuksia varten. Lisäksi käsittelemme omaa oppimistani tämän työn avulla.

Ennen tulosten yksityiskohtaisempaa tarkastelua tutkimuskysymyksittäin voidaan päätuloksena tutkimuksesta todeta, että KUUMA-seudun kuntien talous on tunnuslukujen arvojen perusteella ollut kokonaisuudessa hyvällä tasolla. Vaikka osalla KUUMA-kunnista tunnuslukujen arvot ovat olleet yksittäisinä vuosina heikkoja, niin yhden vuoden perusteella ei voida kuitenkaan sanoa kunnan talouden olevan heikko.

Ensimmäistä pääkysymystä ja siihen liittyviä alakysymyksiä tarkemmin tarkasteltaessa voidaan todeta, että talous KUUMA-kunnilla on kokonaisuudessa hyvällä tasolla tunnuslukujen arvoja tarkasteltaessa. Tulorahoitus on pääsääntöisesti riittänyt poistoihin, ja investointienkin rahoittamiseksi tulorahoitus on monilla kunnilla riittänyt tai ainakaan velkataakkaa ei ole jouduttu kasvattamaan liian suureksi. Johtopäätöksenä on, että kannattavuutta ja maksuvalmiutta voidaan pitää koko alueella varsin hyvänä. Quick ration arvoista myös huomataan, että maksuvalmius on tälläkin tunnusluvulla mitattuna vähintään tyydyttävää riippumatta siitä, onko kunnan tavoitteena nollakassan periaate tai ylläpitää suurempaa kassaa lyhytaikaisten velvoitteiden suorittamiseksi. Myös vakavaraisuuden tunnuslukujen arvojen suhteen kaikki kunnat Kirkkonummea ja Vihtiä lukuun ottamatta ovat saavuttaneet vähintään 50 prosentin omavaraisuusasteen ainakin yhtenä vuonna, ja yhdenkään kunnan omavaraisuusaste tai gearingin arvo ei ole lähellä kriisikunnan arvoja. Kaikkia edellä mainittuja tunnuslukuja tarkasteltaessa on syytä huomioda KUUMA-alueen kuntien melko kilpailukykyiset kunnallisveroprosentit, jotka olivat jokaisena tarkasteluajanjakson vuonna ja jokaisessa alueen kunnassa alle 20 prosenttia. Omatulo-rahoitusaste on Mäntsälää ja Pornaista sekä Hyvinkään vuoden 2009 arvoja lukuun ottamatta kaikilla kunnilla jokaisena vuonna päälle 80 prosenttia, ja parhaimmillaan Keravan arvot ovat jokaisena vuonna vähintään 90 prosenttia. KUUMA-kuntien omatulo-rahoitusastetta voidaan siis kokonaisuudessaan pitää hyvänä. KUUMA-kuntien tunnuslukujen arvot ovat kriisikunta Raaseporin tunnuslukujen arvoja huomattavasti parempia. Ainostaan Pornaisten omatulo-rahoitusaste on Raaseporin tasolla, mutta Pornaisten muuten hyvät tai hyvin kehittyneet tunnuslukujen arvot eivät anna syytä verrata kuntaa kriisikuntaan. Tunnuslukujen arvojen kehityksestä voidaan todeta, että pääsääntöisesti kaikkien KUUMA-kuntien arvot kehittivät vuoden 2009 vaikeasta taloudellisesta tilanteesta melko paljon vuonna 2010. Vuonna 2011 osalla kunnista tunnuslukujen arvot jatkoivat hyvää kehitystä tai sitten tunnuslukujen arvot ovat vuonna 2011 pysyneet ennallaan tai hieman heikentyneet vuoteen 2010 verrattuna. Voidaan kuitenkin todeta, että suurimmalla osalla kunnista tunnuslukujen arvot ovat olleet vuonna 2011 vuoden 2009 arvoja parempia, ja siten kokonaisuudessaan KUUMA-kuntien talous

on kehittynyt hyvin tarkasteluajanjaksona. Merkittävimmän poikkeuksen yleisestä kehitystrendistä tekee Sipoo, jonka talous on tunnuslukujen perusteella heikentynyt tarkasteluajanjaksona. Keskinäisessä vertailussa ei merkittäviä muutoksia tarkasteluajanjaksona ole tapahtunut, vaikka eri vuosien välillä toki muutoksia tunnusluvuissa onkin tapahtunut.

Kuten edelläkin huomataan, niin viimeisen vuoden aikana on ollut esillä useita erilaisia vaihtoehtoja kuntaliitoksista joissa KUUMA-kunnat olisivat mukana. Osa näistä ei olisi KUUMA-kuntien kannalta kovinkaan hyviä taloudellisesti. Esimerkiksi Vantaan liittäminen Keravaan ja Tuusulaan olisi taloudellisesti huono vaihtoehto Keravan ja Tuusulan kannalta. Pakkoliitosten ennalta ehkäisemiseksi KUUMA-kuntajohtajien viimeisin esitys kuntaliitosselvityksiä varten olisi mielestäni kaikkien KUUMA-kuntien kannalta taloudellisesti hyvä vaihtoehto. Kolmen KUUMA-kunnan talousjohdolle tekemän haastattelun perusteella, kuntaliitoksia ei kuitenkaan pidetä aina taloudellisesti kovin hyvänä vaihtoehtona tai ainakin niihin liittyy paljon haasteita.

Johtopäätöksenä edellä mainituista seikoista voidaan sanoa olevan KUUMA-kuntien hyvä taloudellinen tilanne ja siten hyvä taloudellinen puskuri tulevaisuuden haastavia aikoja varten. Alueen matala työttömyysaste sekä kasvava väestömäärä antavat hyvän perustan talouden hyvänä pitämiseksi tulevaisuudessa huolimatta valtion toimista, jotka lisäävät kuntien velvoitteita ja pienentävät valtionosuuksia. Myös kuntaliitoksien suhteen KUUMA-kunnat haluavat ottaa ohjat omiin käsiin valtion suunnittelemissa pakkoliitoksissa ja pitää alueen talouden hyvänä, vaikka kuntaliitokset eivät tällä hetkellä olisikaan kaikkein mielekkäin vaihtoehto kunnille.

Toivon opinnäytetyöni tuoneen uutta tietoa lukijoille. Mikä opinnäytetyössäni on uutta, vaihtelee varmasti lukijasta riippuen. Kuntien talousjohdolle oman kunnan talousasiat ovat varmasti erittäin hyvin tiedossa ja heille lähinnä oman kunnan tietojen vertaaminen muihin kuntiin ja kehitysideoiden löytyminen näiden avulla auttavat oman toiminnan kehittämässä. Muulle kunnan johdolle tai kunnan työntekijöille toivon työni antavan hyvän yleiskuvan oman kunnan taloudesta tunnuslukujen perusteella, mutta myös vertailuperustaa alueen muista kunnista ja siksi näkemyksiä oman toiminnan kehittämiseksi. Kuntien asukkailla ei välttämättä ole kovin paljon tietoa kunnan taloudesta ja tässä työssä tavoitteena on luoda kuntalaisille hyvä yleiskuva oman kunnan ja laajemmin lähialueen kuntien taloudesta. Kuntalaisille toivon mukaan työ antaa ajattelupohjaa sille, miksi esimerkiksi kunnallisveroa maksetaan ja kuinka paljon kunnan päättäjillä on valtaa päättää oman kunnan asioista, ja mikä toisaalta tulee annettuna valtiolta. Tämän opinnäytetyön tiedon hyödyntämiseksi jokaisen on sovellettava työni antamaa tietoa sopivaksi omaan sen hetkiseen tilanteeseen, eikä yksiselitteistä oikeaa vastausta ole olemassa, miten tietoa tulisi eri lukijoiden hyödyntää.

Mielestäni työni voisi toimia pohjana uusille aihetta käsitteleville tai ainakin aihetta sivuaville opinnäytetöille tai muille tutkimuksille. Yksi kiinnostava aihe voisi olla tarkastella näiden kuntien strategian ja siitä johdettujen tavoitteiden toteutumista Balanced Scorecardin avulla, jolloin tarkasteltaisiin kuntaa muistakin näkökulmista kuin pelkästään talouden näkökulmasta. Tällöin saataisiin hyvä kokonaiskäsitys kunnasta. Myös puhtaasti talouden näkökulmasta tehty työ, jossa pureudutaan yhteen tai kahteen kuntaan syvällisesti olisi mielenkiintoinen aihe mielestäni. Todennäköisesti tulevaisuudessa tapahtuviin KUUMA-kuntien kuntaliitokset ja niiden tarkastelu olisivat mielestäni tutkimisen arvoisia aiheita.

Uskoisin myös jatkotutkimusten olevan mielekkäitä kuntien kannalta, sillä näillä voidaan luoda uutta tietoa myös kuntajohdoille päätösten tueksi. Omalta kohdaltani voin sanoa, että haastattelupyyntöihin vastaaminen oli kohtuullisen hyvää, ja ennen kaikkea haastateltavaksi suostuneet henkilöt olivat erittäin yhteistyöhaluisia ja kiinnostuneita tuloksista. Tulevaisuudenkin tutkimuksia varten kunnissa on varmasti yhteistyöstä kiinnostuneita henkilöitä. Tämä on tietysti opiskelijoiden kannalta hyvä asia, koska hyviä ja haastavia taloushallinnon opinnäytetöitä voi olla ajoittain vaikea saada.

Opinnäyteyön aihe nousi esille marraskuun lopulla opinnäytetyöohjaajani kanssa käydyn keskustelun seurauksena, ja tämän jälkeen alkoi työn tekeminen. Reilu kaksi kuukautta työn alkuvaiheessa meni kirjallisuuteen tutustumiseen ja työn suunnitteluun. Tämän jälkeen alkoi teoriaosuuden kirjoittaminen, ja teoriaosuuden kirjoittamisen lomassa suoritin myös kolme haastattelua. Tämän jälkeen laskin kuntien tunnuslukuja, analysoin niitä ja tarkastelin, mitä mahdollisuuksia ja uhkia kunnat talouden näkökulmasta mahdollisesti tulevaisuudessa kohtaavat. Lisäksi tarkastelin tunnuslukujen perusteella mahdollisten kuntaliitosten taloudellista perustaa.

Osaamisen on kehittynyt erittäin paljon työtä tehdessä. Olen päässyt tutustumaan sekä kirjallisuuden että haastatteluiden avulla kuntatalouteen ja yleisestikin kuntien toimintaan. Tämä oli mielenkiintoista, koska kunnan talouden tietämys minulla oli hyvin vähäistä ennen työhön ryhtymistä. Mielestäni kunnan ja julkisen sektorin toiminnan ymmärtäminen on tärkeää, koska julkisen sektorin osuus Suomen bruttokansantuotteesta on noin puolet. Näin ollen yksityisellä sektorilla työkennellessä on hyvä olla ymmärrys kunnan toiminnasta sen suuren merkityksen johdosta. Yritysten tilinpäätösanalyysi oli itselleni tuttua käymäni tilinpäätösanalyysikursin kautta, mutta tässä työssä käsiteltävät monet kunnan tunnusluvut ja niiden analysointi oli minulle uutta ja syvensi osaamistani. Oppimiseni syveni laskiessani kuntien tunnuslukuja, joita yritykset eivät ainakaan yleisesti käytä toiminnassaan. Tunnuslukujen laskeminen, niiden analysoiminen ja tunnuslukujen kehityksen taustalla olevien syiden selvittäminen olivat oppimisen kannalta palkitsevia. Esimerkiksi joidenkin kunnista tavoittelema nollakassa oli minulle uutta ja antoi uuden näkökulman quick ration arvojen analysointiin. Myös haastatteluista

saamani tieto ja haastatteluihin valmistautuminen täydensivät tilinpäätösten analysoimisesta saamaani oppia. Voidaan sanoa, että minulla oli hyvä pohjatieto työtä varten, ja tämän työn aikana laajennettiin tätä tietämystä käsittämään kunnan tilinpäätösten analysointia ja sitä kautta yleisestikin kunnan taloutta.

Lähteet

Painetut lähteet

Ainola, O. 2012. Kuntatalous rempallaan. *Talouselämä* 34, 48-49.

Anttonen, R. 2011. *Miksi kunta menestyy?* Helsinki: Edita.

FCG Efeko Oy. 2007. *Kuntakenttä rakennemuutoksessa - kuntaliitoksen vaikutus alueen elinvoimaisuuteen ja toimintakykyyn.*

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. Painos. Helsinki: Tammi.

Koski, A. 2008. *Monikuntaliitokset. Taitavasta toteutuksesta hyviin käytäntöihin.* Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Lauslahti, S. 2003. *Menestyvä kunta, kuntalaislähtöinen talousjohtaminen.* Helsinki: WSOY.

Lehtilä, H. 2012. *Kuntatalouden tasapainoisuus ja sen valvonta.* Tampereen yliopisto. Oikeus- tieteiden laitos. Pro gradu- tutkielma.

Määttä, S. 2000. *Tasapainoinen menestysstrategia, Balanced scorecardin tuolla puolen.* Helsinki: Inforviestintä Oy.

Neilimo, K. & Uusi-Rauva, E. 2005. *Johdon laskentatoimi.* Helsinki: Edita.

Salmi, I. 2010. *Mitä tilinpäätös kertoo.* Helsinki: Edita.

Sinervo, L-M. 2009. *Paras mahdollinen julkishallinto? Tehokkuuden monet tulkinnat.* Helsinki: Gaudeamus. Vakkuri, J.

Suorto, A. 2008. *Kuntatalous - Monen muuttujan summa*. 2. Painos. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Säilä, E., Hellén-Toivanen, P., Pakkanen, K., Kääriäinen, A. & Urrila, A. 2008. *Kunnan hallinto, talous ja valvonta.* Helsinki: Edita.

Yritystutkimus Ry. 2011. *Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi.* Helsinki: Gaudeamus.

Sähköiset lähteet

Hyvinkään tilinpäätös. 2011. Viitattu 9.3.2013.

<http://www.hyvinkaa.fi/Tiedostot/Talousoasto/TILINP%C3%84%C3%84T%C3%96SKIRJA%202011.pdf>

Hyvinkään tilinpäätös. 2010. Viitattu 9.3.2013.

http://www.hyvinkaa.fi/Tiedostot/Talousoasto/tilinpaatos_2010.pdf

Hyvinvoinnin edistäminen. 2013. Viitattu 20.2.2013.

<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/hyvinvointikunta/Sivut/default.aspx>

Härkösen malli yhdistäisi Keravan, Tuusulan ja Sipoon. 2013. Viitattu 30.3.2013.

<http://www.keski-uusimaa.fi/artikkeli/222546-harkosen-malli-yhdistaisi-keravan-tuusulan-ja-sipoon>

Joukkoliikenne. Viitattu 17.3.2013.

<http://www.mantsala.fi/asukkaille/asuminen-ja-rakentaminen/tekniset-palvelut/joukkoliikenne>

- Julkiset menot sektoreittain. 2013. Viitattu 24.2.2013.
<http://www.veronmaksajat.fi/fi-FI/tutkimukset/jatilastot/julkisetmenot/menotsektoreittain/>
- Järvenpään tasekirja. 2011. Viitattu 9.3.2013.
www.jarvenpaa.fi/jarvenpaa/attachments/text_editor/210.pdf
- Järvenpään tasekirja. 2010. Viitattu 9.3.2013.
http://www.sivustot.jarvenpaa.fi/liitetiedostot/ editori_materiaali/10806.pdf
- Kanta-Hämeeseen ehdotetaan kolmea erityistä kuntajakoselvitysalueita. 2012. Viitattu 28.2.2013.
http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ ja_puheet/01_tiedotteet/20120308KantaH/name.jsp
- Keravan vuosikertomus. 2011. Viitattu 9.3.2013.
http://www.kerava.fi/ep/tiedostot/Kerava_vuosikertomus2011_webOK.pdf
- Keravan vuosikertomus. 2010. Viitattu 9.3.2013.
http://www.kerava.fi/ep/tiedostot/2011_06_vuosikertomus.pdf
- Kiinteistöverolaki. 1992. Viitattu 5.3.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920654>
- Kirkkonummen kunta- ja palvelustrategia. 2006. Viitattu 16.3.2013.
http://www.kirkkonummi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kirkkonummi/embeds/kirkkonummiwwwstructure/17497_Kunta- ja_palvelustrategia_Kv_28092006.pdf
- Kirkkonummen kunnan tilinpäätös. 2011. Viitattu 16.3.2013.
http://www.kirkkonummi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kirkkonummi/embeds/kirkkonummiwwwstructure/32916_TILINPAATOS_2011_KV_18062012.pdf
- Kirkkonummen kunnan tilinpäätös. 2010. Viitattu 16.3.2013.
http://www.kirkkonummi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kirkkonummi/embeds/kirkkonummiwwwstructure/23971_TP_2010_fi.pdf
- Kuntalaki.1995. Viitattu 20.2.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365>
- Kuntaliitokset. 2013. Viitattu 28.2.2013.
<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kuntaliitokset/Sivut/default.aspx#anchor-details>
- Kuntien ja kuntayhtymien menot ja tulot 2006-2011. 2012. Viitattu 24.2.2013.
<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/kuntatalous/kuntien-tilinpaatokset/menot-tulot/Sivut/default.aspx>
- Kuntien tunnusluvut. 2011. Viitattu 20.2.2013.
http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=010_ktt_2011_2012-11-06_tau_107_fi&ti=Kuntien+tunnusluvut+2011&path=../Database/StatFin/jul/ktt/2011/&lang=3&multilang=fi
- Kuntien tunnusluvut. 2010. Viitattu 30.3.2013.
http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=010_ktt_tau_107_fi&ti=Kuntien+tunnusluvut+2010&path=../Database/StatFin/jul/ktt/2010/&lang=3&multilang=fi
- Kuntien tunnusluvut. 2009. Viitattu 14.3.2013.
http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=010_ktt_tau_107_fi&ti=Kuntien+tunnusluvut+2009&path=../Database/StatFin/jul/ktt/2009/&lang=3&multilang=fi

KUUMA-kuntajohtajien keskustelunavaus: Suomen suurin kuntaselvitys käyntiin Keski- Uudellemaalle. 2013. Viitattu 30.3.2013.

[http://www.kuuma.fi/ajankohtaista/tiedotteet/kuuma-kuntajohtajien_kestustelunavaus_suomen_suurin_kuntaselvitys_kayntiin_keski-uudellemaalle.291.news](http://www.kuuma.fi/ajankohtaista/tiedotteet/kuuma-kuntajohtajien_keskustelunavaus_suomen_suurin_kuntaselvitys_kayntiin_keski-uudellemaalle.291.news)

KUUMA-seutu. 2013. Viitattu 20.2.2013.

<http://www.kuuma.fi/kuuma-seutu>

Lith, P. 2012. Yritykset puoltavat Keski-Uudenmaan kuntaliitoksia. Viitattu 28.2.2013.

http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2012/art_2012-04-04_005.html

Metropolialueen esiselvityksen ehdotukset kuntakäsittelyyn valmistuivat. 2013. Viitattu 30.3.2013.

http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20130110Valtio/name.jsp

Metropolialueen kilpailukykyinen KUUMA-seutu. 2013. Viitattu 20.2.2013.

<http://www.kuuma.fi/>

Mäntsälän kunnan tilinpäätös. 2011. Viitattu 17.3.2013.

http://www.mantsala.fi/tiedostot/suunnitelmat_ja_raportit/Tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s_2011.pdf

Mäntsälän kunnan tilinpäätös. 2010. Viitattu 17.3.2013.

http://www.mantsala.fi/tiedostot/suunnitelmat_ja_raportit/TP2010.pdf

Nurmijärven maankäytön kehityskuva 2040. 2011. Viitattu 16.3.2013.

http://www.nurmijarvi.fi/filebank/5484-Jul_Nurmijarven_Kehityskuva_2040.pdf

Nurmijärven tilinpäätös. 2011. Viitattu 14.3.2013.

http://www.nurmijarvi.fi/filebank/5650-Tilinpaaotos_2011.pdf

Nurmijärven tilinpäätös. 2010. Viitattu 14.3.2013.

<http://www.nurmijarvi.fi/filebank/3059-tilinpaatos2010.pdf>

Pääkaupunkiseudulle halutaan neljä suurkuntaa. 2013. Viitattu 30.3.2013.

<http://www.talouselama.fi/uutiset/hs+paakaupunkiseudulle+halutaan+nelja+suurkuntaa/a2172382>

Raaseporin tilinpäätös. 2011. Viitattu 24.3.2013.

www.raasepori.fi/dokument/doc_download/2347-tilinpaatos

Raaseporin tilinpäätös. 2010. Viitattu 24.3.2013.

www.raasepori.fi/dokument/doc_download/1580-tilinpaatos-2010

Sipoon tilinpäätös. 2011. Viitattu 21.3.2013.

http://www.sipoo.fi/easydata/customers/sipoo/files/2011_hallinto/Tilinpaaotos2011.pdf

Sipoon tilinpäätös. 2010. Viitattu 21.3.2013.

http://www.sipoo.fi/easydata/customers/sipoo/files/2011_hallinto/tilinpaatos2010.pdf

Tulevaisuuden Tuusula 2040 - Kyselyn raportti. 2010. Tuusulan kunta. Viitattu 10.3.2013.

https://www.tuusula.fi/attachments/text_editor/16481.pdf

Tutkimusstrategiat. Viitattu 27.4.2013.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat>

Tuusulan tilinpäätös. 2011. Viitattu 10.3.2013.

www.tuusula.fi/attachments/text_editor/19215.pdf?checksum...

Tuusulan tilinpäätös. 2010. Viitattu 10.3.2013.
www.tuusula.fi/attachments/text_editor/4591.pdf

Valtionosuusjärjestelmä. 2012. Viitattu 24.2.2013.
<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/valtionosuudet/valtionosuusjarjestelma/Sivut/default.aspx>

Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus 2013. 2012. Viitattu 24.2.2013.
<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/valtionosuudet/valtionosuuslaskelmat/valtionosuudet-2013/verotuloihin-perustuva-valtionosuuden-tasaus-2013/Sivut/default.aspx#anchor-details>

Vihdin tilinpäätös. 2011. Viitattu 17.3.2013.
http://www.vihti.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vihti/embeds/19325_Tilinpaatos_2011_tasekirja_ ja_toimintakertomus.pdf

Vihdin tilinpäätös. 2010. Viitattu 17.3.2013.
http://www.vihti.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vihti/embeds/18188_tilinpaatos_2010.pdf

Yhteisövero. 2013. Viitattu 24.2.2013.
http://www.vm.fi/vm/fi/10_verotus/03_elinkeinoverotus/01_yhteisovero/index.jsp

Yrittäjät. 2013. Viitattu 23.3.2013.
<http://www.sipoo.fi/fi/kohderyhmat/yrittajat>

Julkaisemattomat lähteet

Kaikkonen, T. 2013. Pornaisten talousjohtajan haastattelu. Sähköpostitse 27.3.2013.

Lehto, H. 2013. Keravan kaupunginkamreerin haastattelu. Keravalla 1.3.2013.

Pornaisten tilinpäätös. 2011.

Pornaisten tilinpäätös. 2010.

Stenholm, K. 2013. Hyvinkään talousjohtajan haastattelu. Hyvinkäällä 21.2.2013.

Kuviot

Kuvio 1: Opinnäytetyön viitekehys

Kuvio 2: Julkiset menot sektoreittain, % BKT:stä (Veronmaksajain keskusliitto ry 2013.)

Kuvio 3: Kuntien taloudellinen menestys (Lauslahti 2003, 195)

Taulukot

Taulukko 1: Keravan tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 2: Hyvinkään tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 3: Järvenpään tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 4: Tuusulan tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 5: Nurmijärven tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 6: Kirkkonummen tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 7: Mäntsälän tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 8: Vihdin tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 9: Sipoon tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 10: Pornaisten tunnusluvut 2009-2011

Taulukko 11: Raaseporin tunnusluvut 2009-2011

Liitteet

Liite 1. KUUMA-kuntien ja kriisikunnan tunnusluvut.....	72
Liite 2. Haastatteluiden kysymysrunko.....	74

Liite 1. KUUMA-kuntien ja kriisikunnan tunnusluvut

	Vuosikate euroa/asukas				Vuosikate, prosenttia poistoista		
	2011	2010	2009		2011	2010	2009
Kerava	642	770	359		244,1	266,9	147,0
Hyvinkää	387	413	232		123,3	123,3	69,5
Järvenpää	455	619	448		177,2	256,7	196,4
Tuusula	337	383	251		122,4	137,3	92,7
Nurmijärvi	459	470	266		160,1	163,6	100,4
Kirkkonummi	620	594	124		182,0	168,4	39,9
Mäntsälä	392	547	301		193,3	287,4	172,7
Vihti	340	288	239		125,6	103,6	85,0
Sipoo	233	601	766		70,6	157,8	255,0
Pornainen	524	482	517		197,0	180,1	195,3
Raasepori	231	494	121		100,2	219,2	60,8

	Kunnallisveroprosentti				Omatulorahoitusaste		
	2011	2010	2009		2011	2010	2009
Kerava	18,75	18,75	18,00		90,3	90,0	92,2
Hyvinkää	19,25	19,25	18,50		82,2	82,3	79,1
Järvenpää	19,00	19,00	19,00		88,1	88,6	89,0
Tuusula	18,25	18,25	18,00		88,3	88,8	88,8
Nurmijärvi	19,00	18,75	18,75		86,9	86,7	86,9
Kirkkonummi	19,00	19,00	18,25		88,7	89,1	89,5
Mäntsälä	19,75	19,75	19,50		79,4	78,3	77,5
Vihti	19,50	19,25	19,25		83,8	83,4	84,9
Sipoo	19,25	19,25	18,75		85,8	86,0	86,7
Pornainen	19,50	19,50	19,50		74,8	73,8	72,3
Raasepori	21,00	21,00	20,00		75,0	75,4	74,2

	Quick ratio				Investointien tulorahoitusaste		
	2011	2010	2009		2011	2010	2009
Kerava	0,22	0,27	0,34		126,8	242,2	61,5
Hyvinkää	0,37	0,37	0,44		83,8	60,7	43,0
Järvenpää	0,19	0,20	0,14		88,6	169,1	105,7
Tuusula	0,22	0,16	0,19		66,1	86,0	48,3
Nurmijärvi	0,58	0,38	0,32		105,3	103,0	55,9
Kirkkonummi	1,01	1,03	0,50		139,5	99,1	13,0
Mäntsälä	0,16	0,16	0,17		78,0	92,8	46,7
Vihti	0,48	0,90	0,71		85,8	62,7	50,1
Sipoo	0,23	0,69	0,52		22,0	72,8	82,0
Pornainen	0,51	0,31	0,45		288,6	151,7	162,0
Raasepori	0,23	0,33	0,24		51,8	141,2	28,8

	Omavaraisuusaste				Gearing		
	2011	2011	2009		2011	2010	2009
Kerava	78,3	75,1	67,6		0,17	0,22	0,34
Hyvinkää	61,9	63,4	60,9		0,39	0,35	0,43
Järvenpää	72,4	72,0	67,7		0,21	0,22	0,32
Tuusula	74,6	78,2	77,7		0,19	0,16	0,16
Nurmijärvi	55,1	53,3	53,5		0,45	0,53	0,58
Kirkkonummi	44,9	41,9	43,1		0,71	0,84	0,96
Mäntsälä	53,9	54,0	51,7		0,60	0,66	0,72
Vihti	43,9	40,8	43,3		1,03	1,01	0,98
Sipoo	50,1	51,2	52,3		0,78	0,66	0,70
Pornainen	53,5	49,1	45,0		0,65	0,90	1,06
Raasepori	33,1	34,0	30,3		1,55	1,47	1,81

Liite 2. Haastatteluiden kysymysrunko

- Ensimmäinen kysymys käsitteli kunnan talouden suunnittelua, ottaen huomioon valtion toiminnan ennakoimattomuuden ja suuren merkityksen kunnan toiminnan ja talouden kannalta.
- Seuraavat kolme kysymystä käsittelivät kunkin kunnan tilinpäätöksiä ja niiden eriä. Eri kuntien talousjohtajille esitetyt kysymykset käsittelivät muun muassa kyseisen kunnan tilinpäätöksestä esille nousseita mielenkiintoisia kohtia.
- Viides kysymys käsitteli kuntaliitosten hyviä ja huonoja puolia talouden näkökulmasta. Kunkin haastateltavan kohdalla esitettiin yksi mahdollinen kuntaliitosmalli, jossa haastateltavan kunta olisi mukana.
- Kuudes kysymys käsitteli kunkin kunnan tulevaisuuden mahdollisuuksia ja uhkia talouden näkökulmasta.
- Seitsemännessä kysymyksessä annettiin vapaa sana haastateltavalle kertoa oman kunnan talouteen liittyvistä asioista.